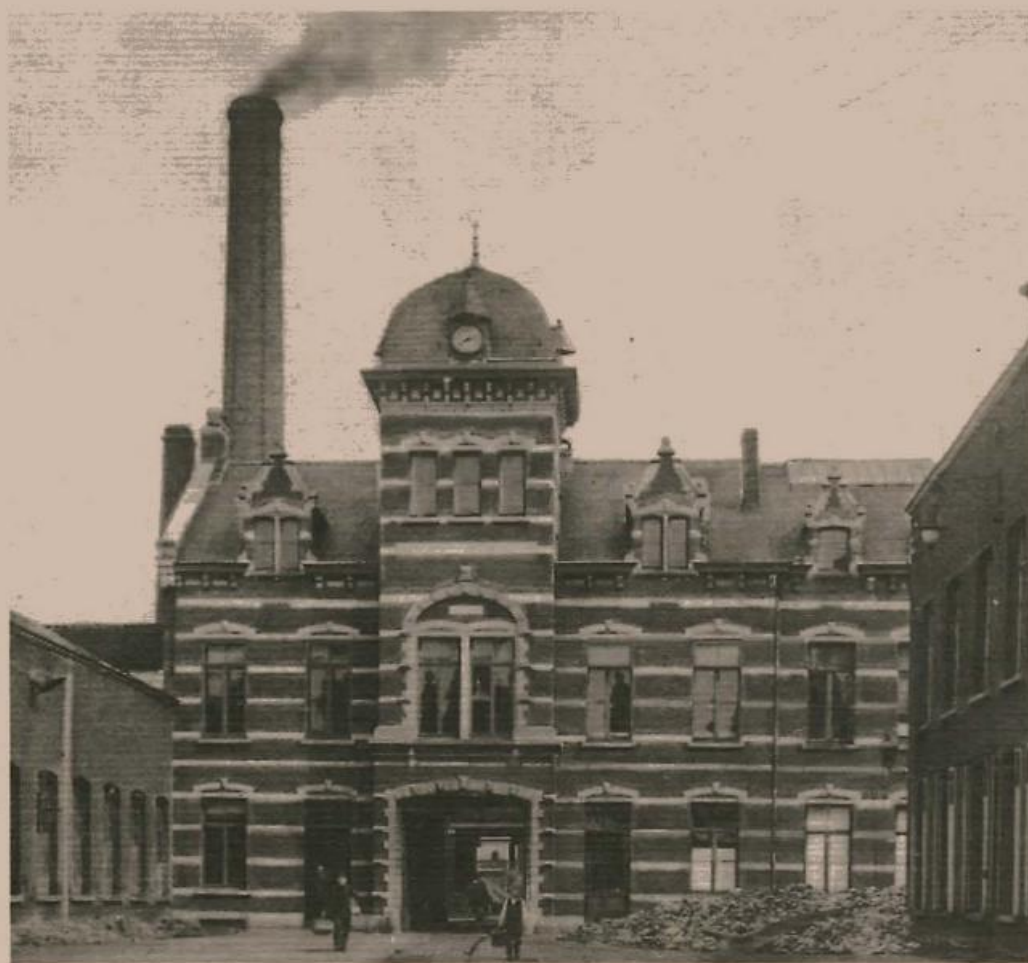

En het dorp zal duren ...

Het hoofgebouw van de 'Société Anonyme de Loth'

nr 21 - januari-maart 2004

---

trimestrieel tijdschrift van het heemkundig genootschap
"van wittthem" Beersel

En het dorp zal duren ...

Het hoofgebouw van de 'Société Anonyme de Loth'

nr 21 - januari-maart 2004

---

trimestrieel tijdschrift van het heemkundig genootschap
"van witthem" Beersel

Inhoud

<i>Voorwoord</i>	
MARC DESMEDT	5
<i>De geschiedenis van de wolfabriek in Lot</i>	
JOKE VANDENBUSSCHE	6
<i>Erratum</i>	71
<i>Colofon</i>	72

Voorwoord

MARC DESMEDT

Aan al onze lezers een vreugdevol 2004 toegewenst. Samen met de Cultuurraad zullen wij ons blijven inzetten voor de bewaring van ons cultureel en historisch erfgoed. We zullen u in regelmatige publicaties op de hoogte blijven houden van onze werkzaamheden.

Niet alleen door publicaties willen we de bevolking bereiken, maar ook door het organiseren van manifestaties. Dit jaar nemen we op 17 en 18 april deel aan de "Erfgoeddag". Ditmaal staat deze in het teken van "t zit in de familie". Er zal naast een lezing door Paul Blijweert over "De immigratie van families uit Oost-Vlaanderen naar Lot omstreeks 1865" ook een tentoonstelling uitgewerkt worden rond het thema "Vondelingen in Beersel". We richten ook een kindertelier in waar spelenderwijs een stamboom kan in mekaar geknutseld worden. Verder kan iedereen kennis maken met de genealogische databank van de gemeente Beersel, die tot stand kwam dank zij de inzet van de gemeentelijke archivaris en van een reeks vrijwilligers. Als sluitstuk willen we familieportretten en groepsfoto's tonen uit de periode vóór de laatste wereldoorlog. Hiervoor doen we graag beroep op onze lezers die zo een stukje familiebezit willen uitlenen. Geef ons een seintje, zo kunnen we afspreken hoe we uw "juweeltjes" gaaf en wel kunnen terugbezorgen. Onze contactpersonen vind je in de Colofon achteraan.

Joke Vandenbussche, licentiate geschiedenis, bestudeerde de geschiedenis van de wolfabriek in Lot. Gedurende een eeuw beheerste de fabriek de industriële activiteit in Lot. Het wel en wee van 1.500 werknemers en hun families werden er grotendeels bepaald. Ze beschrijft in deze bijdrage vooral de industriële activiteit. Een referentiewerk.

In latere bijdragen komen we zeker terug op de sociale aspecten en gebeurtenissen.

Aan iedereen die ons ook in 2004 blijft steunen, van harte welkom in het Heemkundig Genootschap van Witthem.

De geschiedenis van de wolfabriek in Lot

JOKE VANDENBUSSCHE

1. Inleiding

Gedurende bijna honderd jaar waren "Lot" en zijn "wolfabriek" haast synoniemen. De fabriek verschaftte werk aan honderden mannen, vrouwen en kinderen uit de omgeving. De imposante gebouwen wijzigden voorgoed het landschap halverwege de 19de eeuw en de bevolking nam exponentieel toe door de massale inwijking van arbeiders. Hoe reageerden de bewoners van het gehucht op deze drastische veranderingen? Was er nostalgie naar het tot voor kort toch zo vredige landelijke leven? In een tijd waar men nog werkte om te leven, zal men zeker blij geweest zijn met de bijkomende tewerkstelling. De jaren 1845-48 waren immers crisisjaren met misoogsten en hongersnood.

De snelle industrialisatie in België kwam op gang in de 1ste helft van de 19de eeuw in de drie traditionele sectoren: steenkool, metaal, textiel. De industriële ontwikkeling gebeurde vanuit verschillende regio's. Zo waren Gent en Verviers belangrijke textielcentra, werden Luik, Charleroi en de Borinage bekend voor hun steenkoolwinning en verwierf Cockerill in Luik grote faam met de metaalnijverheid.

Ook in deze casus is het regionale perspectief van toepassing. De textielregio - die 'Brussel en omstreken' kan worden genoemd - ontstaat in feite uit twee kernregio's, nl. Brussel en Eigenbrakel, die in de tweede helft van de 19de eeuw naar elkaar toegroeien. De Zennevallei tussen Ruisbroek en Halle is de verbinding tussen beide kernregio's.⁽¹⁾ Op die manier vormt zich een grotere regio, die zich buiten de grenzen van het toenmalige Brussels arrondissement uitstrekt. De textielregio 'Brussel en omstreken' kan men goed onderscheiden op de onderstaande kaart uit 1912.

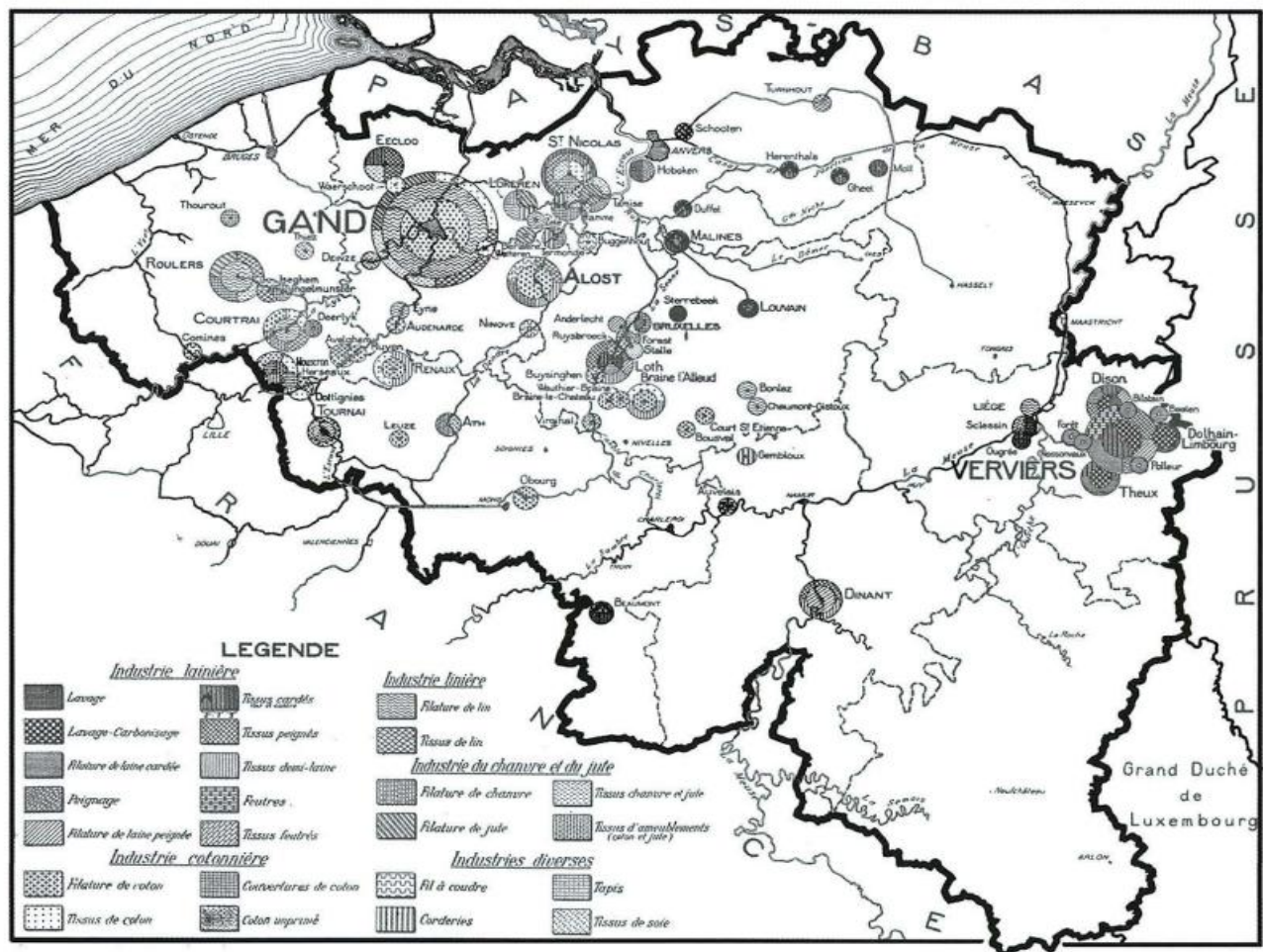
De subregio 'Zennevallei rond Halle' is niet echt een textielstreek zoals Gent of Verviers. Daarvoor is het aantal textielfabrieken er te beperkt. De textiel(sub)regio is wel uniek om drie redenen. De moderne fabrieken zijn midden op het platteland gevestigd langs het spoor en kanaal, die parallel naast elkaar liggen. De regio kent bovendien geen specialisatie. Zowel katoen, wol en vlas als spinnerijen en weverijen komen er voor. Tenslotte is de casus ook uitzonderlijk omdat twee van de textielfabrieken, die er gevestigd

¹ De Zennevallei tussen Halle en Ruisbroek werd in mijn eindverhandeling aangeduid als 'Zennevallei rond Halle'. Het is dus een subregio van de grotere textielregio "Brussel en omstreken".
Zie: VANDENBUSSCHE J., *De textielnijverheid in de Zennevallei rond Halle in de 19de eeuw*. Universiteit Gent, Onuitgegeven Licentiaatsverhandeling, 2002.

zijn, tot de absolute top van België behoren in hun sector: de eerste is de linnenweverij en -blekerij van Rey in Ruisbroek, de tweede is de wolfabriek in Lot.

Het begin van de industrialisatie van de Zennevallei situeert zich in de periode 1832-1840. Hiervoor zorgde de aanleg van de spoorweg en het kanaal. Er worden in die periode een aantal moderne fabrieken opgericht, zoals de suikerbietenfabriek van Claes te Lembeek (1836) en de porseleinfabriek van Arnould te Sint-Pieters-Leeuw (1838).

In de jaren 1840 zullen er ook twee textiel fabrieken worden gebouwd: een katoenspinnerij en een wolspinnerij in twee gehuchten van Sint-Pieters-Leeuw, nl. Eizingen en Lot. Iets later gaat ook in Ruisbroek een textiel fabriek van start.

Afbeelding 1. Textielregio's in 1912. Bron: LALIERE M.A., 'Les Industries Textiles', In: *Etudes sur la Belgique. Conférences faites au VIe Cours International d'expansion commerciale. Anvers, du 22 juillet au 10 août 1912, Brussel, 1913.*

De traditionele nijverheden zoals brouwerijen, stokerijen en papiermolens zouden zich stilaan mechaniseren. De aanwezigheid van het kanaal en ook de aanleg van de spoorweg zorgde, o.a. in

Halle, voor de komst van bedrijven voor sloopherstellingen en metaalconstructie.

De textielnijverheid zal in de tweede helft van de 19de eeuw bijna de helft van de arbeiders in de Zennevallei tewerkstellen. Dit blijft zo tot het interbellum. De metaalnijverheid kent in het begin van de 20ste eeuw in de streek zo'n expansie dat deze industrietaak er geleidelijk de grootste werkgever wordt.

Met de wolfabriek doet de industriële maatschappij ook haar intrede in Lot. Arbeid, huisvesting, tijdsgebruik, gewoonten, leefwijze en mentaliteit van de mensen worden voortaan bepaald door de fabriek. De geschiedenis van de grote wolfabriek heeft dus zeker haar invloed gehad op de sociale evolutie van de streek. We hebben er voor gekozen eerst uitvoerig in te gaan op enkele economische aspecten, als daar zijn: uitbreiding van de fabriek, management, productengamma en conjunctureel verloop. De sociale aspecten komen in één van de volgende nummers aan bod.

2. Steen na steen...: de bouwevolutie van de fabriek te Lot.

Er zijn verschillende bronnen die ons inlichten over de bouwevolutie van de fabriek. De mutatieschetsen van het kadaster en de plattegronden uit het dossier 'Hinderlijke Inrichtingen' (zowel gemeentelijk als provinciaal archief) geven ons een eerste schematisch overzicht van de fabrieksgebouwen. Daarnaast zijn er ook heel wat iconografische bronnen beschikbaar, zoals een lithografie uit 'La Belgique Industrielle' (1852), bedrijfsfoto's uit 1881, een prent op een representatiekaartje (tussen 1880-1886), een prent uit 'L' Illustration Européenne' (1890), en postkaarten uit het begin van de 20ste eeuw.

De data uit de Kadastrale Legger zijn onnauwkeurig.⁽²⁾ Gemiddeld moet men het gegeven jaartal met twee verminderen om het juiste bouwjaar van een gebouw te kennen.

Een verbouwing ging meestal gepaard met het plaatsen van een nieuwe stoommachine of nieuwe ketels. Een bouwfase is zeker beëindigd wanneer de nieuw geplaatste stoommachine in gebruik mag worden genomen. Aan de hand van de datum van deze toelating, situeren we telkens het einde van een bouwfase.

Er wordt steeds een onderscheid gemaakt tussen de fabrieksgebouwen gelegen op het grondgebied van Sint-Pieters-Leeuw en deze gelegen in de gemeente Dworp. Dit komt omdat het gehucht Lot in die periode over beide gemeenten is verdeeld. Pas in 1927 wordt Lot een onafhankelijke gemeente.

² De gegevens over de fabriek van Lot vindt men in: Kadaster Vlaams-Brabant, Kadastrale Legger, gemeente Sint-Pieters-Leeuw, art. 1633; gemeente Dworp, art. 801, 423.

Bouwfase I

De verkoop van het stuk land, gelegen in Sint-Pieters-Leeuw, gaat door op 17 maart 1845. Drie maanden later, op 20 juni 1845, dient François Scheppers bij de Bestendige Deputatie een aanvraag in voor het oprichten van een wolspinnerij. Hiervoor krijgt hij de toelating op 13 november 1845. De bouw zal in de loop van het jaar 1846 afgerond worden. De eerste stoommachine van 25 Pk mag in augustus 1846 in werking worden gesteld.⁽³⁾

De eerste gebouwen van de fabriek beslaan 32 are en 80 ca. Het complex bevat een ververij in de noordoostelijke vleugel. Links van de ingang ligt het conciërgehuis en laboratorium. Rechts van de ingang bevinden zich het bureau en de magazijnen. De machinekamer en de stoomketels liggen in de zuidelijke vleugel langs de linkerkant. De rechterkant van de zuidelijke vleugel bevat de spinnerij. Bij de aanvang van de productie wordt een deel van de spinnerij ingenomen door de weverij. Op de eerste plattegrond die voorhanden is bij de aanvraag voor het plaatsen van de eerste stoommachine (20 juni 1845), is er nog geen sprake van een weverij. Het is pas naar aanleiding van een handelsverdrag met Frankrijk (13 december 1845) dat Scheppers besluit naast een spinnerij en ververij, ook een weverij van stoffen in zijn fabriek op te nemen.

Bouwfase II

Het platenalbum '*La Belgique Industrielle. Vues des établissements industriels de la Belgique*' (1852-1854) bevat tweehonderd lithografieën die de Belgische industrieën voorstellen in een pittoresk landschap. Een hoger standpunt van de tekenaar (= vogelperspectief) zorgt ervoor dat de fabriekscomplexen bijna volledig uitgebeeld worden. Door het perspectief te vervalsen lijken de gebouwen veel indrukwekkender. Ondanks de geïdealiseerde weergave van de industrie zijn de prenten een unieke bron voor de industriële architectuur van die tijd.

De lithografie van de wolfabriek van Lot toont de gebouwen na de vergroting in 1850. Onmiddellijk valt de grote binnenplaats op. Deze plaats wordt enerzijds omsloten door een eerder sobere ingang met bijgebouwen en een lage noordoostelijke vleugel. Anderzijds zien we ook een nieuwe zuidwestelijke vleugel en een zuidelijke middenvleugel, beide twee verdiepingen hoog. In deze gebouwen zijn de weverij, spinnerij en machinekamer gehuisvest. Naast de machinekamer bevindt zich de trap en de doorgang naar de tweede binnenplaats. De gebouwen die de achterplaats omsluiten, bevatten een handkammerij, magazijnen, een schrijn-

3 RA, Notariaat Brussel, notaris Mataigne Charles-Guillaume, 31551, akte 17/3/1845, vente publique. RA, Provinciaal Bestuur Brabant, n°229, Hinderlijke inrichtingen, Dossier SA de Loth; Autorisation demandée (machine à vapeur) 20/6/1845, plan; Ordonnance 13/11/1845; Mise en usage machine à vapeur, arr. 14/8/1846.

4 RA, *Provinciaal Bestuur Brabant*, n°229, *Hinderlijke inrichtingen, Dossier SA de Loth; Autorisation demandée (une nouvelle chaudière) 5/6/1851; Ordonnance du 25/9/1851 (placement), plan; Mise en usage arr. du 24/3/1852.*

werkerij, een werkplaats voor het opstellen van machines en een gashouder. Ook de ververij wordt vergroot. Er wordt een mechanische kammerij aan toegevoegd en voor het eerst wordt er melding gemaakt van een appreteer- en droogatelier. Dicht bij de spoorweg wordt er een magazijn gebouwd. De brouwerij en het voorste huis, die de industrieel samen met de grond in 1845 aankocht, zullen verdwijnen. De bouw wordt mogelijk afgerond in maart 1852 (ingebruikname nieuwe stoomketel). (4) Na de uitbreiding hebben de bedrijfsgebouwen een grootte van 76 are 50 ca.

De fabriek telt op dat moment drie schouwen: een kleine aan het laboratorium waar de verf vervaardigd wordt, een iets grotere aan de ververij en een grote vierkantige ter hoogte van de machinekamer. Typisch zijn de grote rechthoekige ramen die veel licht binnenlaten. Dezelfde functie hebben de vele dakvensters. Het dak van de ververij is op drie plaatsen wat verhoogd, wellicht om de giftige verfgeur te laten ontsnappen. Ter hoogte van de ververij wordt op een plattegrond van 1856 een waterval aangeduid. Deze wordt gebruikt om het vuile water in de Zenne te lozen. Midden op het dak van de zuidwestelijke vleugel zien we een klok-kentoren, bekroond met een windvaan. Het luiden van deze klok gaf het begin en einde van de werktijden aan, in een tijd waarin de doorsnee arbeider zich geen uurwerk in draagbare vorm kon veroorloven.

Abbeelding 2. 'Fabrique de tissus de laines légers de M. François Scheppers à Loth' (sic) VAN DER HERTEN B., ORIS M. en ROEGIERS J., *Nijver België. Het industriële landschap omstreeks 1850.*, Deurne, 1995, p. 64.

Bouwfase III

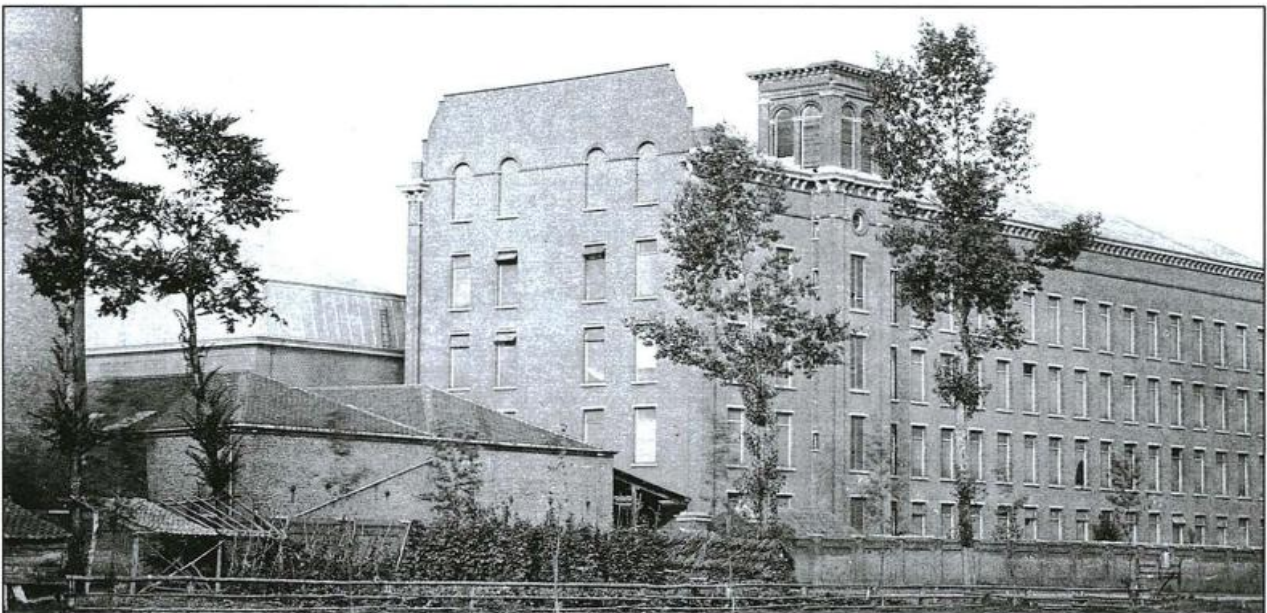
De derde bouwfase situeert zich in de gemeente Dworp. Op een stuk land, aangekocht in augustus 1845, wordt in 1857-1858 een nieuw groot complex gebouwd. Industrieel Scheppers krijgt van de Bestendige Deputatie op 3 december 1857 de toelating voor het bouwen van een wolspinnerij en -weverij, aangedreven door twee stoommachines van 160 Pk en vier stoomketels. Voor de verlichting van de fabriek wordt ook een gasinstallatie toegevoegd. De spinnerij bestaat uit vier verdiepingen. Op elke verdieping draagt een rij gietijzeren zuilen een vloerplaat, bestaande uit ijzeren liggers waartussen zich troggewelfjes bevinden in baksteen. De gevel langs de straatkant bevat een vertikaal uitspringend deel dat op het dak een toren vormt. Dit architecturale element imponeert en geeft het gebouw een zekere machtsdimensie. Het ketelhuis en de gasinstallatie worden in verbinding gesteld met met de grote spinnerij.

In de weverij maakt men gebruik van de typische sheddaken of zaagtanddaken. Deze zuiver functionele constructies worden gebruikt om meer licht binnen de fabriek te brengen. Sterk hellende vlakken worden afgewisseld met minder hellende vlakken. Aan één zijde zijn de ramen aangebracht.

Naast de spinnerij, weverij, ketelhuis en gasinstallatie worden op Dworp ook een stal voor vier paarden en een hout- en veevoedermagazijn gebouwd.

Mogelijk is de nieuwbouw in september 1858 klaar, gelijktijdig met de toelating voor de ingebruikname van de twee stoommachines.⁽⁵⁾ De eerste gebouwen op Dworp strekken zich uit over een oppervlakte van 69 are 90ca.

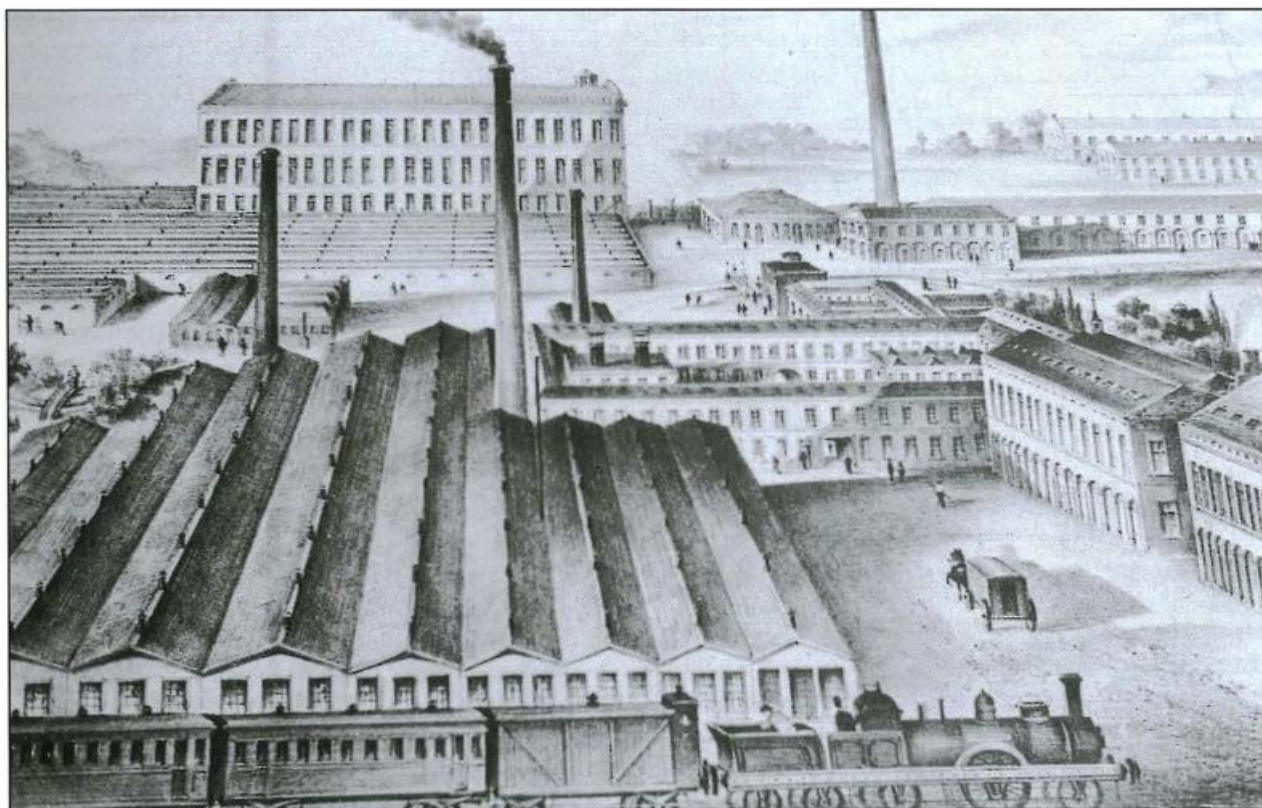
5 RA, Provinciaal Bestuur Brabant, n°229, Hinderlijke inrichtingen, Dossier SA de Loth; Autorisation demandée 17/7/1857 (1° d'établir une filature de laines et une fabrique d'étoffes... activées par 2 mach. à vapeur et 4 chaudières, 2° gazomètre), plan; Ordonnance 3/12/1857; Mise en usage arr. du 4/9/1858.

Afbeelding 3. Bedrijfsfotoboek 1881, foto 47: De grote spinnerij.

Bouwfase IV

In 1862-1863 worden de fabrieksgebouwen op het grondgebied van Sint-Pieters-Leeuw voor de tweede maal vergroot. Sinds de oprichting van de fabriek te Dworp worden in Sint-Pieters-Leeuw enkel nog voorbereidende taken - zoals kammen, kaarden en het gladmaken - en afwerkende processen - zoals ververij en appretage - uitgevoerd. Het appreteeratelier en de ververij worden aanzienlijk vergroot en er worden twee magazijnen bijgebouwd, één voor ruwe wol en een ander voor afgewerkte producten. Ook hier wordt gebruik gemaakt van zaagtanddaken. In een nieuw imposant gebouw op de binnenplaats worden de bureaus gevestigd. In september 1863 mogen twee stoomketels in de nieuwbouw in werking worden gesteld.⁽⁶⁾ De fabrieksgebouwen, gelegen te Sint-Pieters-Leeuw, hebben op dat moment een oppervlakte van 1 ha. 3 are en 20 ca.

Afbeelding 4. Schilderij van de fabriek, gedateerd na 1865 vóór 1880.

6 RA, Provinciaal Bestuur Brabant, n°229, Hinderlijke inrichtingen, Dossier SA de Loth; Autorisation demandée 12/12/1862 (placement 4 chaudières, 2 sous Tourneppe, 2 sous L-St-P), plans ; Ordonnance 2/4/1863; Mise en usage (2 chaudières sous L-St-P) arr. 10/9/ 1863.

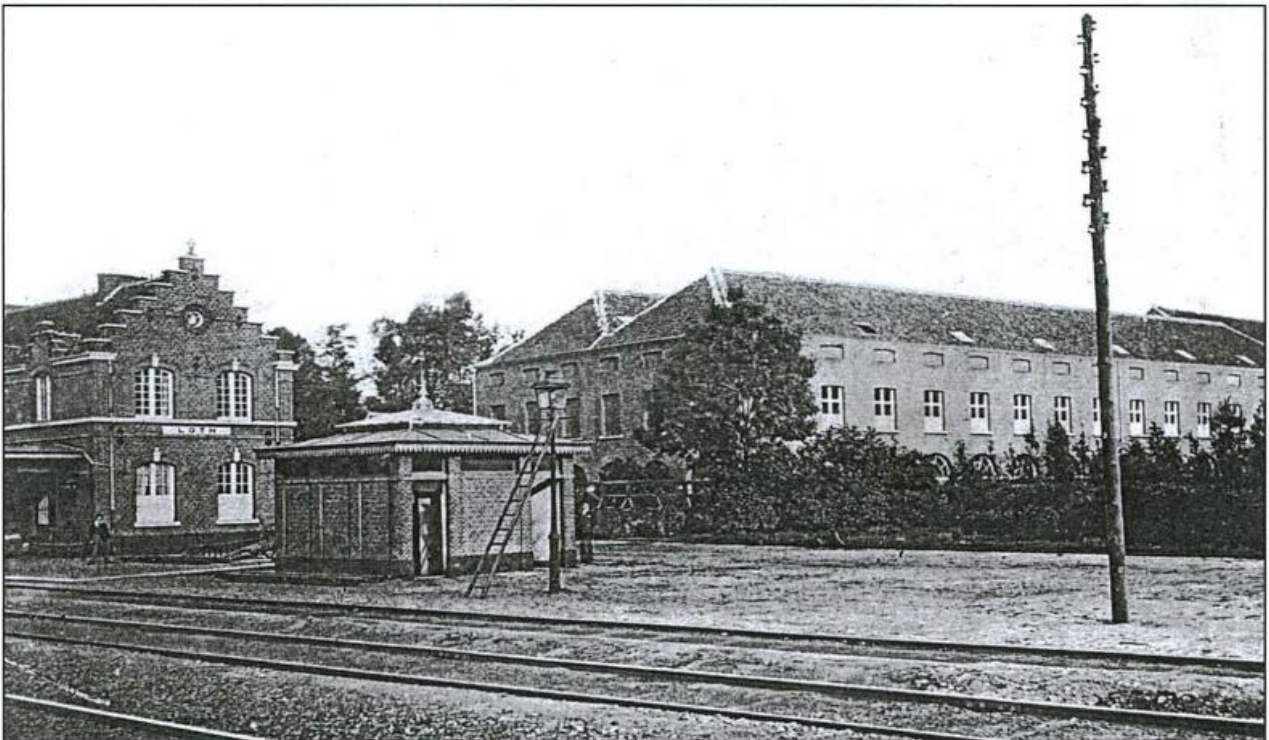
Bouwfase V

In de periode 1865-1879 worden aan de fabrieksgebouwen geen grote veranderingen aangebracht. Wel worden er regelmatig nieuwe stoommachines en ketels geplaatst.

Een pakhuis, gelegen aan de spoorweg, wordt in 1879 omgevormd

tot een spinnerij. Op het gelijkvloers gebeurt de voorbereiding van de spinnerij, het triëren, het wassen en het drogen, en staan er ook een aantal spinmachines. De 1ste en de 2de verdieping zijn ingericht als spinnerij. Op de tweede verdieping is er ook een zaal voorzien voor het opwinden van het garen. Een stoommachine van 60 Pk met 2 stoomketels drijft de 50 spinmachines met zo'n 8.000 bobijnen aan, goed voor een jaarlijkse productie van 36.000 kg. De woonruimte verbonden aan dit complex is waarschijnlijk voor een conciërge.(7)

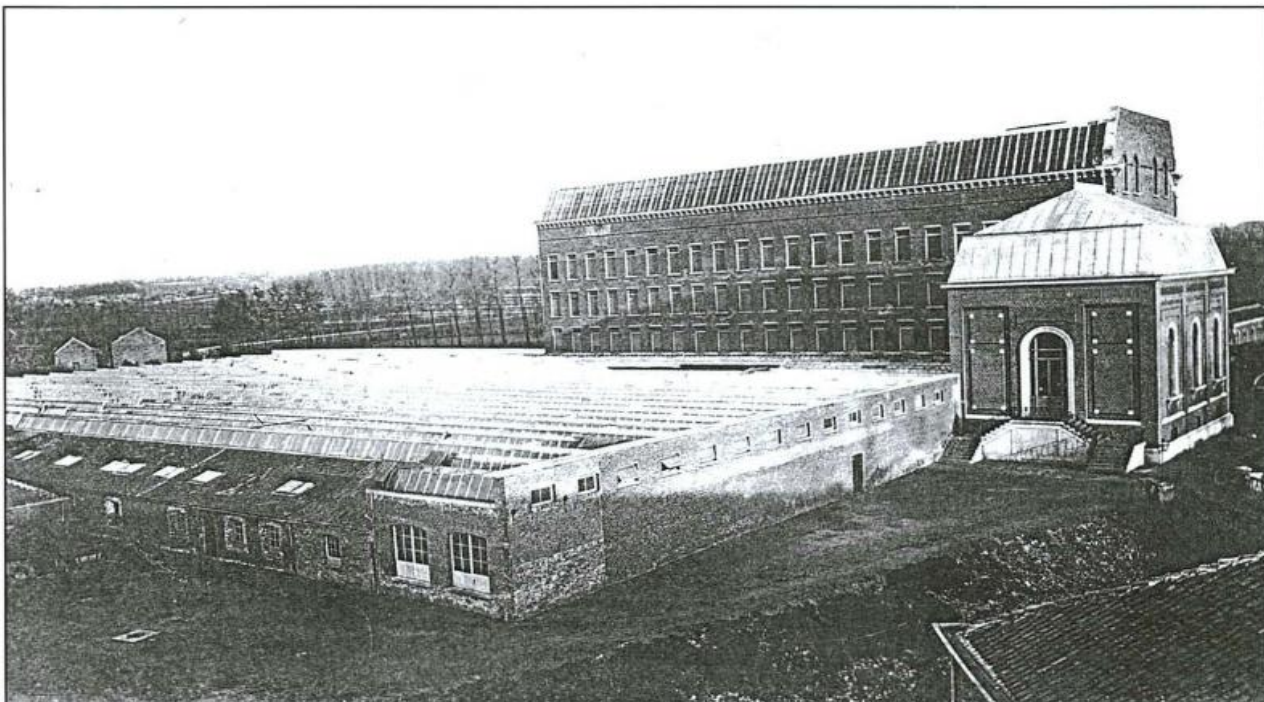
Lang zal deze spinnerij niet werken. Na vier jaar activiteit zal ze opnieuw worden omgevormd tot een pakhuis waar de wol binnenkomt, getriëerd wordt en gewassen. We kunnen dus veronderstellen dat het gebruik van dit gebouw als spinnerij een voorlopige oplossing was in afwachting van de vergroting van het reeds bestaande spinatelier (zie Bouwfase VI). Daarom beschouwen we deze verbouwing niet als een aparte bouwfase.

Afbeelding 5. Bedrijfsfotoboek, foto 16: Nieuwe spinnerij (1879) vlak bij het station van Lot.

In het jaar 1880 wordt de weverij op Dworp enorm vergroot. Er wordt een nieuwe machinekamer en bijkomende opslagruimte voorzien en ook het ketelhuis wordt verbouwd. De nieuwe gashouder wordt uit voorzorg op een veilige afstand van de andere bedrijfsgebouwen geïnstalleerd. Vóór de straatgevel van de spinnerij komt een laag smal gebouw te staan. De bedrijfsfoto's van 1881 geven ons een goed beeld van de gebouwen op Dworp na

7 RA, *Provinciaal Bestuur Brabant*, n°229, Hinderlijke inrichtingen, Dossier SA de Loth; Autorisation demandée 27/8/1879 (nouvelle filature de laine, 1 machine à vapeur de 60 Pk, 2 chaudières), plan; Ordonnance du 12/11/1879.

Afbeelding 6. Bedrijfsfotoboek 1881, foto 8: de weverij, de spinnerij en het stoommachinegebouw te Dworp.

deze verbouwing. De fabrieksgebouwen op Dworp worden drie keer zo groot (2 ha. 28 are 40 ca.).

De fraaie architectuur van het machinehuis waarin de stoommachine wordt ondergebracht steekt sterk af tegen de eenvoud van de weverij. Plannen en documenten over het machinegebouw en over de plaatsing van deze grote stoommachine ontbreken echter in het dossier 'Hinderlijke Inrichtingen'.

Bouwfase VI

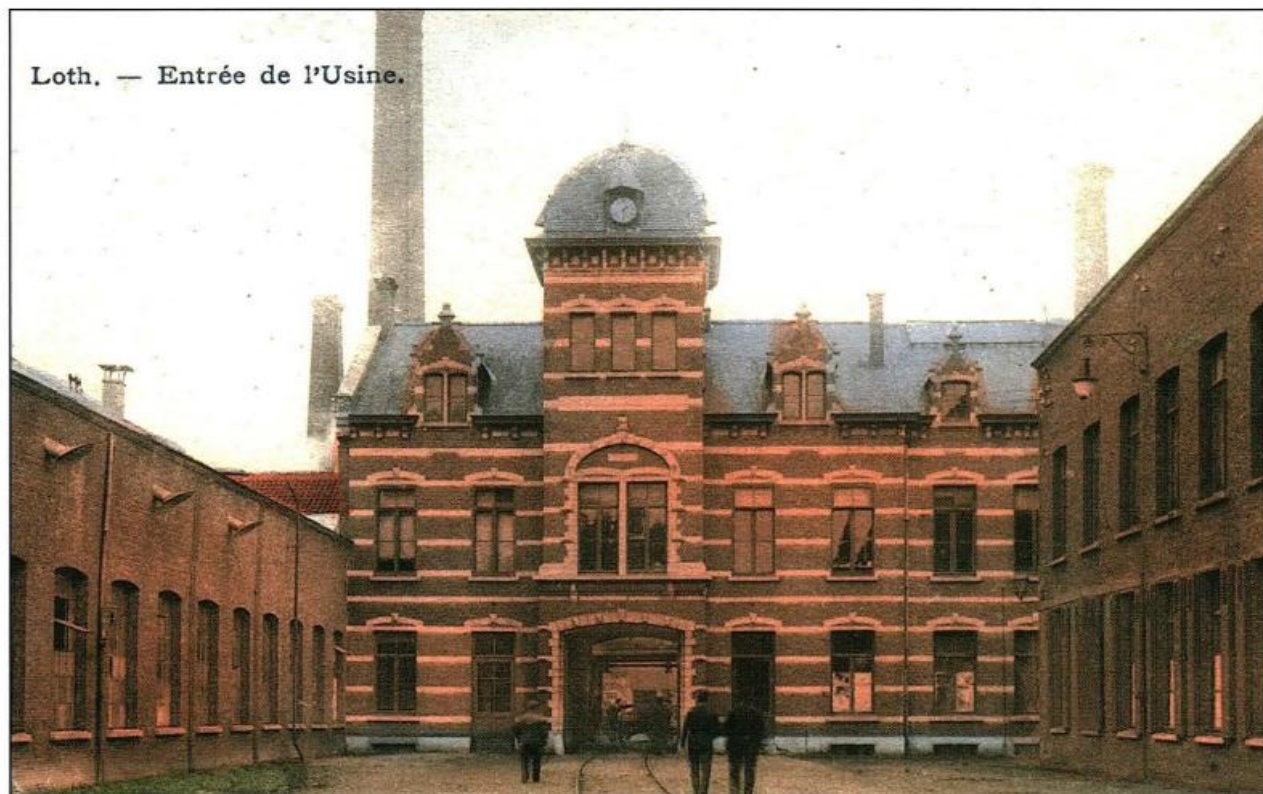
Op 23 mei 1881 gebeurt er een ernstig ongeluk aan de 'grote stoommachine'. Er breekt een brand uit. Een voorlopige stoommachine van 200 pk wordt geïnstalleerd, om al gedeeltelijk aan de slag te kunnen gaan.⁽⁸⁾ In de kadastrale legger worden zowel de brand als de reconstructie vermeld.

8 GA Beersel, *archief gemeente Dworp*, n° 752,2 Hinderlijke inrichtingen, brieven 21/6/1881, 24/6/1881. Het gaat hier waarschijnlijk over de stoommachine die geplaatst werd in het machinegebouw uit 1880.
9 *Moniteur des Intérêts Matériels*, 1884, Supplément au n°17, SA de Loth, Assemblée Générale 27/4/1884, p.8, 9,10.

In de jaren 1882-1883 wordt aan de spinnerij op Dworp een deel bijgebouwd. De straatgevel wordt een derde langer. Het nieuwe spinatelier kan 10.000 nieuwe bobijnen doen werken samen met voorbereidende procédés. 4800 spindels en de machines bestemd voor de voorbereiding, treden in werking vanaf januari 1884.⁽⁹⁾ In 1883 worden ook de ververij en het appreteeratelier, gelegen op Sint-Pieters-Leeuw, helemaal vernieuwd en vergroot tot 1 ha. 43 are 50 ca. Deze verbouwing wordt mogelijk gestart als gevolg van een brand en/of overstromingen in 1880. Tijdens de werken

worden twee nieuwe ketels geplaatst.(10)

De nieuwbouw van de fabriek heeft in 1883 een waarde van 156.432,93 fr. en er worden nieuwe machines geplaatst voor een bedrag van 212.602,12 fr.(11)

Loth. — Entrée de l'Usine.

Afbeelding 7. Prentkaart: Ingang van de fabriek.

In het jaarverslag van 1887 lezen we dat de herstelling van de gebouwen, vernield door de brand in 1880, afgerond werd. De reconstructie van de fabrieksgebouwen gelegen in Sint-Pieters-Leeuw levert nieuwe bureaus en bijkomende opslagruimten op.(12)

De monumentale ingang van de fabriek met uurwerk dateert eveneens uit 1886-87. Het is voornamelijk dit beeld dat we op de postkaarten uit het begin van de 20ste eeuw te zien krijgen.

Bouwfase VII- X

De gebouwen te Sint-Pieters-Leeuw worden in de jaren 1890 tweemaal vergroot. De eerste keer bij de reconstructie na de brand (1892-93) en vervolgens ook in 1897. Uiteindelijk zullen de fabrieksgebouwen een oppervlakte bestrijken van 1 ha. 57 are.

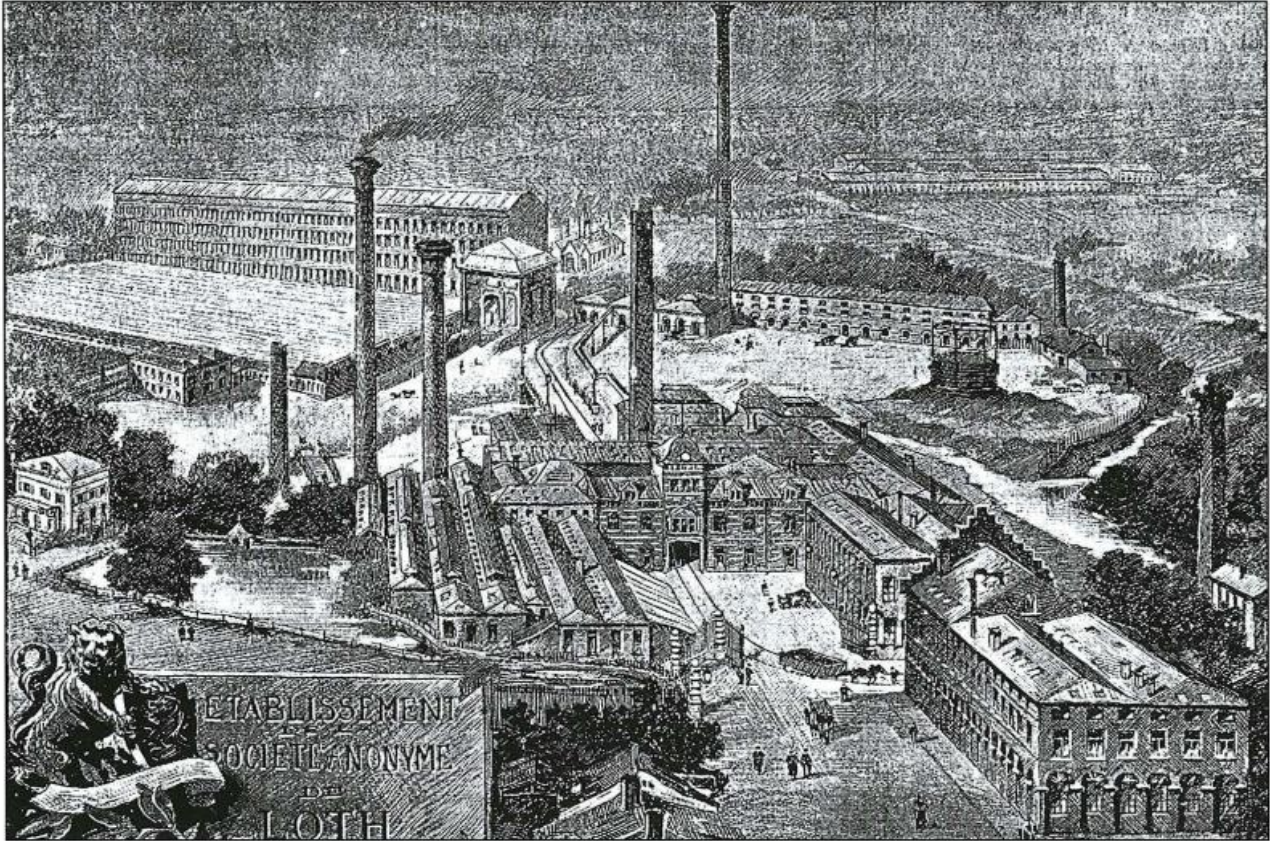
De vergrotingen in de jaren 1890 zijn echter minder goed gedocumenteerd. De prentkaarten uit het begin van de 20ste eeuw tonen meestal de monumentale ingang. Van de andere gebouwen zijn er maar weinig foto's.

10 RA, *Provinciaal Bestuur Brabant*, n°229, Hinderlijke inrichtingen, Dossier SA de Loth; Autorisation demandée 6/7/1883 (placement 2 chaudières sous L-St-P), plans; Ordonnance 5/9/1883; Mise

en usage arr. 13/9/1883.

11 *Annexe au Moniteur Belges, Recueil spécial des actes, extraits d'actes, procès-verbaux et documents relatifs aux sociétés commerciales et agricoles*, 1884, n° 617, SA de Loth, Bilan arrêté du 31 décembre 1883.

12 *Moniteur des...*, 1888, Supplément au n° 27, n° 18, SA de Loth, Assemblée Générale 27/3/1888.

Afbeelding 8. Prent van de fabriek rond 1890, *L'illustration Européenne*, n°25, 1890, p.388.

Begin augustus 1892 wordt de zuidelijke vleugel op het grondgebied van Sint-Pieters-Leeuw - die de wasserij, de kaarderij, en de breiwoolspinnerij bevat - erg beschadigd door een brand. Het gebouw is twee verdiepingen hoog en heeft een lengte van zo'n 150 meter.

In de periode van de brand beslaan de bedrijfsterreinen in totaal 7 ha., waarvan de helft wordt ingenomen door gebouwen. Een artikel in 'Le Patriote Illustré' geeft een beschrijving van de gebouwen en hun functie. Door deze beschrijving, de prent van de fabriek uit 'L'illustration Européenne' van 1890 en de plannen van het kadaster naast elkaar te leggen, weten we zeer goed waar welke productietaken verricht werden.⁽¹³⁾

We lezen: "Om de onderneming te betreden moet men door een hek dat de onderneming afsluit ter hoogte van twee parallel liggende gebouwen, waartussen de belangrijkste binnenplaats is gelegen. Daar recht tegenover is er een doorgang die uitmondt op een andere binnenplaats; als men deze doorgang neemt, ziet men links een groot gebouw waar zich de verfatelers bevinden; rechts bevinden zich magazijnen die bijna grenzen aan het gebouw waar de burelen gevestigd zijn. Aan de rand van de tweede binnenplaats is er nog een overdekte doorgang, waarvan de bovenconstructies de verbinding vormen

13 *L'illustration Européenne*, nr 25, 1890, p. 388-389. *Le Patriote Illustré*, augustus 1890.

tussen twee delen van een rood gebouw met een onregelmatige vorm en dat zich uitstrekt langs de Zenne. Het is dat laatste gebouw dat aan de vlammen ten prooi is gevallen.

De Zenne stroomt door de onderneming waardoor het in twee afzonderlijke delen wordt gesplitst. Achter de rivier zijn enorme bouwwerken van verschillende hoogte opgetrokken. Aan deze kant bevindt zich de grote spinnerij."

Met de reconstructie na de brand in 1892 (bouwphase VII) wordt van de gelegenheid gebruik gemaakt om de noordoostelijke vleugel uit te breiden. De vergroting in 1897 (bouwphase VIII) situeert zich aan de linkerkant van het hek. Zoals we kunnen zien op de onderstaande postkaart is het een gebouw met zaagtanddaken. Mogelijk werd deze nieuwe ruimte gebruikt als opslagplaats.

Op het grondgebied van Dworp kennen in 1891 (bouwphase IX) de bijgebouwen, waaronder de magazijnen gelegen aan de Zenne, een uitbreiding. Ook de gasfabriek wordt vergroot. In 1893 (bouwphase X) wordt aan de spinnerij een lager gebouw toegevoegd waarin nieuwe stoommachines en ketels worden geplaatst.(14)

Na de eeuwwisseling worden geen grote veranderingen meer uitgevoerd. Er komen wel nog nieuwe ketels en stoommachines bij.(15)

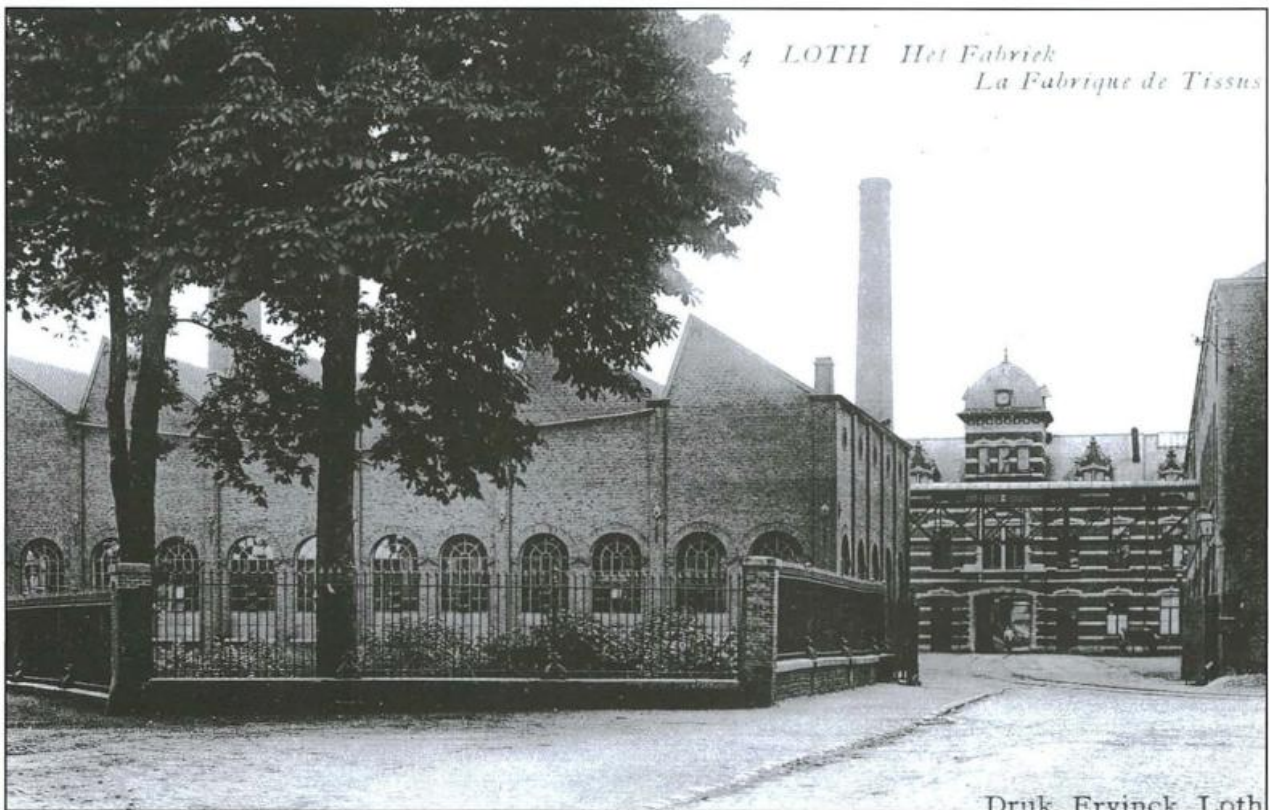
14 De stoomkracht wordt geleidelijk verhoogt.

Kadaster Vla-Bra, Kadastrale Legger Dworp, artikel 423, jaren 1892, 1894, 1895.

15 Kadaster Vla-Bra, Kadastrale Legger Dworp, artikel 423, jaren 1905, 1913; Kadastrale Legger Sint-Pieters-Leeuw, artikel 1633, jaren 1902, 1912, 1913

GA Beersel, Archief gemeente Dworp, Dossier Hinderlijke Inrichtingen, n° 752.2,

SA de Loth, 1904 (une machine à vapeur), 1911 (3 chaudières)

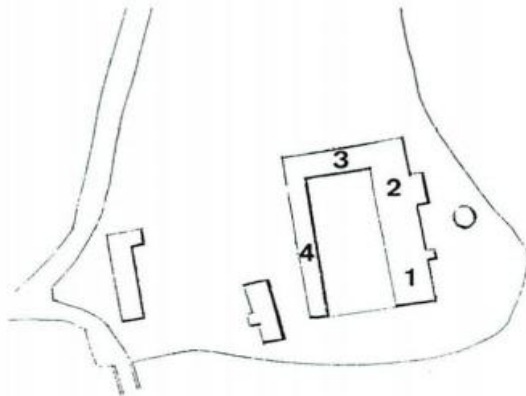
Afbeelding 9. Prentkaart: fabrieksgebouw met zaagtanddaken daterend uit 1897.

Gebouwen te Sint-Pieters-Leeuw (na 1927 Lot)

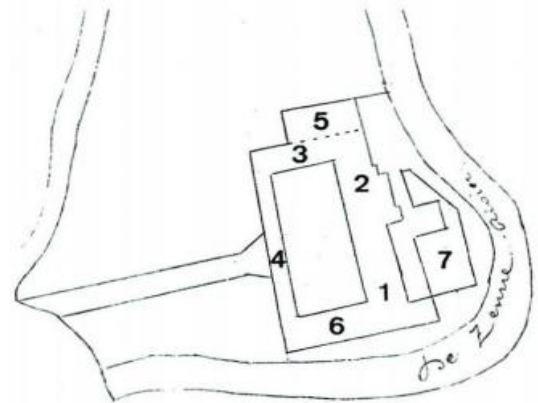
1. Spinnerij
2. Stoommachine en ketels
3. Ververij
4. Bijgebouwen: laboratorium, congiërgewoning, burelen, magazijn
5. Kammerij
6. Weverij
7. Magazijn, schrijnwerkerij, kammerij, later breiwolspinnerij
8. Appreteratelier
9. Wolmagazijn
10. Burelen
11. Pakhuis met triëratelier en wasserij, omgevormd tot spinnerij en in 1884 opnieuw pakhuus
12. Monumentale ingang met klok

Gebouwen te Dworp (na 1927 Lot)

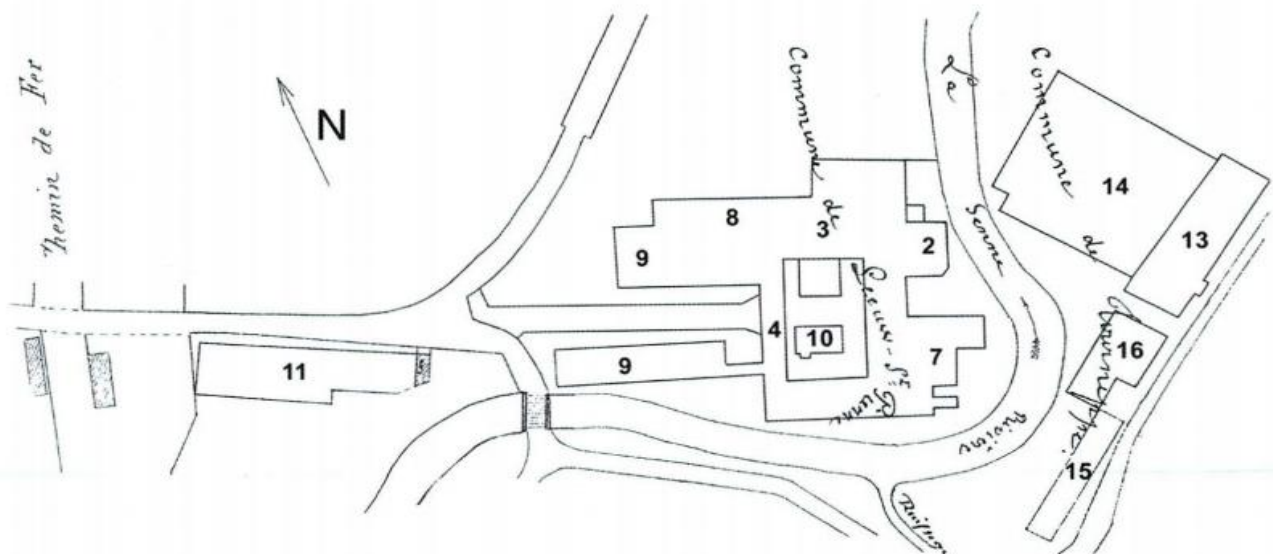
13. Nieuwe spinnerij
14. Nieuwe weverij
15. Stal, houtmagazijn
16. Ketelhuis - gasinstallatie
17. Magazijnen
18. Stoommachinegebouw
19. gashouder en gasfabriek

Gemeente St.-Pieters-Leeuw
Bouwfase I: 1845

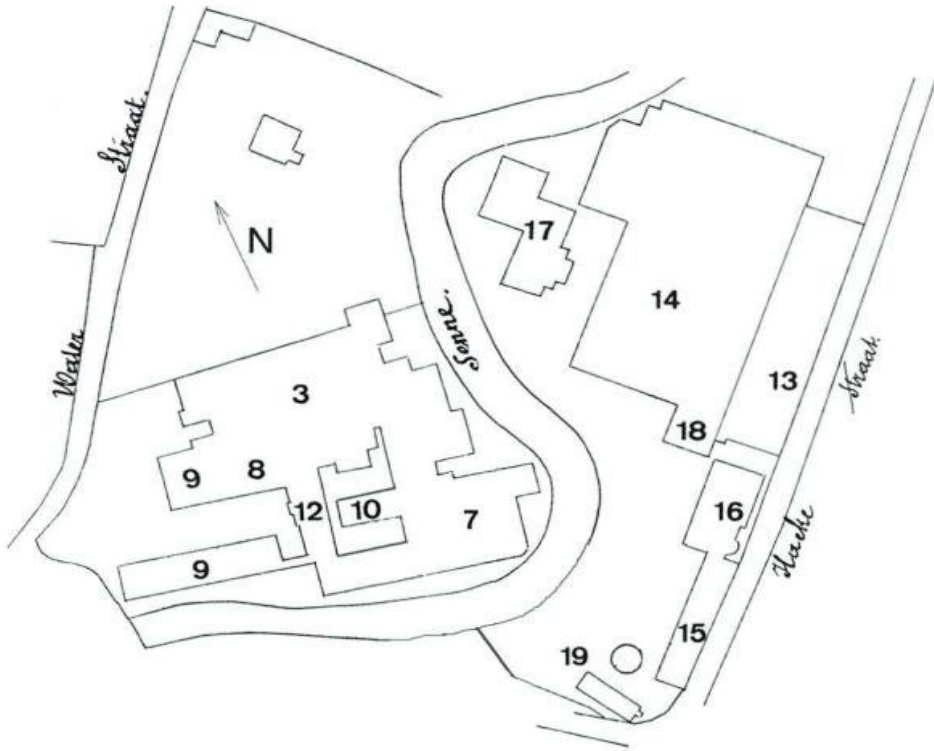

Gemeente St.-Pieters-Leeuw
Bouwfase II: 1850

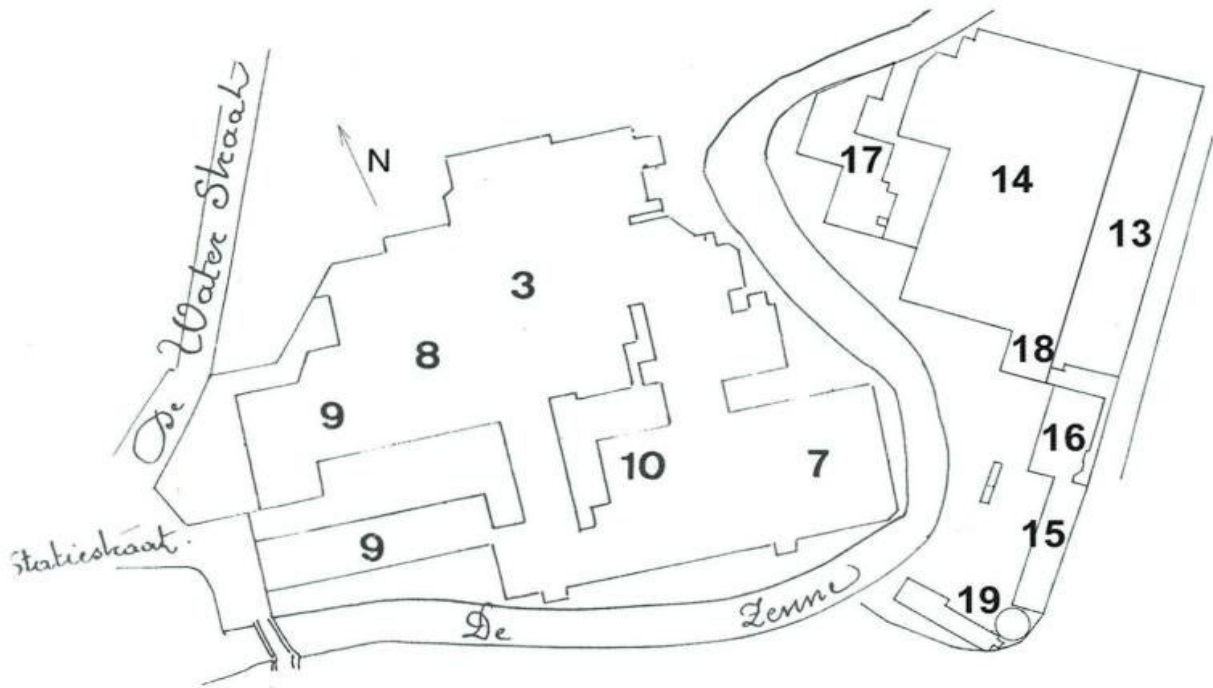
Gemeente St.-Pieters-Leeuw
Bouwfase IV: 1862-63

Gemeente Dworp
Bouwfase III: 1857-58

Gemeente St.-Pieters-Leeuw
 Bouwfase VI: 1883
 1886 - 87

Gemeente Dworp
 Bouwfase V: 1880
 Bouwfase VI: 1882 - 83

Gemeente St.-Pieters-Leeuw
 Bouwfase VII: 1892
 Bouwfase VIII: 1897

Gemeente Dworp
 Bouwfase IX: 1891
 Bouwfase X: 1893

Hedendaagse toestand

In de jaren 1930 worden een aantal fabrieksgebouwen afgebroken. Zo zal bijvoorbeeld het magazijn gelegen aan de spoorweg in die periode verdwijnen. In 1932 wordt dan ook gestopt met alle voorbereidende en afwerkende activiteiten, uitgevoerd aan deze kant van het fabriekscomplex. De spinateliërs zullen begin 1933 worden stilgelegd. Vanaf dan zal men in de fabriek van Lot enkel nog stoffen weven. Het bedrijf sluit de deuren in januari 1938. De 'Société Anonyme de Loth nouvelle pour la fabrication de tissus', gesticht op 1 april 1939, zet na een herinrichting van de gebouwen de activiteiten verder. In 1952 stelt dit bedrijf zo'n 150 werknemers te werk. (16)

De monumentale ingang met klok is gerestaureerd en bleef bewaard. In de gebouwen langs deze kant van de Zenne werden o.a. burelen gevestigd.

Op de plaats waar vroeger de weverij stond staan vandaag sociale woningen. Aan een nieuwe bestemming voor de vroegere grote spinnerij, waar in 1957 de NV Artic haar intrek vond, wordt volop gewerkt. In dit gebouw worden lofts ingericht.

De verwijzingen naar de bedrijvigheid van weleer zijn hier en daar nog af te lezen. In de zijgevel, ter hoogte van de eerste verdieping van de vroegere grote spinnerij, ziet men een dichtgemetseld roset waar vroeger een aandrijfjas moet doorgelopen hebben. Ook ziet men aan de plafonds haken, waaraan waarschijnlijk allerlei machines werden bevestigd.

JAAR	Hoeveelheid paardenkracht
1846	85 Pk en 3 stoommachines
1880	400 Pk en 3 stoommachines
1896	850 Pk
1910	1230 Pk

Tabel 1: Evolutie van de paardenkracht gebruikt in de fabriek van Lot.
Bron: Industrietellingen 1846, 1880, 1896, 1910.

3. Wie deelt er de lakens uit? De organisatie en het bestuur van het textielbedrijf.

Over het management van de fabriek zijn er maar fragmentarisch gegevens beschikbaar. De elementen die we hebben kunnen achterhalen komen hoofdzakelijk uit de verslagen van de Algemene Vergadering die vanaf 1863 tot 1914 regelmatig terug te vinden zijn in de periodiek 'Moniteur des Intérêts Matériels'.

De vennootschap

Een vennootschap bevat twee bestuursorganen. De 'Raad van Bestuur' neemt de belangrijke beleidsbeslissingen en heeft daarmee de meest uitgebreide bevoegdheid. De hoofdopdracht van het 'College van Commissarissen' is de onafhankelijke controle van de financiële toestand van een vennootschap. Zij moeten erop toezien dat de balans van winst -en verliesrekening overeenstemd. De door de Raad van Bestuur aangestelde directeur moet al de beslissingen die door de Raad genomen worden, uitvoeren. De directeur heeft evenwel in de Raad van Bestuur en in de Algemene Vergadering een adviserende stem.

De 'SA de Loth' telt bij haar oprichting in 1859 vijf Bestuurders en vijf Commissarissen. Zij worden benoemd door de Algemene Vergadering van de aandeelhouders. Na de statuutwijziging van december 1867 telt men zes Bestuurders en vijf Commissarissen. Vanaf juli 1887 mag de Raad van Bestuur vijf tot zeven bestuur-

Afbeelding 10. Bedrijfsfotoboek 1881, foto2: Leden van de Raad van Bestuur en van het College van Commissarissen van de SA de Loth.

De Bestuurders in 1881:

Charles Weber, voorzitter van de RvB, directeur van de SA 'La Banque des Travaux Publics' te Brussel
Edmond Parmentier, industrieel te Brussel
Joseph Melen, industrieel te Verviers
Edmond Willame, boekhouder te Brussel
Graaf Coghén François, eigenaar, bankier, te Brussel
Rodolphe Coumont, eigenaar, te Brussel

De Commissarissen in 1881:

Eugène Parmentier, industrieel te Brussel
Gustave Malaise, rentenier te Brussel
Gustave Michelet, ingenieur, te Brussel
(onderste rij, nummer 2 van links)
Charles Grisar-Mauroy, handelaar, te Antwerpen
Eugène Van Meerbeke, directeur van
SA 'La Banque des Travaux Publics', te Brussel

17 *Moniteur Belge*,
31/5/1859, 18/12/1867.
Annexes au Moniteur Belge,
Recueil des actes et documents
relatifs aux sociétés
commerciales, 7/8/1887,
n°1601; 10/5/1930, n°7608.
18 VANCOPPENOLLE C.
ed., *Een succesvolle onderne-*
ming. Handleiding voor het
schrijven van een bedrijfsge-
schiedenis. , Brussel, 2002, pp.
95-96.

ders en drie tot vijf Commissarissen bevatten. In april 1930 bestaat de Raad van Bestuur nog uit minstens drie bestuurders. Het aantal commissarissen blijft ongewijzigd.(17)

Uiteraard is het niet praktisch om voor het dagelijkse beheer telkens een beroep te moeten doen op de Raad van Bestuur. Daarom wordt de dagelijkse leiding van de fabriek toevertrouwd aan een 'Afgevaardigd Bestuurder' - dit is één van de bestuurders - of aan een 'Directeur-Generaal'. Deze titel wordt toegekend aan een bediende. Zijn er meerdere personen belast met het dagelijks bestuur, dan wordt hieraan de naam 'Directiecomité' gegeven. Dit gebeurt in Lot vanaf 1892.

De dagelijkse werking houdt alle activiteiten in, die nodig zijn om een onderneming draaiende te houden. Dit zijn o.a. het verrichten van de gebruikelijke inkopen en verkopen, de lopende betalingen, de organisatie van het werk, de aanwerving en leiding van het personeel, alsook de uitvoering van de beslissingen van de Raad van Bestuur of van de Algemene Vergadering. Dit alles gebeurt door bedienden. De Raad van Bestuur benoemt en ontslaat de bedienden. Ze bepaalt hun aantal, hun bevoegdheden en hun loon.(18)

Periode	Directeur	Aantal jaar
1846-1859	François Scheppers	14 jaar
1859-1867	Edouard Scheppers	8 jaar
1867-1869	Jean Andries	2 jaar
1869-1875	Walter Townend	6 jaar
1875-1887	Karl Schäfer	12 jaar
1887-1892	Léon Duchêne	5 jaar
1892-1907	Léon Duchêne Directeur	} 15 jaar
	Emile Destrée Agent général	
	Joseph Huysmans Secrétaire général	
1907-1927	Joseph Huysmans +1927	20 jaar
1927- ?	Paul Huysmans (kleinzoon) + 1934	
	Joseph Huysmans (kleinzoon)	
	François Depery	
1932-1937	Lucien Larsimont	5 jaar
Periode	Afgevaardigd Bestuurder	Aantal jaar
1887-1899	Edmond Willame	12 jaar
1887-1901	Joseph Melen	14 jaar
1910-1926	Joseph Huysmans	16 jaar
1930	André Drèze	1 jaar

Tabel 2: Overzicht van de Directeurs en Afgevaardigd Bestuurders van de SA de Loth
Bron: *Moniteur des Intérêts Matériels; Recueil Financier; Bevolkingsregisters Sint-Pieters-Leeuw en Lot.*

In tegenstelling tot de arbeiders die woonden in huisjes voorzien door de NV op het grondgebied van Dworp, waren de bedienden en meestergasten vooral gehuisvest in Sint-Pieters-Leeuw. In 1859 bezit de NV op het grondgebied van Sint-Pieters-Leeuw 19 huizen voor meestergasten, het huis bewoond door François Scheppers en een ander woonhuis dat eveneens voor een directeur kan dienen. In 1863 komen er in Sint-Pieters-Leeuw nog eens 18 huizen bij. In 1871 en 1904 telkens nog eens 4 huizen.(19) De huizen waren gelegen in de huidige Frans Walravensstraat, Paul Chevroletstraat, Stationsstraat en Sashoek.

19 *Moniteur Belge*, 31/5/1859. Gegevens uit de Kadastrale Legger van Sint-Pieters-Leeuw.

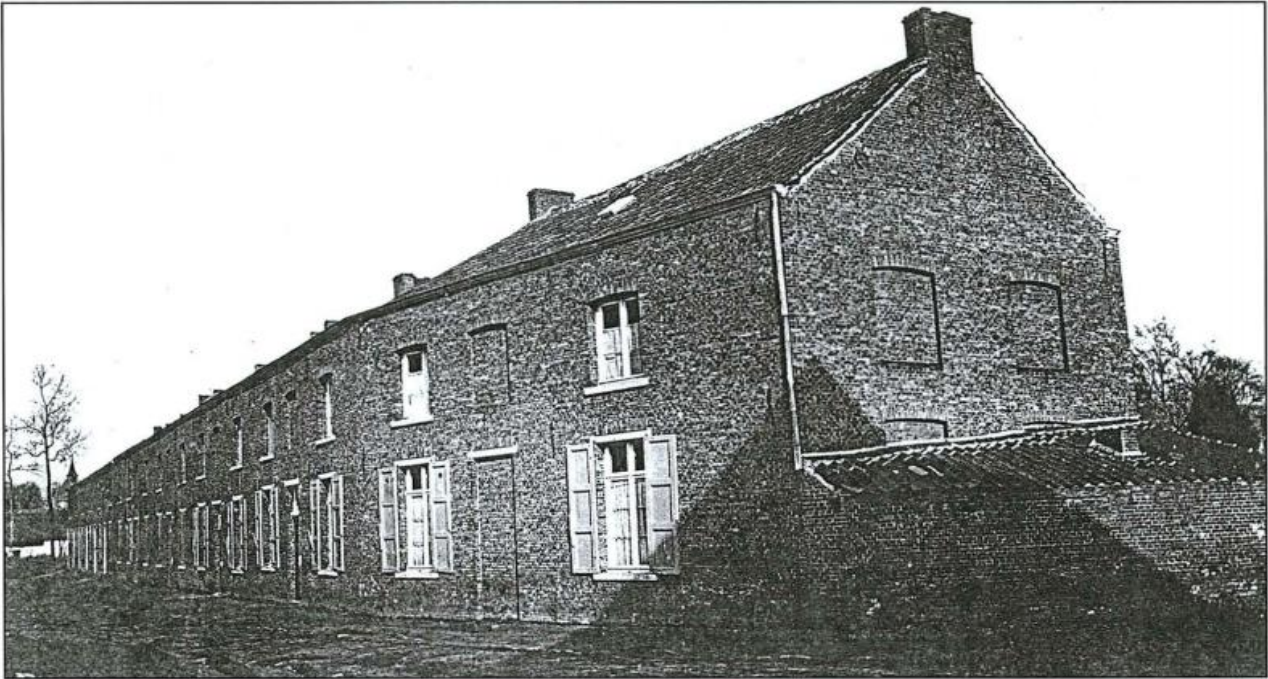
20 In 1880 telt de fabriek 33 bedienden van alle categorieën (directeurs, gerants, ingenieurs, meestergasten, opzichters, bedienden) tegenover een 1200-tal arbeiders. In 1896 geeft de industrietelling 25 bedienden aan tegenover 1425 arbeiders. In 1910 werken er 29 bedienden en een 1200-tal arbeiders.

Een analyse van de bevolkingsregisters van Sint-Pieters-Leeuw maakte het mogelijk een beeld te krijgen van de afkomst van bedienden en meestergasten gedurende de periode 1846-1910. Gemiddeld werkten er in de fabriek een 30-tal bedienden - directeurs, ingenieurs, meestergasten en opzichters inbegrepen.(20)

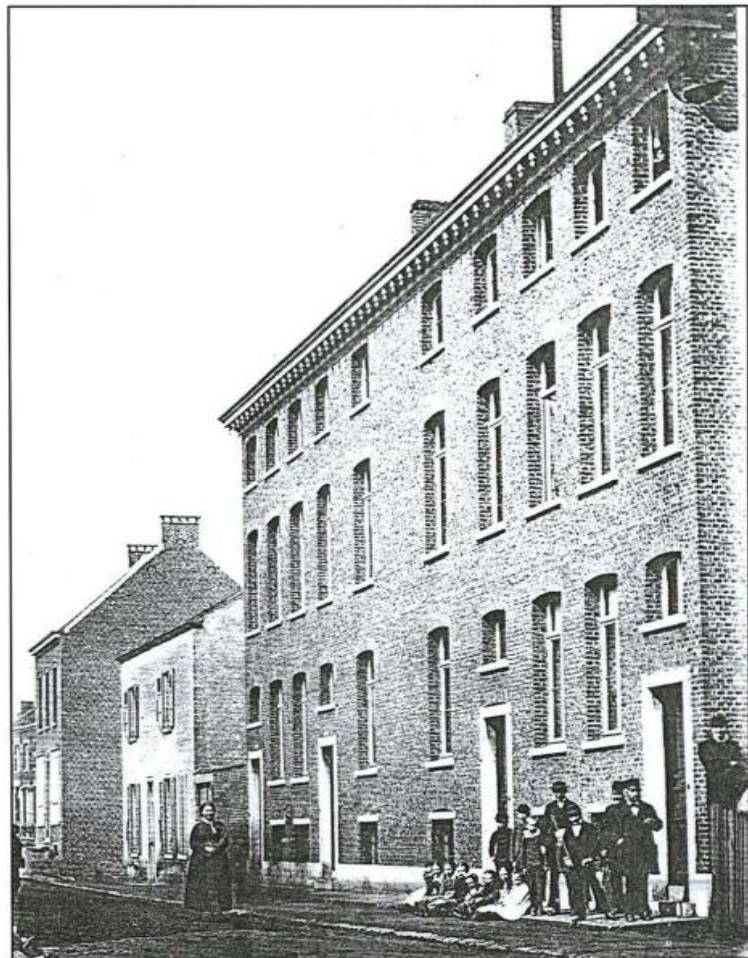
Opvallend is de verscheidenheid aan nationaliteiten die we onder het dienstpersoneel terugvinden. Engelsen, Fransen, Duitsers, en zelfs een paar Zwitsers kwamen naar de fabriek afgezakt om er als bediende aan de slag te gaan. Deze mengelmoes aan talen zal zeker niet bijgedragen hebben tot een vlotte communicatie. Hoogstwaarschijnlijk was de voertaal in de fabriek het Frans.

Afbeelding 11
Bedrijfsfotoboek 1881, foto 34: Bedienden van de fabriek en het technisch personeel.
 In het midden Karl Schäfer, de Directeur-Generaal. Andere belangrijke bedienden in 1881 waren Joseph Huysmans, boekhouder;
 Fernand Cousin, secretaris; en ook Léon Duchêne en Emile Destrée, die later belangrijke functies zullen waarnemen.

Afbeelding 12. Bedrijfsfotoboek 1881, foto 43: Bediendenhuizen in de Frans Walravenstraat gebouwd in 1865.

Afbeelding 13. Bedrijfsfotoboek 1881, foto 41: Bediendenhuizen in de Sashoek gebouwd in 1873.

De geïmmigreerde bedienden bleven meestal maar voor een beperkte periode in Lot. De inwijking uit Engeland doet zich al voor in de periode 1846-1866, maar kent een enorme stijging in de periode 1867-1880. Vanaf 1880 zijn alle Engelse bedienden verdwenen. In de jaren 1880 en 1890 stellen we enerzijds een inwijking vast uit Duitsland (zowel West- als Oost-) en anderzijds uit Frankrijk (Noord- en Elzas). Na 1900 zijn er ook bijna geen Duitse bedienden meer. De instroom uit de Luikse regio vangt aan vanaf de jaren 1880.

Het is mogelijk dat directeurs en bestuurders mensen uit hun geboortestreek aantrokken om hier als bediende te komen werken. Dit kan een verklaring zijn voor de periodieke migraties. Zo zouden bestuurder John Siltzer uit Bradford en directeur Walter Townend de inwijking uit Engeland tussen 1860 en 1880 kunnen hebben gestimuleerd. Directeur Karl Schäfer uit Leipzig is mogelijk verantwoordelijk voor de massale Duitse instroom vanaf de jaren 1880. In de periode dat Fransman Leon Duchêne Directeur is (1887-1907) zien we een stijging van het aantal Franse bedienden. Tussen 1880 - 1910, is de inwijking van de bedienden uit de Luikse regio waarschijnlijk toe te schrijven aan de bestuurders Joseph Melen en Victor Linon, beiden afkomstig uit Verviers.

Aantal bedienden	Regio's
Tussen 1 en 5 bedienden afkomstig van:	Provincies Antwerpen, Limburg, Luxemburg, Namen, Waals-Brabant en West-Vlaanderen.
Tussen 6 en 10 bedienden afkomstig van:	Regio Elzas, Provincies Oost-Vlaanderen, Vlaams-Brabant en Luik.
Tussen 11 en 15 bedienden afkomstig van:	Arrondissement Brussel, Regio Noord-Frankrijk, Provincie Henegouwen en Engeland.
Tussen 16 en 20 bedienden afkomstig van:	Regio Oost-Duitsland en Provincie Luik.
Tussen 21 en 25 bedienden afkomstig van:	Zennevallei.
Meer dan 25 bedienden afkomstig van:	West-Duitsland.

Tabel 3: Aantal bedienden per herkomstregio voor de periode 1846-1910. Bron: Gemeentearchief Sint-Pieters-Leeuw, Bevolkingsregisters 1846-1910.

De herkomstregio's van de bedienden zijn stuk voor stuk belangrijke 19de-eeuwse Europese textielregio's, zoals Elberfeld-Barmen, Leipzig, de Elzas (Colmar-Mulhouse), Noord-Frankrijk (Roubaix-Rijsel-Tourcoing), Halifax, Bradford en Verviers.

Opvallend is ook het grote aantal bedienden afkomstig uit de Provincie Henegouwen. Dit komt omdat de SA de Loth een bijfabriek had in Leuze.

SOCIÉTÉ ANONYME
de Lotz

Les lettres doivent être adressées
à M^r le Directeur-Gérant à Lotz.

14
Lotz, le 26 août 1881.
près Bruxelles.

13.
95.

Messieurs Despa & fils,
Verviers.

Nous avons l'avantage de vous remettre inclus
une facture ordonnance de fr^s 193.45 payable
en 30e de 31 courant dont veuillez nous donner
crédit de conformité.

Agrecez Messieurs nos salutations sincères.

L'Agent-Comptable,

Le Directeur-Gérant,

Afbeelding 14. Factuur ondertekend door de Boekhouder Joseph Huysmans.

In februari 1869 komt Joseph Huysmans naar Lot om als bediende in de fabriek te werken. Vanaf 1881 staat hij in de bevolkingsregisters van Sint-Pieters-Leeuw geregistreerd als boekhouder. In 1893 krijgt Huysmans een bevordering tot algemeen secretaris en in 1907 tot directeur. Deze functie oefent hij uit tot aan zijn dood in januari 1927. Joseph Huysmans is zonder twijfel de bediende met de langste carrière uit de geschiedenis van de fabriek.

Commercieel beheer

Er is geen bedrijfsarchief bewaard en dus ook geen handelscorrespondentie. De facturen en offertes van de SA de Lotz die men vandaag nog kan terugvinden op beurzen, behoren tot de handelscorrespondentie met het bedrijf 'Despa et fils' uit Verviers. De wolfabriek van Lot doet regelmatig beroep op dit bedrijf voor linten, borduurwerk, en speciale stoffen voor de versiering en afwerking van producten.

De ruwe wol die in de fabriek wordt verwerkt is voornamelijk afkomstig uit Australië, althans rond 1890.

107
173

102

Adresse télégraphique : SOCIÉTÉ LOTH.

LOTH (Belgique), le 28 Août 1914.

SOCIÉTÉ ANONYME DE LOTH

à Messieurs Degra n° 11
à Veniers

Tout nous avons bien reçu vos lettres des 22 et 27 courant et acceptons franco Loth, sur conditions habituelles de 2% à 30 jours, fin du mois, les garnitures de cardes en fil d'acier, pour laines fines désarblées et après:

78 ⁷⁵ mètres avant tram n° 22 ⁴ de 56 ^m de largeur à fu 2,20 le mètre	
41 ²² . . . . . 24 ⁴ - 56	2,31 . . .
41 ²³	2,33 . . .
41 ²⁴	2,33 . . .

sur tissu spécial,

98 mètres tambour n° 24 ⁴ de 62 ^m de largeur à fu 2,74 le mètre	
98 . . . . . 26 ⁴ - 62	2,84 . . .
60 ²² . . . . . peigneur 50	2,38 . . .
44 ²²	2,38 . . .
60 ²³ . . . . . 28 ⁴ - 50	2,48 . . .
60 ²⁴ . . . . . 28 ⁴ - 50	2,48 . . .

4 plus, cambouche naturel.

Le tout linable en juin prochain, sauf que nous sommes plus pressés des garnitures tambour n° 24⁴ et 26⁴, peigneur n° 26⁴ de 60²³ m. et un des n° 28⁴.

R²²/₄

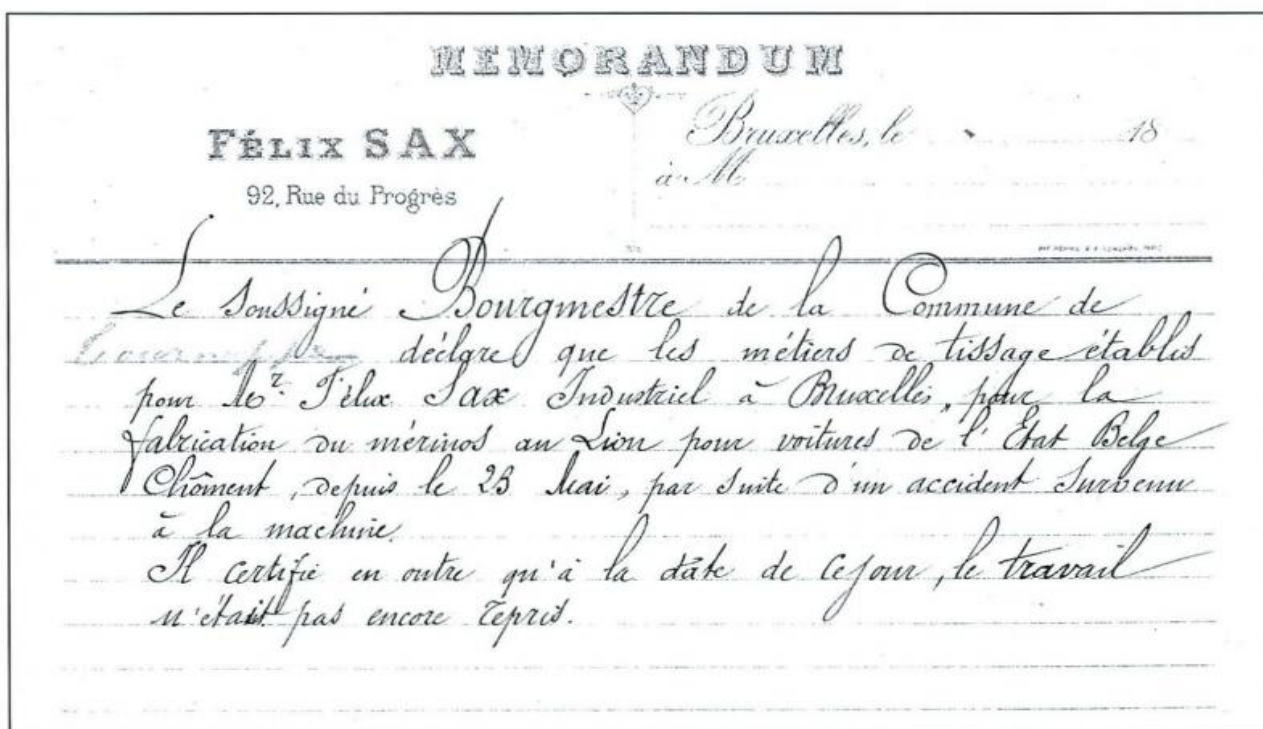
Afbeelding 15. Bestelbon uit 1914.

De maatschappij verkoopt haar afgewerkte producten zelf. In de jaren 1850 gebeurt dit via een bureau in Brussel (Rue Poinçon n° 6), dat op naam staat van de toenmalige directeur, François Schepers.(21) Een zekere Pierre Cremers, 'garçon de magasin', is in die periode op dit adres gedomicilieerd.(22) Nadien zijn er geen sporen meer terug te vinden van een dergelijk handelshuis gevestigd in de hoofdstad.

Gemiddeld is zo'n 75% van de goederen bestemd voor binnenlandse afzet. Een deel van de geproduceerde woldraden wordt geleverd aan andere Belgische weverijen. De stoffen worden gebruikt in confectieateliers en doen ook dienst als bekleding van allerlei voorwerpen.

21 Almanach Annuaire de Commerce et de l'industrie à Bruxelles, 1856-1862.
22 Stadsarchief Brussel, Bevolkingsregister 1856.

In 1881 kan een belangrijke bestelling niet doorgaan door een ernstig ongeluk aan de grote stoommachine. Een zekere Felix Sax, industrieel te Brussel en leverancier aan de Staat, had een hoeveelheid merinosstoffen, voorzien van een leeuw (mérinos au Lion), besteld om automobielen van de Belgische Staat mee te bekleden. Aangezien de levering niet kan gebeuren dreigt de leverancier een boete te krijgen. De Burgemeester van Dworp, Graaf Cornet de Grez, moet daarom een nota schrijven die bewijst dat de ateliers door het ongeluk vijf weken niet hebben kunnen werken.(23)

Afbeelding 16. Voorbeeld van de nota die Felix Sax wenst te verkrijgen van burgemeester Cornet de Grez, naar aanleiding van een bestelling die vertraging heeft opgelopen, 1881.

Vanaf 1860 neemt ook de buitenlandse export een niet onbelangrijk aandeel in van het verkoopcijfer. De Europese markten (Engeland, Frankrijk) blijven het belangrijkste afzetgebied. Maar ook op overzeese markten, zoals de VSA en Mexico, worden producten afgezet.

Er wordt trouwens voortdurend gewerkt aan buitenlandse relaties en aan het creëren van nieuwe afzetmarkten. Dit gebeurt ondermeer op de Wereldtentoonstellingen waaraan ze steeds deelnemen. Om de douanerechten te vermijden en om de klanten in het buitenland gemakkelijker van goederen te voorzien, wordt in 1885 in Spanje een bijfabriek opgericht.

23 GA Beersel, archief
gemeente Dworp, n° 752,2
Hinderlijke inrichtingen,
brieven 21/6/1881, 24/6/1881.

Financieel beheer

In mei 1859 wordt de 'Société Anonyme de Loth' opgericht voor een kapitaal van 8 miljoen frank, verdeeld over 16.000 aandelen van elk 500 frank.⁽²⁴⁾ In 1882 wordt het kapitaal dat op dat moment nog 6 miljoen bedraagt na een lange crisis gereduceerd tot 3 miljoen frank, verdeeld over 6.000 aandelen van 500 fr. De overige drie miljoen frank wordt gebruikt voor noodzakelijke afschrijvingen.⁽²⁵⁾ In 1930 is het kapitaal van de maatschappij opnieuw vastgelegd op 6 miljoen frank, verdeeld over 12.000 aandelen van 500 frank.⁽²⁶⁾

De Algemene Vergadering van de aandeelhouders komt eenmaal per jaar samen. Het jaarverslag van de Raad van Bestuur wordt er aanhoord en de jaarrekening wordt er goedgekeurd. De grootste aandeelhouders, zetelen meestal in de Raad van Bestuur.

De bank waarlangs de financiële verrichtingen gebeuren is de Société Générale. Deze bank speelde een actieve rol, enerzijds in de ontwikkeling van weg- en spoorinfrastructuur en anderzijds voorzag ze de financiën nodig voor de Belgische industrialisatie. Zeker na 1850, toen de Nationale Bank als staatsbank werd opgericht, kon de Société Générale zich voornamelijk bezighouden met commerciële leningen en met haar activiteiten voor de ontwikkeling van de industrie.

De directeurs

Tijdens de eerste vijf jaren van productie, moet de industrieel **François Scheppers** veel obstakels overwinnen, maar hij slaagt hierin met succes. Hij verovert de Europese markt op een indrukwekkende wijze en wordt voor deze inzet ook beloond. In 1849 wordt hij lid van de Kamer van Koophandel van Brussel. Hierdoor kan hij meer druk uitoefenen op het beleid om zo zijn industrie te kunnen bevoordelen. Het initiatief om in 1857-1858 een nieuwe spinnerij-weverij te bouwen is voor de fabriek een nieuwe stimulans.

Afbeelding 17. Handtekening van Directeur Edouard Scheppers.

24 *Moniteur Belge*, 31/5/1859.

25 *Recueil Financier*, 1893, p. 284.

26 *Annexes au Moniteur Belge*... 10/5/1930, n°7608.

Bij het oprichten van de Naamloze Vennootschap in 1859 neemt zoon **Edouard** de functie van Directeur-Beheerder over. Hij is dan 24 jaar oud. Onder de eerste jaren van het directeurschap van Edouard Scheppers wordt er veel geïnvesteerd in nieuwe machines en stoomkracht. De export gaat met reuzensprongen vooruit. De vooruitgang van de maatschappij wordt in het verslag van de Algemene Vergadering volledig toegeschreven aan "*des efforts intelligents et persévérants du conseil d'administration et du directeur-gérant*".(27)

De fabriek maakt veel indruk op de Wereldtentoonstelling te Parijs in 1867. Daarna treedt er echter een stagnatie op. Na de dood van hun moeder in 1867 verhuizen Edouard en Emile naar het Amerikaanse Philadelphia. De gebroeders Scheppers verlaten het bedrijf bij de aanvang van een lange crisisperiode.

Directeur **Jean Andries** neemt na twee jaar wegens 'persoonlijke redenen' ontslag. Hij was in het bedrijf binnengehaald aan het begin van de crisis. In de Algemene Vergadering dankt men hem voor zijn onafgebroken inzet en voor de hervormingen die hij heeft ingevoerd om het bedrijf opnieuw gezond te maken. Hij wordt opgevolgd door Walter Townend, een industrieel uit Engeland.(28)

Eind jaren 1860, begin jaren 1870, treft de economische crisis ook de wolnijverheid. De productie stagneert en er worden geen vergrotingen meer uitgevoerd. Onder het beheer van Directeur **Walter Townend** wordt enkel de stoomkracht opgedreven. In 1873 wordt zijn directeurschap bekroond met een zilveren medaille op de Wereldtentoonstelling te Wenen.

Karl Schäfer wordt directeur in 1875, wanneer er zich opnieuw een crisis met sterke prijsdalingen voordoet. De grote verbouwingen van 1880 en 1883 worden een keerpunt. In de jaren 1880 neemt de SA de Loth deel aan heel wat wereldtentoonstellingen en gaat er steeds met de grootste prijzen lopen. Vanaf 1885 wordt de wolindustrie opnieuw getroffen door de slechte conjunctuur die vooral de binnenlandse afzet gaat afremmen. De directie probeert de kostprijs van de producten te verlagen door het op punt stellen van de productiemethoden. Ook neemt men verschillende maatregelen om verzekerd te zijn van een afzetmarkt, zoals het stichten van een fabriek in Spanje. De oprichting van het nieuwe bijhuis in Spanje kent bij aanvang echter niet veel succes. Door zijn falen neemt de Directeur-generaal ontslag.

Léon Duchêne wordt de nieuwe directeur. Door de gewijzigde vraag wordt men in de tweede helft van de jaren 1880 verplicht de variatie aan stoffen uit te breiden. Ondanks deze omschakeling in het

27 *Moniteur des Intérêts Matériels*, 1863, Supplément au n°30, SA de Loth, Assemblée Générale des actionnaires du 22/7/1863.

28 *Moniteur des...*, n° 34, 22/8/1869, SA de Loth, Assemblée Générale du 29 juillet 1869, p. 495.

Afbeelding 18. Bedrijfsfotoboek 1881, foto 49 (detail): de persoon met de pet is Karl Schäfer, op dat moment Directeur-Generaal.

productengamma zorgt de slechte conjunctuur voor een daling van de verkoopscijfers.

Een brand en de slechte economische situatie leiden in 1892 tot een reorganisatie van de diensten. Een nieuw directiecomité doet zijn intrede. Het bestaat uit Léon Duchêne als Directeur, Emile Destrée als Algemeen-Agent en Joseph Huysmans als Algemeen-Secretaris.

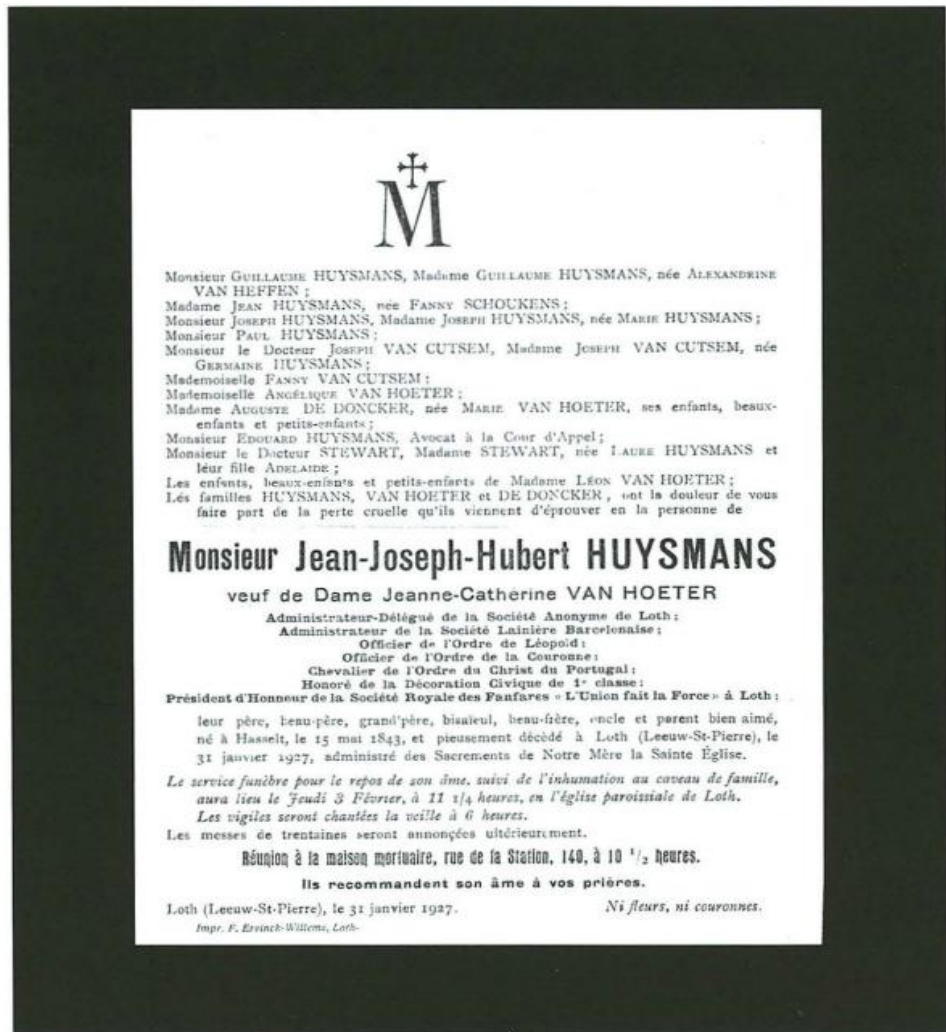
In 1907 zetten de heren Emile Destrée en Léon Duchêne, die meer dan 35 jaar betrokken waren bij de maatschappij, een stap opzij. **Joseph Huysmans**, co-directeur, neemt het algemeen-directeurschap op zich. Het technisch personeel wordt eveneens gedeeltelijk vernieuwd.

Het werk van de nieuwe directeur wordt gewaardeerd. Hij wordt dan ook gepromoveerd tot Gedelegeerd-Bestuurder.

"L'impulsion favorable donnée à la marche industrielle et commerciale de nos affaires par l'intelligente direction de M. Joseph Huysmans, nous a engagés à lui donner une nouvelle marque de confiance et d'estime en l'appelant au mois d'avril dernier (1910) aux fonctions d'administrateur-délégué." (29)

In januari 1927 overlijdt de voormalige directeur. Zijn zoon Guillaume wordt datzelfde jaar burgemeester van de pas onafhankelijk

29 *Moniteur des...*, Supplément au n°28, n°20, Assemblée Générale du 28/3/1911.

Afbeelding 19. Doodsbrief Joseph Huysmans.

geworden gemeente Lot. De twee kleinzonen van Joseph, Paul en Joseph, zetten het werk van hun grootvader verder. Ook François Depery, in de fabriek begonnen als boekhouder, zal in de periode na Joseph Huysmans een belangrijker functie waarnemen.⁽³⁰⁾ Op het einde van de jaren '20 en in de jaren '30, laat de 'SA de Loth' zich steeds meer in met andere fabrieken, onder meer op aansturen van de nieuwe Gedelegeerd-Bestuurder André Drèze uit Heusy. In zijn kielzog worden ook Henri Laloux uit Luik en Jacques Chaffoo uit Verviers bestuurders. Met hun drieën sturen ze in 1930 het beleid in een nieuwe richting. Zo wordt de SA de Loth aandeelhouder van een aantal maatschappijen, die echter door de slechte economische toestand snel failliet gaan. De overgenomen fabriek in Sint-Niklaas moet eveneens de deuren sluiten. Onder impuls van Directeur Larsimont moderniseert men de weverij. De vele pogingen om de fabriek te redden mogen echter niet baten. De crisis van de jaren '30 wordt uiteindelijk ook de fabriek van Lot fataal.

30 GA Beersel, Bevolkingsregisters Lot, 1931-1940.; Burgerlijke Stand Lot, Overlijdens 1934.

Zowel Paul en Joseph Huysmans als François Depery staan in het bevolkingregister van 1931-1940 geregistreerd als 'fabriekbestuurder'. Wanneer Paul Huysmans in 1934 overlijdt (Lot, 13/5/1934) is hij rentenier net zoals zijn broer die hem aan geeft. Lucien Larsimont wordt in Lot ingeschreven in augustus 1932. Kort daarna wordt hij de nieuwe directeur.

Afbeelding 20. Grafmonument van de familie Joseph Huysmans, kerkhof Lot.

4. De producten, hun kwaliteit en reputatie.

Het zijn vooral de rapporten van de wereldtentoonstellingen die ons inlichten over het productengamma van de fabriek. Ook op de briefhoofden staan altijd de producten vermeld die worden vervaardigd.

Al vlug groeit de wolfabriek in Lot uit tot een echte modelfabriek. In de 'Encyclopedie populaire' van Jules Kindt uit 1854 lezen we: "Nous avons à Verviers, à Tournay et à Bruxelles, quelques filatures en laine peignée, dont la plus considérable est montée à Loth; dans le vaste et bel établissement de M. Scheppers, établissement que l'on peut citer comme modèle et où la laine brute est lavée, cardée et peignée, puis filée, convertie en tissus, teints avant et après le filage, et enfin complètement apprêtés pour être livrés à la consommation." (31)

De fabriek verwerkt gekamde wol, een industrietak die halverwege de 19de eeuw minder verspreid is dan de gekaarde wol. Alle verwerkingsfasen die men kan indenken komen in de onderne-

31 KINDT J., *Encyclopedie populaire: Des matières textiles: coton, laine et soie*, Brussel, 1854, p. 47.

Afbeeldingen 21 en 22. Bedrijfsfotoboek 1881, detail van foto 10: assortiment aan woldraden; detail van foto 30: breiwoldraden worden gewogen.

ming aan bod. Het productenaanbod bestaat uit woldraden en uit geweven stoffen. Later komen daar ook breiwoldraden bij.

Het belang van wereldtentoonstellingen mag niet onderschat worden. Men kan er niet alleen leren van de perfectie en nieuwigheden van andere exposanten, ook de waardering voor de eigen producten omgezet in eervolle onderscheidingen zorgen voor het verwerven van een zekere reputatie en internationale faam. Zoals blijkt uit de verslagen van de tentoonstellingen heeft de wolfabriek te Lot een uitstekende reputatie wat haar producten betreft. Tentoonstellingen brengen echter ook heel wat kosten met zich mee. Zo kost de tentoonstelling in 1883 te Amsterdam aan de SA de Loth 13.600,05 fr.⁽³²⁾

De woldraden die de fabriek van Scheppers op de Nationale Tentoonstelling in 1847 tentoonstelt, worden volgens het tentoonstellingsrapport gekenmerkt door een uitstekende regelmatigheid. Voor zijn assortiment aan stoffen, die eveneens van zeer goede kwaliteit zijn, krijgt de industrieel de gouden medaille. Scheppers maakt vooral indruk met zijn orléans, op dat moment een nieuwe soort. De jury is unaniem: "*Il doit être classé au premier rang*".⁽³³⁾ De productie van 'orléans unis et brochés, les paramatas, les thibets, etc...' in België is inderdaad nieuw, want tot dan worden ze door de handelshuizen in Engeland aangekocht. Scheppers heeft

32 *Annexe au Moniteur Belge*, 5/4/1884, n°617, bilan 1883, p.398-399.

33 *Rapport du Jury et documents de L'Exposition de l'industrie belge en 1847*, Brussel, 1848, p. 68 en p. 95.

deze handelaars dus ontheven van de zware tol die ze betaalden aan het buitenland. Voor deze verdienste krijgt hij ondermeer van de KKBr een eervolle erkenning.(34)

Het rapport over de Wereldtentoonstelling van 1851 in Londen, opgesteld door de 'Commission Française', is minder positief over de Belgische wolproducten. In verband met de spinnerij van gekamde wol lezen we: "*Elle n'a fait aucun progrès en Belgique.*" Slechts één Belgische fabriek, nl. deze van Lot, zal in Londen stalen van draden tentoonstellen, "*...et il n'étaient pas de nature à attirer l'attention.*" De draden, speciaal vervaardigd voor deze tentoonstelling, "*... laissaient beaucoup à désirer.*"

De Franse jury vindt de in België vervaardigde stoffen, de orléans uitgezonderd, maar van middelmatige kwaliteit. De Belgische industriëlen gaan voornamelijk stoffen uit Frankrijk en Engeland imiteren. Deze imitaties kunnen, buiten enkele stukken, de vergelijking met hun modellen echter niet doorstaan.(35)

In België wordt de deelname van de wolfabrikant aan de tentoonstelling in Londen op een heel andere manier onthaald. Naar aanleiding van deze tentoonstelling wordt aan François Scheppers de titel van 'Ridder in de Orde van Leopold' toegekend. Deze erkenning krijgt hij voor zijn belangrijke bijdrage aan de industriële ontwikkeling van ons land door er de productie van lichte wolven stoffen te introduceren.(36)

Op de Wereldtentoonstelling van 1855 te Parijs zal Scheppers de Belgische jury verbazen met zijn prachtige collectie. Zijn orléans, mérinos, paramatas, zijn lastings, enz... tarten elke kritiek door hun mooie vervaardiging en zijn een uitdaging voor de concurrentie door hun gematigde prijs. François Scheppers krijgt van de jury 'la médaille de première classe'.(37)

De Belgische jury van de Wereldtentoonstelling van 1867 kent aan de producten van de SA de Loth een zilveren medaille toe. De maatschappij wordt in Parijs beloond voor de inspanningen die ze levert om te concurreren met Franse producten, die rijker van kleur zijn, stijlvoller en meer tekeningen bevatten. De dikke stoffen die de wolfabriek te Lot tot dan produceerde zijn dat jaar voor het eerst aangevuld met half-dunne en versierde exemplaren. Men stelt een volledig assortiment tentoon van stoffen voor rokken en weefsels zowel geribd, bedrukt als effen.(38)

Het tentoongestelde productengamma van de SA de Loth op de Wereldtentoonstelling van Wenen in 1873 bestaat uit: "*... des tissus mixtes pour robes, chaîne coton et soie, trame laine peignée; des tissus pure laine, de la laine peignée en fils écrus et teints; de la laine*

34 ARA, KKBr, n°277, briefwisseling 1847, brief van KKBr aan gouverneur Provincie Brab, 4/9/1847.

35 *Exposition Universelle de 1851. Travaux de la Commission Française sur l'industrie des nations.*, Paris, 1854-1856, pp. 111-116.

36 *Le Moniteur Belge*, jg. 21, 4/11/1851, n°308, KB 1/11/1851.

37 *Exposition Universelle de Paris 1855. Rapports*, Brussel, 1858, p. 356.

38 *Exposition Universelle de Paris de 1867. Documents et Rapports*, Brussel, 1868, p. 217.

Afbeelding 23. Deze lithografie toont de prijsuitreiking op het einde van de Wereldtentoonstelling van Parijs in het 'Palais de l'Industrie' op 15 november 1855.

mérinos, peignée et filée; de la laine à tricoter de tous genres". De collectie, die volgens de Belgische jury schitterend en zeer gevarieerd is, krijgt de 'médaille de progrès' (zilveren medaille). In het tentoonstellingsrapport wordt vooral de harde concurrentie met producten uit Engeland onderstreept.(39)

In het jaarverslag van 1876 wordt de wens uitgedrukt om het vervaardigen van stoffen in de toekomst nog te verbeteren en verder te ontwikkelen. Men benadrukt het belang veel variatie te kunnen aanbieden en aan de veeleisendheid van de consumenten te kunnen voldoen.(40) De verkoop van de nieuwe fabrikaten, waaronder Chinees satijn, stijgt de jaren erna. Er is op dat moment ook veel vraag naar merinosstoffen.(41)

De SA de Loth krijgt in 1878 op de Wereldtentoonstelling te Parijs de zilveren medaille. De spinnerij vervaardigt zowel breiwool als draden bestemd voor de eigen weverij. De draden voor het breien zijn hoofdzakelijk bedoeld voor de export richting Engeland. De productie van stoffen vormt de basis van de productieactiviteit. In Parijs worden merinosstoffen en Chinees satijn tentoongesteld. De producten zijn van een goede kwaliteit, maar op het vlak van de ververij en het appreteren kan men van de perfectie van de Fransen nog veel leren.(42)

De mode richt zich in het begin van de jaren 1880 vooral op alledaagse en ruwe stoffen. In de tweede helft van de jaren 1880 gaat het publiek eerder dunne en zachte stoffen verkiezen. Men is dan ook genoodzaakt de variatie aan stoffen uit te breiden.(43) Terwijl

39 *Exposition Universelle de Vienne 1873. Documents et Rapports des jurés et délégués belges.* Brussel, 1874, pp. 18-19.

40 *Moniteur des...*, n°33, SA de Loth, Assemblée Générale 13/8/1876, p.716.

41 *Moniteur des...*, n°33, SA de Loth, Assemblée Générale 18/8/1878, p.699.

42 *Exposition Universelle de Paris 1878...*, pp. 410-411, 415.

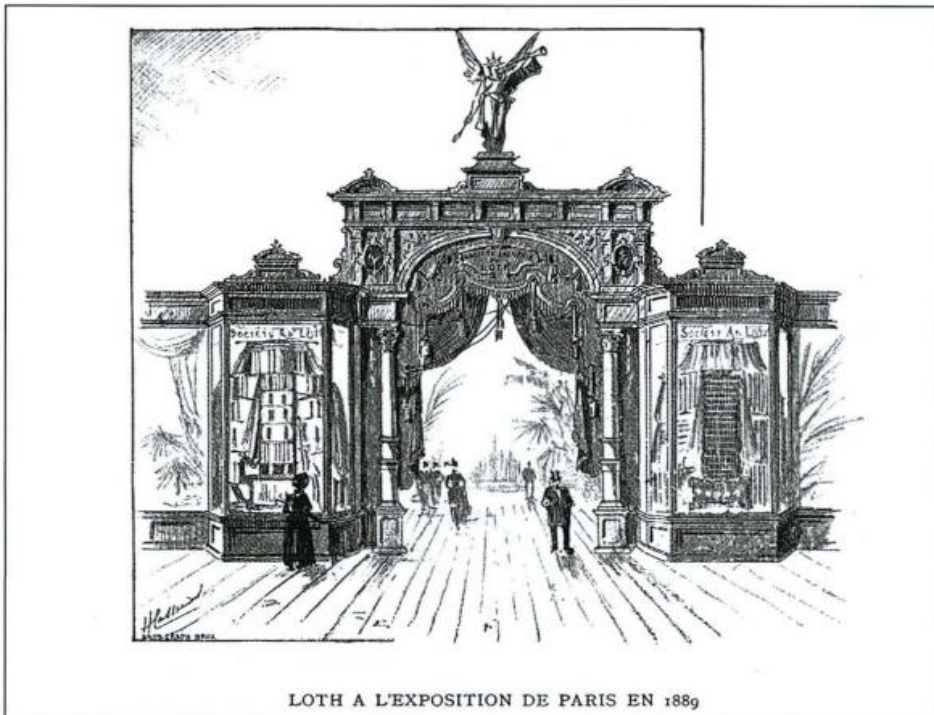
43 *Moniteur des...*, 1886, Supplément au n° 27, n°20, SA de Loth, Assemblée Générale 23/3/1886.

Afbeelding 24. Briefhoofd jaren 1880

de textielfabriek in 1884 en 1885 nog schittert op de tentoonstellingen van Calcutta en Antwerpen met de traditionele producten, zal de collectie in 1889 te Parijs meer gevarieerd zijn.

Zoals u reeds kon lezen, wordt in de jaren 1860 en 1870 op de tentoonstellingen steeds de zilveren medaille verkregen. Vanaf de jaren 1880 daarentegen worden de producten van de maatschappij steeds weer met de gouden medaille beloond.(44)

Afbeelding 25. Ingang van het paviljoen van de SA de Loth op de wereldtentoonstelling te Parijs in 1889. *L'illustration Européenne*, n°25, 1890, p.388.

44 De gouden medaille krijgt de SA de Loth in Amsterdam 1883, Calcutta 1884, New Orleans 1885, Antwerpen 1885, Melbourne 1888, Parijs 1889. De 'Diplôme d'honneur': Amsterdam 1883, Antwerpen 1885, Brussel 1888.

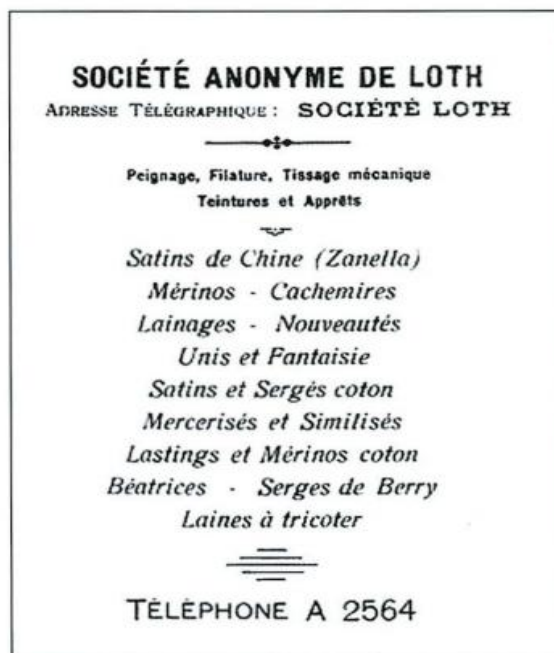
Op de wereldtentoonstelling van 1889 te Parijs valt meteen de grote variatie op. Naast het Chinese satijn, de merinos en het kasjmier - die reeds werden geproduceerd - maakt men nu ook lakens, veelkleurige imitatieartikelen voor bekleding, gemengde stoffen met katoen en nieuwigheden voor rokken. De spinnerij levert nog altijd de breidraden voor de export.(45)

De vaste waarde van de fabriek wordt ook bevestigd door het feit dat de directeur van de fabriek in de Belgische tentoonstellingsjury gaat zetelen. Hierdoor mogen ze niet meedingen naar een prijs. Dit is het geval in 1888 (Barcelona), 1894 (Antwerpen), 1897 (Brussel), 1900 (Parijs), 1905 (Luik) en 1910 (Brussel).

In 1894 worden ze hoedanook vernoemd in het rapport. De productie van draden dient voornamelijk voor de eigen aanmaak van rokken en bekleding. De producten uit de weverij zijn zowel wolven fantasie- en klassieke stoffen bestemd voor rokken, als bekledingen en artikelen voor herenkleding. Verder produceert men er ook kasjmier, serge, cheviot (fijn laken), zanellas, enz...(46)

Afbeelding 25 - Briefhoofd begin jaren 1890.
 Nieuw is de productie van kasjmier.

Afbeelding 26 - Briefhoofd jaren 1910.
 Een grote variatie aan producten.

45 Exposition Universelle de 1889. Rapport général d'Alfred Picard, Parijs, 1890-1891, p. 117.
 46 Exposition Universelle d'Anvers 1894. Rapports, Brussel, 1895, pp. 83, 98-99 en 105.

Het tentoonstellen van industriële producten op wereldtentoonstellingen was vooral iets voor de tweede helft van de 19de eeuw. Men wilde het publiek op die manier als het ware de moderne tijd inloodsen door te tonen wat de industrialisatie allemaal in petto had.

Van bij het begin - de eerste wereldtentoonstelling vindt plaats in 1851 te Londen - is de 'SA de Loth' erbij. Eén van de laatste internationale tentoonstellingen waar industrie grote aandacht krijgt is deze van Gent in 1913. Daar krijgt de maatschappij de 'Grand Prix'.

5. In goede en kwade dagen: Het conjunctu- reel verloop van de wolfabriek.

Tot 1875 bieden het archief en de rapporten van de Kamer van Koophandel van Brussel ons de mogelijkheid de conjuncturele evolutie van de wolfabriek in Lot te volgen. Nadien moeten we ons baseren op de verkoopcijfers en andere gegevens uit de jaarverslagen van de Algemene Vergadering.

Gegevens over het machinepark vinden we in de inventaris uit 1859 en ook sporadisch in de jaarverslagen. Voor een overzicht van de evolutie van de stoomkracht, kon er geput worden uit de industrietellingen en het dossier 'Hinderlijke Inrichtingen'. De tewerkstellingscijfers komen hoofdzakelijk uit de industrietellingen.

De jaren 1840

François Scheppers krijgt op 13 november 1845 van de Bestendige Deputatie de toelating voor het oprichten van een fabriek. In een brief van maart 1846 schrijft de industrieel dat het opstarten van de fabriek voorzien is voor de 1ste mei 1846.(47) De toelating tot het in werking stellen van de eerste stoommachine van 25 Pk wordt verkregen op 14 augustus 1846.(48)

Over het jaar 1846 worden we goed ingelicht door een statistiek uit een rapport van de Kamer van Koophandel van Brussel.(49) Deze statistiek komt er na een persoonlijke rondvraag bij de industriëlen.

Scheppers schat de jaarlijkse productie op 75.000 kilogram draden voor de spinnerij en zo'n 6.250 stuks vervaardigd in de weverij. Het totaal aantal goederen heeft een waarde van 739.750 fr. Dit alles wordt geproduceerd door 76 spinmachines met 4.000 spindels, waarvan er maar 2.000 in werking zijn, en 50 weefgetouwen. Het bedrijfskapitaal geïnvesteerd in gebouwen, machines, gereedschap en paardenkracht bedraagt 580.000 fr.

Scheppers laat in zijn antwoord weten dat tijdelijk maar 2.000 spindels in werking zijn. De reden hiervoor is een nieuw handelsverdrag met Frankrijk dat ongunstig is voor de wolspinnerij (zie verder). De gebouwen en paardenkracht die hierdoor zijn vrijgekomen worden nu ingenomen door de weverij.

Volgens de statistiek van 1846 werken er 180 arbeiders in de fabriek. Volgens de industrietelling uit 1846 zijn dat er iets minder; nl. 153, waarvan 108 vrouwen en 45 mannen. Van die 153 werk-

47 ARA, KKBr, n° 276, briefwisseling 1846, brief Scheppers 14/3/1846.

48 RA, Provinciaal Bestuur Brabant, n°229, Hinderlijke Inrichtingen, Dossier SA de Loth; Ordonnance du 13/11/1845; mise en usage machine à vapeur 25 Pk, arr. 14/8/1846

49 ARA, KKBr, n°276, Briefwisseling 1846, Statistiek over de wolindustrie in het arrondissement Brussel. (geen datum); Industrietelling 1846.

nemers zijn er 39 meisjes tussen 12 en 16 jaar oud, de rest is ouder.

In de loop van 1847 zal de fabriek meer personeel aanwerven. Sommige bronnen vermelden voor 1847 'meer dan 250 arbeiders', andere bronnen hebben het over '330 werklieden'. De nieuwe werkkrachten worden ingezet in de weverij, waar het aantal weefgetouwen stijgt tot 150.(50)

De Belgische wolindustrie maakt in de tweede helft van de jaren 1840 een ongunstige periode door. De sector krijgt rake klappen. Overdreven protectionisme, gewijzigde douanetarieven en Franse maatregelen hinderen de normale gang van zaken.

Om te beginnen is er het handelsverdrag met Frankrijk van 13 december 1845. Dit verdrag dat in werking wordt gesteld vanaf 18 augustus 1846, biedt Frankrijk de mogelijkheid opnieuw hoge invoerrechten op Belgische wolraad in te stellen. Deze regeling is ongunstig voor de Belgische wolspinnerijen die tot dan verzekerd waren van het Franse afzetgebied.(51)

In juni 1848 protesteert Scheppers tegen een verhoging met 50% van de invoerrechten van afgewerkte producten door de Franse regering. Hij hoopt dan ook dat de KKBr zich tot de Belgische regering richt opdat zij de invoerrechten in gelijke mate zou verhogen. Als dit niet snel gebeurt wordt concurreren onmogelijk en zal de industrieel arbeiders moeten ontslaan.(52) Scheppers vreest dat de Franse maatregelen om de export van wollen stoffen en draad te bevoordelen, zijn verkoop van de herfst 1848 in het gedrang zullen brengen. De industrieel meldt dat zijn magazijnen overvol zijn, maar dat hij op dat moment nog niemand van zijn 332 arbeiders heeft moeten ontslaan.(53) Ondanks de slechte situatie waarin de wolnijverheid verzeild is geraakt, kan de fabriek dat jaar haar normale activiteit weer aanvangen als gevolg van enkele grote bestellingen.(54)

Ook Belgische maatregelen vormen soms een hinderpaal. Door een wet van 10 maart 1848 zijn de Belgische invoerrechten geheven op buitenlandse katoendraad, die dient voor de productie van scheringdraden, veel te hoog voor de fabrikanten om de concurrentie aan te kunnen met de buitenlandse markten. Door dit overdreven protectionisme wordt ook de Belgische katoendraad, waarvan trouwens de productiehoeveelheid te klein is, verkocht aan veel te hoge prijzen. Dit heeft als resultaat dat de kostprijs per afgewerkt stuk, afhankelijk van de grootte, verhoogt met 1,25 fr. tot 1,50 fr. Deze wet is volgens de KKBr het enige obstakel die de verdere ontwikkeling van de weverij, verbonden aan de fabriek van Lot, verhindert.(55)

50 *Rapport du Jury et documents...* 1847, p. 68. (hier heeft men het over meer dan 250 arbeiders); "Rapport de la Chambre de Commerce et des fabriques de Bruxelles, 1847". In : *Exposé de la situation administrative de la Province de Brabant*, 1848, p. 734. (hier geven ze als tewerkstellingscijfer 330).

51 "Rapport de la Chambre... , 1845". In : *Exposé de la situation ...*, 1846, p. 640.

ARA, KKBr, n°276, briefwisseling 1846, brief van Scheppers, 14/3/1846.

52 ARA, KKBr, n°278, briefwisseling 1848, brief van Scheppers, 17/6/1848

53 ARA, KKBr, n°278, briefwisseling 1848, brief van Scheppers aan KKBr, 1/8/1848

54 ARA, KKBr, n° 278, briefwisseling 1848, brief over 'situation des principales industries du ressort', 1/11/1848.

55 "Rapport de la Chambre..., 1849". In : *Exposé de la situation...*, 1850, p. 935.

Afbeelding 28. Prentkaart: Fabriek aan de Zenne.

De export van wolproducten beperkt zich in die periode nog tot de Europese markt. Maar de uitbreiding van het afzetgebied naar andere niet-Europese regio's komt al ter sprake.

Het Ministerie van Buitenlandse Zaken licht de KKB in 1849 in over de handel van wollen stoffen met de Verenigde Staten. Hoewel België in deze productie concurreert met Engeland en Frankrijk, wordt er nog niet geëxporteerd naar de VS. De Minister van Buitenlandse Zaken voelt zich geroepen de ontwikkeling van deze export te stimuleren. Hij stelt voor de handel van dit produkt in Engeland te laten onderzoeken en aan Belgische industriëlen stalen te bezorgen van stoffen die in de VS goed verkopen. Tenslotte voorziet hij ook geldelijke steun in geval van verlies bij verkoop. De KKB antwoordt hierop dat slechts één industrieel van het arrondissement Brussel inzake wolproducten in staat is te concurreren met Engeland op de internationale markten. Ze hebben hem dan ook op de hoogte gebracht van de gedane ministeriële voorstellen.⁽⁵⁶⁾ De KKB heeft het hier over de wolfabrikant Scheppers.

De fabriek, die zich uitstrekt langs de Zenne, wordt in het begin van de maand juni 1849 getroffen door waterschade. Dit leidt tot drie maanden werkloosheid. Het water tast onverwacht de funderingen van de fabriek aan. Heel de kant langs het water is ondergelopen. De ernst van het voorval is duidelijk als men weet dat de herstelling zo'n 50.000 fr. kost.

Op het moment dat deze brief geschreven wordt, eind oktober 1849, draait de fabriek terug op volle toeren, maar de eigenaar is nog lang niet toe aan uitvoer want eerst moet hij nog voldoen aan de talrijke bestellingen die vertraging opliepen door het drie maanden stilliggen van de activiteit.⁽⁵⁷⁾

56 ARA, KKB, n° 279, 1849, 16/7/1849, 17/11/1849, 3/12/1849.

57 ARA, KKB, n° 279, briefwisseling 1849, brief van KKB aan Minister v BZ, 27/10/1849.

De jaren 1850

In 1850 wordt overgegaan tot de eerste vergroting van de fabriek. Om aan de vraag te kunnen voldoen is er dringend nood aan een grotere weverij. De grootte van het complex zal ongeveer verdubbelen. De trend is gezet: de productie gaat toenemen en de omzet zal stijgen.

De fabriek, die bij het opstarten aangedreven wordt door een stoommachine van 25 Pk en twee stoomketels, zal geleidelijk haar stoomkracht opdrijven. In 1848 worden een tweede stoommachine en een derde ketel geplaatst. In 1851 wordt een stoomketel vervangen en in 1856 wordt er opnieuw een nieuwe ketel geplaatst.(58)

De KKBr wijst in het begin van de jaren 1850 in haar verslagen steeds op het belang van een afzetmarkt voor de ontwikkeling van de wolindustrie.

De concurrentie met Frankrijk en Engeland blijft zeer hevig. Omdat zij grotere hoeveelheden produceren kunnen zij gelijkaardige produkten aan een veel voordeligere prijs kwijt.(59) Het nieuwe verdrag dat in 1853 met Frankrijk gesloten wordt, behoudt dezelfde condities als in 1845. Nog steeds kunnen Franse industriële gelijkaardige draden importeren zonder invoerrechten te moeten betalen. Dit is volgens de KKBr de reden waarom de spinnerij van gekamde wol hier niet tot volle ontwikkeling kan komen(60)

Bovendien gaat de binnenlandse consumptie achteruit, onder meer omdat de mode zich gaat richten op andere artikelen. Er worden voorstellen gedaan om de binnenlandse markt te stimuleren.

In 1852 is er sprake van zogenaamde wolmarkten die men wil organiseren om boeren en kopers met elkaar in contact te brengen. De boeren kunnen dan een betere prijs bekomen voor hun wol en de industriële kunnen op hun beurt kiezen uit verschillende assortimenten. Ook Scheppers is voorstander van deze markten.(61)

In 1854 en 1855 wordt de wolnijverheid getroffen door schaarste en duurte van de grondstof. Ook de voedselcrisis, waardoor de bevolking minder stoffen koopt, zet dat jaar een rem op de productie. Eind 1855 komt er een einde aan de stagnatie. De fabrieken draaien het jaar nadien op volle toeren. De consumptie van wollen stoffen stijgt en vangt steeds meer het katoen.

Van de arbeiders in Lot moet er in 1855 gelukkig niemand afvloeien. Scheppers heeft de lonen van zijn arbeiders met 25% doen stijgen, waardoor ze de moeilijke periode beter kunnen doorkomen.(62)

58 RA, Provinciaal Bestuur Brabant, n°229, Hinderlijke inrichtingen, Dossier SA de Loth; Ordonnance placement (2e machine à vapeur 25Pk, 3e chaudière) 20/4/1848; Ordonnance placement (une nouvelle chaudière) 25/9/1851; Ordonnance placement (4e chaudière)7/2/1856.
59 "Rapport de la Chambre ..., 1851", In: *Exposé de la situation...*, 1852, p. 484; "Rapport de la Chambre ..., 1852", In: *Exposé de la situation...*, 1853, pp. 475-476.
60 "Rapport de la Chambre ..., 1853", In: *Exposé de la situation...*, 1854, pp. 616-617.
61 ARA, KKBr, n°281, briefwisseling 1852, brief 26/5/1852: marchés de laine; antwoord op 19/6/1852
62 ARA, KKBr, n° 283, briefwisseling 1855, Rapport: situation de l'industrie: 28/2/1855. "Rapport de la Chambre ..., 1854", In : *Exposé de la situation...*, 1855, p.510.

In 1857 heerst er in Europa en Amerika een financiële crisis die ook zijn gevolgen heeft voor de industrie. Het verminderen van de bestellingen betekent voor de fabriek opnieuw een rem op de productie. Maar ook tijdens de financiële crisis van 1857 blijft de fabriek van Lot van afvloeiingen gespaard.(63)

Op het einde van de jaren 1850 doet vooral de wolweverij het goed in België. Met de wolspinnerij daarentegen is het minder goed gesteld. De belangrijkste concurrenten blijven de Franse industriëlen die steeds meer van hun producten op de Belgische markt afzetten. De cijfers liegen er niet om. De invoer van dergelijke draden uit Frankrijk bedraagt achtereenvolgens voor 1857, 1858 en 1859, 168.000 kg., 214.000 kg. en 290.000 kg.(64)

Uit een rapport van 1853 blijkt dat de fabriek te Lot woldraden produceert voor de eigen spinnerij, maar ook voor weverijen in de omtrek.(65) De spinnerij houdt op dat moment dus nog de bovenhand op de weverij.

Scheppers komt stilaan tot het besef dat de toekomst van zijn wolbedrijf zich in de weverij bevindt. In 1857-1858 beslist hij zijn wolweverij enorm uit te breiden. Het nieuwe complex bezit de meest moderne machines. Twee nieuwe stoommachines, samen goed voor 180 pk., en 4 stoomketels gaan de nieuwe spinnerijweverij aandrijven. Een gasinstallatie zorgt voor de verlichting van de fabriek.(66)

Bij de stichtingsakte van de 'Société Anonyme de Loth' van 18 mei 1859 is in bijlage een inventaris gevoegd van al de machines, werktuigen en roerende goederen die zich in de gebouwen bevinden.(67) Enige voorzichtigheid is echter geboden want de inventaris blijkt voor bepaalde ateliers, zoals de spinnerij en de ververij, onvolledig te zijn.

De wasserij bestaat uit drie machines om te wassen en een kluts-machine. In de kammerij vinden we drie grote en vijf kleine kam-machines, vier grote kaardmachines, een machine om de kaardmachines te slijpen, elf machines voor de voorbereiding van het kammen, een 'machine à napper', tien twijnmachines en een luchtpomp. Naast de kammerij zijn er ook nog andere ateliers waar voorbereidende taken plaatsvinden, zoals het 'atelier des dresseurs' (gladmaken), het 'atelier des ourdisseurs' (maken van de scheringdraden) en een ruimte voor 'encollage des chaînes' (het stijven van scheringdraden).

De spinnerij telt 56 spinmachines, 6 twijnmachines voor het dubbelen van het garen en 10 garenwinders. Tot de lijst van voorwerpen behoren o.a. 45.000 bobijnen. Andere bronnen geven een veel groter en realistischer aantal spinmachines. Volgens een rapport van de KKBr bevat de fabriek van Lot in 1860 180 spinma-

63 Chambre de commerce et des fabriques de l'arrondissement de Bruxelles, *Rapport général*, 1857, p.10.

64 Chambre de commerce... *Rapport général*, 1859, p.16.

65 ARA, KKBr, n°281, briefwisseling 1853, brief 15/1/1853; antwoord 19/3/1853.

66 RA, Provinciaal Bestuur Brabant, n°229, Hinderlijke inrichtingen, Dossier SA de Loth; Autorisation demandée 17/7/1857 (1° d'établir une filature de laines et une fabrique d'étoffes...activées par 2 mach. à vapeur et 4 chaudières (5e -8e), 2° gazomètre)
67 *Moniteur Belge*, 31/5/1859.

chines met 148 spindels per getouw.(68)

De weverij bevat zo'n 300 weefgetouwen. Verder zijn er ook nog ateliers voor het appreteren van de stoffen, een schrijnwerkerij en een smidse. Merkwaardig genoeg vinden we in de inventaris geen machines of werktuigen terug met betrekking tot de ververij.

De inventaris vermeldt voor de oude fabriek twee stoommachines van 60Pk en 4 stoomketels. De ateliers op het grondgebied van Dworp worden aangedreven door twee stoommachines van 160 Pk en vier stoomketels. In 1860 worden in de fabriek een 9de en 10de stoomketel geplaatst.(69)

In 1859 wordt de 'Société en commandité E. Devos et Cie' opgenomen in de 'SA de Loth'. Het bedrijf in Leuze bevat zowel een spinnerij als weverij, maar is wel kleiner dan de wolfabriek te Lot. Volgens de inventaris staan er in de ateliers o.a. 20 spinmachines en 154 weefgetouwen. De bedrijfsterreinen beslaan 1 ha. 39 a. 90 ca.

De productie houdt ongeveer een vijfde in van deze van Lot. In 1870 bijvoorbeeld, hebben de geproduceerde goederen in Leuze een waarde van 119.606,48 fr. De goederen van Lot hebben datzelfde jaar een waarde van 565.431,13 fr.(70)

De jaren 1860

De handelszaken van de SA de Loth kennen vanaf 1862 een nooit geziene groei. Vooral de export neemt op een indrukwekkende wijze toe. In 1862-63 bedraagt de verkoop van gefabriceerde goederen in het buitenland 1.651.000 fr., terwijl dit in 1859-60 nog maar 76.000 fr. was. Ook de binnenlandse afzet, die nog altijd het grootste aandeel in de verkoop bezit, stijgt in die periode van 3.599.000 fr naar 4.641.000 fr. De totale verkoop gaat op drie jaar tijd maar liefst met 42 % stijgen.(71)

De verklaring voor het sterk stijgende verkoopcijfer in het werkjaar jaar 1862-63 is de enorme toename van weefgetouwen van de SA de Loth. Het kadaster geeft voor de gebouwen op Dworp in de jaren 1860 geen vergroting aan. Toch wordt het aantal weefgetouwen er stelselmatig verhoogd. In 1859 telden de twee fabrieken van de NV (Lot en Leuze) samen nog 380 weefgetouwen, waarvan een 300-tal te Lot. Een jaar later zijn het er al 615. In juni 1861 tellen beide fabrieken samen 697 weefgetouwen en in de loop van 1862 worden dat er ongeveer 1000. Om aan de vele bestellingen te kunnen voldoen wordt in november 1862 door de Raad van Bestuur beslist in de fabriek van Lot nog eens 500 nieuwe weefgetouwen te plaatsen. Uiteindelijk zijn er in 1863 zo'n 1400 weefgetouwen geïnstalleerd in de twee fabrieken samen, d.w.z. 1000 weefgetouwen meer dan bij de oprichting van de maatschappij.(72)

68 Chambre de commerce.... *Rapport général, 1861*, p. 32.

69 RA, *Provinciaal Bestuur Brabant*, n° 229, Hinderlijke inrichtingen, Dossier SA de Loth, Ordonnance placement (2 Chaudières, 9e et 10e sous L-S-P) 29/8/1860.

70 *Moniteur des Intérêts Matériels*, 1870, Supplément au n°31, SA de Loth, Assemblée Générale des actionnaires du 23/7/1870.

71 *Moniteur des...*, 1863, Supplément au n°30, SA de Loth, Assemblée Générale des actionnaires du 22/7/1863.

Deze verkoopcijfers hebben niet alleen betrekking op de fabriek van Lot, maar ze bevatten ook de verkoop van producten vervaardigd in de fabriek van Leuze.

72 *Moniteur des...*, 1863, Supplément au n°30, SA de Loth, Assemblée Générale des actionnaires du 22/7/1863.

AVIS.

Les Bourgmestre et Échevins de la commune de *Courmeppe*
arrondissement de *Rueselle*, province de *Brabant*
portent à la connaissance des habitants de la commune, et notamment des
riverains intéressés, que le sieur

Edouard Schepers

demeurant à

Loth

vient d'adresser une demande tendante à pouvoir *changer l'emplacement*

actuel des chaudières dans l'établissement
de Loth sous Courmeppe et s'en placer
encore deux nouvelles.

En conséquence, ceux qui auraient des motifs fondés de former
opposition à l'exécution de ce qui précède, sont invités à se présenter,
à cette fin, au bureau de l'Administration communale, endéans les *quinze 30*
jours de la date des présentes.

Ce délai expirera le *9 Juillet 1860*, à *3 heures*
Au bureau de la *commune*, le *8 juin 1860*

Le Collège prénommé,

PAR ORDONNANCE:
Le Secrétaire,

J. O. Beersel

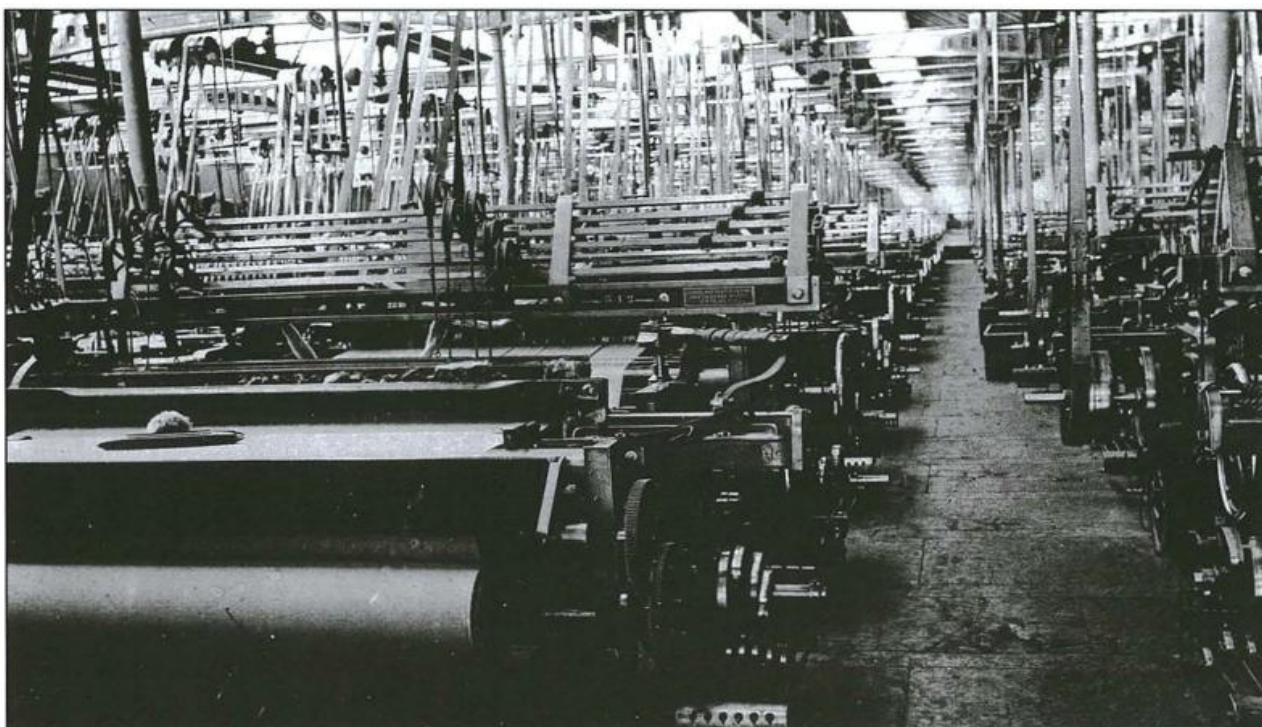

Afbeelding 29. Bericht van het gemeentebestuur aan de bevolking (de commodo et incommodo) GA Beersel, Archief Gemeente Dworp, n°752,2 Hinderlijke Inrichtingen, Avis juli 1860.

Jaar	Verkoop binnenland	Verkoop buitenland	Totaal verkoopcijfer
1859-60	3.599.000	76.000	3.675.000
1860-61	3.904.000	521.000	4.425.000
1861-62	4.051.000	884.000	4.915.000
1862-63	4.641.000	1.651.000	6.292.000
1863-64			6.972.000

Tabel 4: Verkoopcijfers van de SA de Loth in de periode 1859-1864.
Bron: *Moniteur des intérêts Matériels*, 1863, 1864.

De enorme uitbreiding van de weverij wordt zeker gestimuleerd door de katoencrisis, die er in de jaren 1862-1864 heerst als gevolg van de Amerikaanse Secessie-oorlog. Door schaarste van katoen wordt dit product vervangen door andere producten, waaronder wol en gemengde stoffen. Wat de Belgische woldraad betreft zien we na 1859 ook een toename van de export. De voornaamste afzetgebieden voor wollen stoffen zijn op dat moment Frankrijk, Engeland, Pruisen en Nederland. Vaak werden echter stoffen, zogezegd bestemd voor Frankrijk, in transit doorgetuurd naar Noord- en Zuid-Amerika via de havenstad Le Havre en naar Italië en het Oosten via Marseille.

Afbeelding 30. Bedrijfsfotoboek 1881, foto 33: weefgetouwen.

73 Chambre de commerce...., *Rapport général*, 1862, p.19. BLOCKMANS W., *De groei in de Belgische economie, 1850-1873. Textiel, steenkolen, siderurgie*, Licentiaatsverhandeling VUB, 1967, p.70-75. VAN HOUTTE F., *L'évolution de l'industrie textile en Belgique et dans le monde de 1800 à 1939*, Leuven, 1949. pp. 265-267
74 RA, *Provinciaal Bestuur Brabant*, n° 229, Hinderlijke inrichtingen, Dossier SA de Loth, Ordonnance placement (4 chaudières 1 e -14e, 2 sous Tourneppe, 2 sous L-St-P), 2/4/1863; Ordonnance placement (machine à vapeur 40 Pk) 27/2/1865.

Na de katoencrisis is het uit met het succes van de wollen stoffen. De Belgische export van dit product stagneert en vanaf 1867 gaat het zelfs dalen. Vanaf 1864 lijkt ook de uitvoer van draden te stagneren, maar in 1868 herpakt de spinnerij zich op een indrukwekkende wijze. Zo komt het dat in 1873 in België bijna tienmaal zoveel woldraad wordt uitgevoerd als in 1859.(73)

Het kadaster geeft voor 1862-1863 een vergroting aan van de fabrieksgebouwen op Sint-Pieters-Leeuw. Daar worden sinds de nieuwbouw op Dworp enkel nog voorbereidende taken en afwerkende processen uitgevoerd. Er komen twee nieuwe stoomketels bij. In 1865 gaat een nieuwe stoommachine, die moet dienen voor het aandrijven van de kammerij-kaarderij, er de stoomkracht opvoeren tot 90 Pk.(74)

	1860	1861	1862	1863	1864	1865	1866	1867	1868
Machines	194,8	35,8	114,0	315,4	197,5	168,5	42,3	529,3	32,8
Steenkool	3.877,0	2.349,0	1.620,5	1.848,0	3.623,0	4.475,8	4.760,2	4.412,1	3.662,2

Tabel 5: Aanvoer van machines en steenkool naar het station van Lot, periode 1860-1868, waarde in ton.
Bron: "Compte-rendu des opérations de chemins de fer de l'Etat pendant l'exercice...", In: *Recueil des pièces imprimées par ordre de la Chambre des Représentants, Brussel, 1861-1869.*

Al deze nieuwe weefgetouwen en stoomtuigen moeten natuurlijk aangevoerd worden. Hoogstwaarschijnlijk gebeurde dit per trein. Wanneer meer stoommachines worden geplaatst stijgt eveneens het steenkoolverbruik. De bovenstaande tabel geeft ons een idee hoe enorm de aanvoer van machines en steenkool moet geweest zijn.

Dat er voor de jaren 1865, '66 en '67 geen verkoopcijfers voorhanden zijn kan enigszins gecompenseerd worden door de cijfers uit de jaren 1860 van de aan- en afvoer van wolproducten per spoor. Uit het cijfermateriaal kunnen we besluiten dat het jaar 1866 op alle vlakken, zowel i.v.m. aanvoer van ruwe wol en steenkool, als van afvoer van afgewerkte producten, een echt topjaar is. Vooral in de periode 1863-1868 doet de wolfabriek het goed, dus de laatste jaren van de katoencrisis en de nasleep ervan. Vanaf 1869 daalt het vrachtvervoer gevoelig.

In 1866 is SA de Loth over haar hoogtepunt heen. Vanaf 1867 stagneert de groei geleidelijk. De algemene commerciële crisis treft nu ook deze maatschappij. De verkoopcijfers zijn in 1867-1868 veel lager dan in 1863-1864.

Afbeelding 31. Bedrijfsfotoboek 1881, foto 7: Vrachtvervoer gebeurde per trein.

Jaar	Stoffen	%	Draden	%	Wol in balen	%	Totaal afvoer
1860	34,1	11,0	172,8	54,0			317,6
1861	105,1	24,0	255,9	58,0			443,9
1862	107,3	16,0	382,9	57,0			668,2
1863	200,2	32,0	418,2	68,0			618,4
1864	203,2	18,0	83,8	7,5	442,0	40,0	1.113,0
1865	217,3	20,0	27,7	2,5	350,3	32,0	1.105,0
1866	318,5	24,0	35,2	3,0	563,1	42,5	1.324,0
1867	250,8	23,0	27,2	2,5	331,5	31,0	1.082,0
1868	275,4	30,0	0,0	0,0	169,1	18,0	920,7
1869	218,2	20,0	3,9	0,4	111,4	10,0	1.113,2
1872	188,5	16,0	0,0	0,0	512,2	44,0	1.173,2

Tabel 6: Afvoer van wolproducten vanuit het station van Lot, periode 1860-1872, waarde in ton. (Wol in balen compenseert vanaf 1864 de opgegeven hoeveelheden van kolom draden.)
Bron: "Compte-rendu des opérations ...", Brussel, 1861-1873.

De cijfers van vrachtvervoer duiden echter tot en met 1868 een gunstige toestand aan. De verklaring voor de lagere verkoopcijfers in vergelijking met het vrachtvervoer kunnen we vinden in de sterke prijsdaling van woldraad vanaf 1867.⁽⁷⁵⁾ De productiehoeveelheid gaat dus eigenlijk pas afnemen vanaf 1869 onder invloed van de crisis.

1862	1863	1864	1865	1866	1867	1868	1869	1870
9,8	10,1	10,2	9,8	9,7	7,4	7,3	6,3	5,8

Tabel 7: Prijs van woldraad, goudfrank per kg.
Bron: VAN HOUTTE F., *L'évolution de l'industrie...*, p.268.

De aanvoer van katoen, nodig voor de vervaardiging van gemengde stoffen - waarnaar tijdens de katoencrisis veel vraag was - stelt na 1865 niet veel voor:

Het feit dat de wolfabriek te Lot zich vooral gaat richten op de fabricatie van wollen stoffen, zorgt voor een dalende afzet in de tweede helft van de jaren 1860.

De KKB^r noemt twee remmende oorzaken voor het verkeer van wollen en gemengde stoffen, die sterk in opgang waren sinds de katoencrisis in de Verenigde Staten. Enerzijds is er de algemene stagnatie die de industrie en handel een slag hebben toegebracht en die de inkomsten van de arbeidersklasse en bijgevolg de consumptie hebben doen dalen. Anderzijds hebben ook enkele buitenlandse fabrieken aan de Belgische producenten klanten ontnomen, zowel wat de binnenlandse als de buitenlandse markt betreft.⁽⁷⁶⁾

75 VAN HOUTTE F., *op.cit.*, p. 268.

76 Chambre de commerce...., *Rapport général*, 1867, p.26 (fabrique de tissus de laine et de cotonnettes);
Chambre de commerce...., *Rapport général*, 1868, p.34-35 (tissus de laine/demi-laine);
Chambre de commerce...., *Rapport général*, 1869, p. 25 (tissus).

Jaar	Wol in balen	%	Draden	%	Katoen in balen	%	Stoffen en afgewerkte producten	%	Totaal afvoer
1860			53,3	1,0			91,8	1,8	5.080,8
1861			88,4	2,1			77,3	1,9	4.160,8
1862			121,4	3,4			257,4	7,2	3.597,9
1863			32,9	0,7			291,2	6,3	4.601,9
1864	640,7	9,6	37,8	0,6	29,6	0,4	147,7	2,2	6.647,5
1865	505,1	6,4	15,9	0,2	109,7	1,4	312,8	3,9	7.953,7
1866	1.096,8	13,2	104,4	1,3	5,4	0,0	22,5	0,3	8.311,1
1867	1.054,7	11,2	102,0	1,0	15,9	0,2	151,7	1,6	9.443,2
1868	1.078,7	14,7	86,2	1,2	20,6	0,3	111,3	1,6	7.330,5

Tabel 8: Aanvoer van wolproducten naar het station van Lot, periode 1860-1868, waarde in ton. (Wol in balen bevat vnl. ruwe wol maar gedeeltelijk ook stoffen.)
Bron: "Compte-rendu des opérations...", 1861-1869.

De buitenlandse handel van gesponnen woldraad gaat het vanaf 1868 beter beginnen doen dan de export van wollen stoffen. De wolweverij komt vooral in de problemen door enorme prijsdalingen, veroorzaakt door de invoer van goedkope vrachten uit Zuid-Amerika en de verdere mechanisatie van de spinnerij.(77)

Op de Internationale Tentoonstelling van 1867 wordt de SA de Loth beloond voor de inspanningen die ze levert om de concurrentiestrijd te kunnen aangaan, voornamelijk met Frankrijk. De industrietak van de gekamde wol is op dat moment nog niet helemaal doorgebroken in België. Toch voldoet men al ruimschoots aan de binnenlandse vraag. De sector exporteert ook stoffen in concurrentie met oude leveranciers zoals Engeland, Duitsland en Noord-Frankrijk. België is echter nog altijd schatplichtig aan Frankrijk voor dunne merinosstoffen en bedrukte, lichte en zachte stoffen. Uit Engeland voert men dunne en alpagas-stoffen in en uit Duitsland fantasiestoffen. Volgens het rapport is het enige dat de Belgische fabrikanten enigszins beschermt tegen de concurrentie, de lage prijs en hun bekwaamheid.(78)

In 1869 maakt de KKBr melding van binnenlandse productieoverschotten in de wolsector die de oorzaak zijn van scherpe prijsdalingen.(79) De Raad van Bestuur stelt voor vanaf nu enkel nog goederen te verkopen die in commissie besteld zijn. Op die manier zullen de magazijnen niet langer grote voorraden bevatten. Directeur Andries tracht tijdens zijn twee jaar durend directeurschap (1867-1869) via hervormingen het bedrijf weer gezond te maken. Over welke hervormingen het hier gaat wordt niet nader gespecificeerd. In 1869 drukt men wel de wens uit de productie van de spinnerij op te drijven omdat de verkoop van deze producten het beter doet. (80)

77 *De industrie in België. Twee eeuwen ontwikkeling, 1780-1980*, Gent, 1981, p. 57.

78 *Exposition Universelle de Paris de 1867. Documents et Rapports*, Brussel, 1868, p. 215-217.

79 *Chambre de commerce... Rapport général, 1869*, p. 25(tissus).

80 *Moniteur des ...*, n° 34, 22/8/1869, SA de Loth, Assemblée Générale du 29 juillet 1869, p. 495.

De jaren 1870

De crisis weegt zwaar op de werking van de fabrieken van de NV. In het jaar 1869 wordt een deel van de machines zelfs stilgelegd. Pas in het begin van 1870 worden de ateliers weer wat actiever. Dat jaar worden er twee nieuwe stoomketels geplaatst in de gebouwen van Sint-Pieters-Leeuw.(81) Op 31 mei 1870 zijn er in Lot en Leuze samen 880 weefgetouwen die werken.(82) Hetgeen veel minder is dan het aantal weefgetouwen halverwege de jaren 1860.

Voor het werkjaar 1869-1870 weten we wat het aandeel is van welk product in het verkoopcijfer. Van het totale bedrag, 4.816.514,45 fr., is het grootste deel (69%) toe te schrijven aan de verkoop van stoffen (3.335.755,75 fr.). Woldraden en gekamde wol zijn goed voor respectievelijk 21 % (1.014.770,25 fr.) en 10 % (465.988,35 fr.). De daling van de verkoop schrijft men toe aan de verminderde afzet van wollen stoffen.(83)

Het uitbreken van de Frans-Duitse oorlog in 1870 schakelt wel twee concurrenten uit, maar doet ook de vraag van twee belangrijke afnemers van industriële producten dalen. De afzet van Bel-

Jaar	Wollen stoffen	Totaal verkoopcijfer
1867-68		5.186.501
1868-69		5.099.342
1869-70	3.335.756	4.816.514
1870-71		3.929.901
1871-72		7.240.346
1872-73		5.171.787
1873-74		7.366.946
1874-75		5.740.840
1875-76		4.746.712
1876-77	1.953.098	3.965.784
1877-78	2.825.473	4.080.649
1878-79	3.430.834	4.862.477
1879-80	4.111.938	5.464.820

81 RA, *Provinciaal Bestuur Brabant*, n°229, Hinderlijke inrichtingen, Dossier SA de Loth, Ordonnance placement (2 chaudières), 15/6/1870.
82 *Moniteur des ...*, n° 31, 31/7/1870, SA de Loth, Assemblée Générale du 23 juillet 1870, p. 466.
83 *Moniteur des ...*, n° 31, 31/7/1870, SA de Loth, Assemblée Générale du 23 juillet 1870, p. 466.

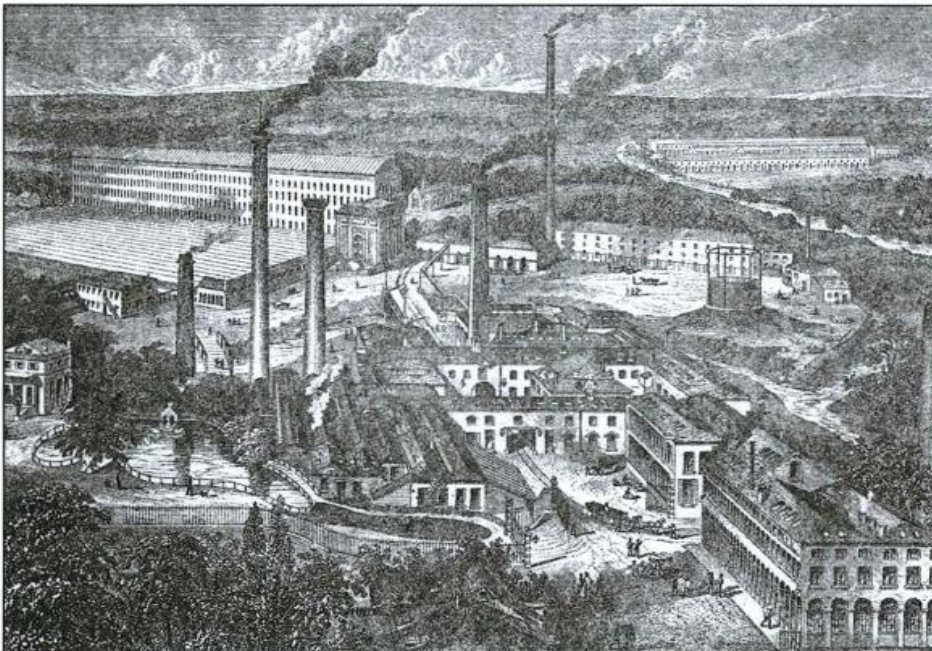
Tabel 9: Verkoopcijfers in fr. van de SA de Loth in de periode 1867-1880.
Bron: *Moniteur des Intérêts Matériels*, 1868-1880.

gische wolproducten, die voornamelijk gebeurt op de verschillende Europese markten, is in het begin van de jaren 1870 sowieso al moeilijk. De wolfabrikanten melden in 1873 aan de KKBr dat het bijna onmogelijk is te strijden tegen de buitenlandse concurrentie door de hoge rechten op de invoer van grondstoffen en op de aanvoer van machines uit het buitenland. Naast deze bijkomende kosten speelt ook de betere werkorganisatie van de buitenlandse industrie een rol.(84)

Ook de Noord-Amerikaanse markt stelt in het begin van jaren 1870 voor de afzet van Belgische wolproducten niet veel meer voor. Er is een gebrek aan bekwame handelsagenten om de producten bij de klanten te brengen. Het ontbreekt de sector dus aan grote handelshuizen.(85)

De binnenlandse markt die rond 1870 drie kwart van de afzet voor haar rekening neemt, daalt door het geldgebrek bij de bevolking. De KKBr zegt in haar jaarlijks rapport dat de fabrikanten het aantal werkuren hebben verminderd, om geen arbeiders te moeten wegsturen. De inkomsten van de arbeiders worden hierdoor ongeveer gehalveerd, maar dit ondergaan ze "*avec un courage et une dignité auxquels la Chambre se plaît à rendre hommage*".(86)

De crisis duurt voor de 'SA de Loth' tot 1871. Een absoluut dieptepunt wordt bereikt in de periode 1870-71 waarin de verkoop slechts 3.929.901 fr: opbrengt.(87) De export van wollen stoffen gebeurt voornamelijk naar Frankrijk, Engeland en Duitsland. Met het einde van de Frans-Duitse oorlog en dankzij het vertrouwen dat deze vrede met zich meebrengt, stijgt de verkoop opnieuw.(88)

Afbeelding 32. Weergave van de fabriek (tussen 1880 - 1886).
Bron: Representatiekaart 'SA de Loth'

84 Chambre de commerce...., *Rapport général*, 1873, p.48.

85 VAN BRUYSSSEL E., *Rapports sur l'Exposition Universelle de Philadelphie 1876*, Bruxelles, 1877, p. 45.

86 Chambre de commerce...., *Rapport général*, 1870, p.27-28. (tissus).

87 *Moniteur des...*, n° 32, 6/8/1871, SA de Loth, Assemblée Générale de juillet 1871, p. 489-490.

88 Chambre de commerce...., *Rapport général*, 1871, p.27

In 1872 gaan de verkoopcijfers dus opnieuw omhoog, hoewel de prijsvariaties in 1872 de productie nog laag houden.(89) 1873-74 wordt een recordjaar met een verkoopcijfer van 7.366.946 fr.(90) Het jaar voordien wordt er dan ook een bedrag van 119.171 fr. uitgegeven aan de verbetering en vernieuwing van de werktuigen.(91) In de gebouwen van Sint-Pieters-Leeuw worden er in die periode ook 2 nieuwe stoomketels geplaatst.(92)

De resultaten van de periode 1874-75 zijn minder goed. Maar de Raad van Bestuur hoopt dat de verschuivingen in de directie en de nieuwe maatregelen genomen om de relaties uit te breiden, aan de weverij en spinnerij doorlopend en vast werk zullen verschaffen. Men hoopt op die manier winst te kunnen maken die de huidige put kan dichten.(93)

De geweven stoffen blijven ook in de tweede helft van de jaren 1870 de basis van de productie. De opbrengst van de verkoop ervan gaat evenwel naar beneden. Niet zozeer de hoeveelheid stoffen die verkocht worden daalt, maar wel de algemene prijsverlaging zorgt voor een lager verkoopcijfer. Ook de opbrengst van de verkoop van woldraad stelt steeds minder voor.(94) De toestand van de industrie is zo slecht in 1877-78, dat het bekomen resultaat van de maatschappij nog bevredigend mag genoemd worden. "Het feit dat de maatschappij geen verlies heeft opgetekend wijst al op een sterke vooruitgang", lezen we in het jaarverslag.(95)

- 89 Chambre de commerce...., *Rapport général*, 1872, p.39
 90 *Moniteur des ...*, n° 32, SA de Loth, Assemblée Générale 9/8/1874, p. 618.
 91 *Moniteur des ...*, n°33, SA de Loth, Assemblée Générale 17/8/1873, p. 592.
 92 RA, *Provinciaal Bestuur Brabant*, n° 229, Hinderlijke inrichtingen, Dossier Loth, Ordonnance placement (chaudière), 11/9/1872, 22/10/1873.
 93 *Moniteur des...*, n°33, SA de Loth, Assemblée Générale 15/8/1875, p.698
 94 *Moniteur des ...*, n°33, SA de Loth, Assemblée Générale 13/8/1876, p.716.
 95 *Moniteur des...*, n°33, SA de Loth, Assemblée Générale 18/8/1878, p.699.

Afbeelding 33. Prentkaart: In dit pakhuis kwam de wol binnen, werd ze getriëerd, gewassen en gedroogd. Het gebouw werd in 1879 omgevormd tot spinnerij.

In België zijn er tot 1875 slechts twee grote fabrieken die zich met de productie van draden van gekamde wol bezighouden. Enerzijds is er de fabriek in Lot die de draden voornamelijk gebruikt voor haar eigen weverij, en ook in Verviers is er een onderneming, het Huis 'A.-J. de Grand-Ry', die zich in de fabricatie van breiwool heeft gespecialiseerd. Rond 1875 schakelt men in Verviers echter meer en meer over op het produceren en het gebruiken van gekamde woldraad.(96)

In 1879 wordt opnieuw met een reorganisatie van het bedrijf gestart. Eerst wordt er een nieuwe spinnerij aan het complex toegevoegd, aangedreven door een stoommachine van 60 Pk. en 2 stoomketels.(97) Hierdoor is de maatschappij niet langer afhankelijk van andere spinnerijen voor haar productie van stoffen.(98) Deze hervorming heeft zijn weerslag op het verkoopcijfer dat onmiddellijk de hoogte ingaat.

Volgens de industrietelling van het jaar 1880 werken er in de wol-fabriek gemiddeld 1.200 arbeiders. Er zijn 3 stoommachines die samen 400 Pk. voortbrengen. De afgewerkte producten worden onderverdeeld in twee soorten: 197.700 kg draad (1.383.800 fr.) en 2.440.500 meter geweven stoffen (4.081.000 fr.), die samen een waarde hebben van 5.464.800 fr.

In de verkoop van wollen stoffen is 72% bestemd voor de binnenlandse afzet en 28% voor de export. Een dergelijk aandeel aan export werd volgens het verslag niet meer bereikt sinds 1867-68. De weverij van de fabriek wordt nu voornamelijk bevoorrad met draden van de eigen spinnerij. In het werkjaar 1879-80 bedraagt de waarde van de gebruikte draden meer dan 2 miljoen fr.(99)

De eerste helft van de jaren 1880

De tweede fase van de reorganisatie gebeurt in 1880. Dat jaar wordt de weverij op Dworp enorm vergroot. Er wordt ook bijkomende opslagruimte voorzien. De uitbreiding zal in de periode 1882-85 voor hoge verkoopcijfers zorgen. Vooral 1884 wordt een uitschieter.

In het werkjaar 1880-1881 wordt echter niet de vooruitgang geboekt die na het beëindigen van de reorganisatie was verwacht. Hiervoor kunnen een aantal oorzaken worden aangeduid. Enerzijds is er de wolcrisis met prijsschommelingen die vanaf 1880 toeslaat. Daarnaast gaan de arbeiders ook twee maal in staking en alsof dat nog niet genoeg is worden de fabrieksgebouwen ook nog eens getroffen door overstromingen. Alles wordt in het werk gesteld om de gebouwen zo vlug mogelijk te herstellen, maar een aantal arbeiders zit hoe dan ook een hele tijd zonder werk.(100)

96 VAN BRUYSEL E., *op.cit.*, p. 43.; *Exposition Universelle de Paris 1878. Section Belge.*

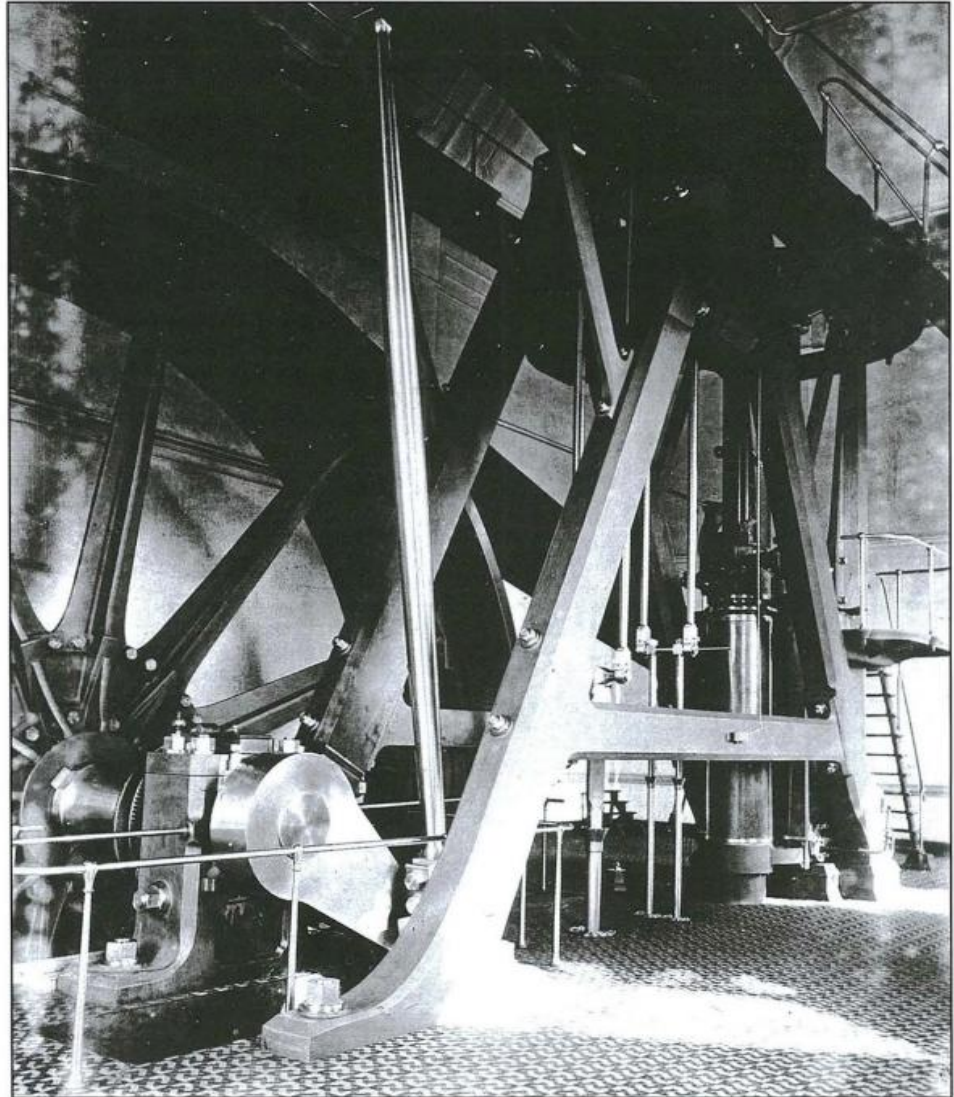
Rapports du Jury, Paris, 1879, p. 405.; DECHESNE L., *Histoire économique et sociale de la Belgique*, Luik, 1932, p.436.

97 RA, *Provinciaal Bestuur Brabant*, n°229, Hinderlijke inrichtingen, Dossier SA de Loth, Ordonnance placement (machine à vapeur de 60Pk et 2 chaudières), 12/11/1879.

98 *Moniteur des...*, n°41, SA de Loth, Assemblée Générale 12/10/1879, p. 876.

99 Industrietelling 1880; *Moniteur des...*, n° 31, 1/8/1880, SA de Loth, Assemblée Générale 27/7/1880, p. 732.

100 *Moniteur des...*, n° 32, 7/8/1881, SA de Loth, Assemblée Générale 29/7/1881, p.798.

Afbeelding 34. Bedrijfsfotoboek 1881, foto 19: De grote stoommachine.

Naast overstromingen worden in 1880 de fabrieksgebouwen, en meer bepaald deze te Sint-Pieters-Leeuw, ook nog geteisterd door een brand. Het is pas in 1887 dat de herstelling van de door brand vernielde gebouwen zal worden afgerond.⁽¹⁰¹⁾ Het verkoopcijfer van het werkjaar 1880-81 ondervindt van dit alles geen hinder, want het stijgt tot boven de 6 miljoen.

Op 23 mei 1881 gebeurt een ernstig ongeluk aan de 'grote stoommachine'.⁽¹⁰²⁾ Er breekt opnieuw een brand uit. Vier weken kan er niet gewerkt worden in de spin- en weefateliers en bijgevolg ook niet in de ververij. Door het stilliggen van de activiteit kunnen belangrijke bestellingen niet worden geleverd.⁽¹⁰³⁾ In afwachting dat de nieuwe machine volledig klaar is wordt een stoommachine van 200 pk geïnstalleerd, om toch al gedeeltelijk aan de slag te kunnen gaan. Vanaf 16 augustus 1881, bij het activeren van de nieuwe motor, wordt de normale productie weer her-

101 *Moniteur des...*, 1888, Supplément au n° 27, n° 18, SA de Loth, Assemblée Générale 27/3/1888.

102 Deze stoommachine bevindt zich in het nieuwe machinegebouw dat in 1880 gebouwd wordt.

103 GA Beersel, *archief gemeente Dworp*, n° 752.2 Hinderlijke inrichtingen, brieven 21/6/1881, 24/6/1881.

nomen en met succes. Voor de maanden juni-december 1881 bedraagt het verkoopcijfer maar liefst 4.003.356 fr., terwijl dit in dezelfde periode het jaar ervoor slechts 3.397.647 fr. was.(104)

Vanaf 1882 gaan de productie en de verkoop weer steil naar omhoog. Men behaalt weer het niveau van het topjaar 1873-74 met een verkoopcijfer boven de zeven miljoen. Het grote verschil met tien jaar geleden is dat de grondstofprijzen nu dus duurder zijn. De hoeveelheid verkochte producten is nu veel groter dan in het vorige decennium. De groei is vooral te danken aan de verkoop van wollen stoffen, die in 1882 zo'n 70% van de totale verkoop bedraagt. De productie van andere ateliers (kammerij, spinnerij, ververij en appreteeratelier) loopt bijgevolg ook vlot, met uitzondering van de spinnerij van breidraad.

Jaar	Stoffen	Breiwol	Gekamde wol	Totaal
1880-1881	4.050.138			6.023.063
juni-dec 1881	2.477.235			4.003.356
1882	5.070.193			7.286.646
1883	5.673.348			7.365.461
1884				8.544.676
1885				7.113.241
1886	5.388.266			6.965.763
1887				6.890.567
1888	5.111.514	959.354	558.206	6.629.083
1889	5.604.081	822.358	588.469	7.014.908
1890	5.354.051	912.859	550.444	6.817.353
1891	4.970.751	1.016.135	477.528	6.464.414
1892	4.816.440	693.509	435.249	5.945.198

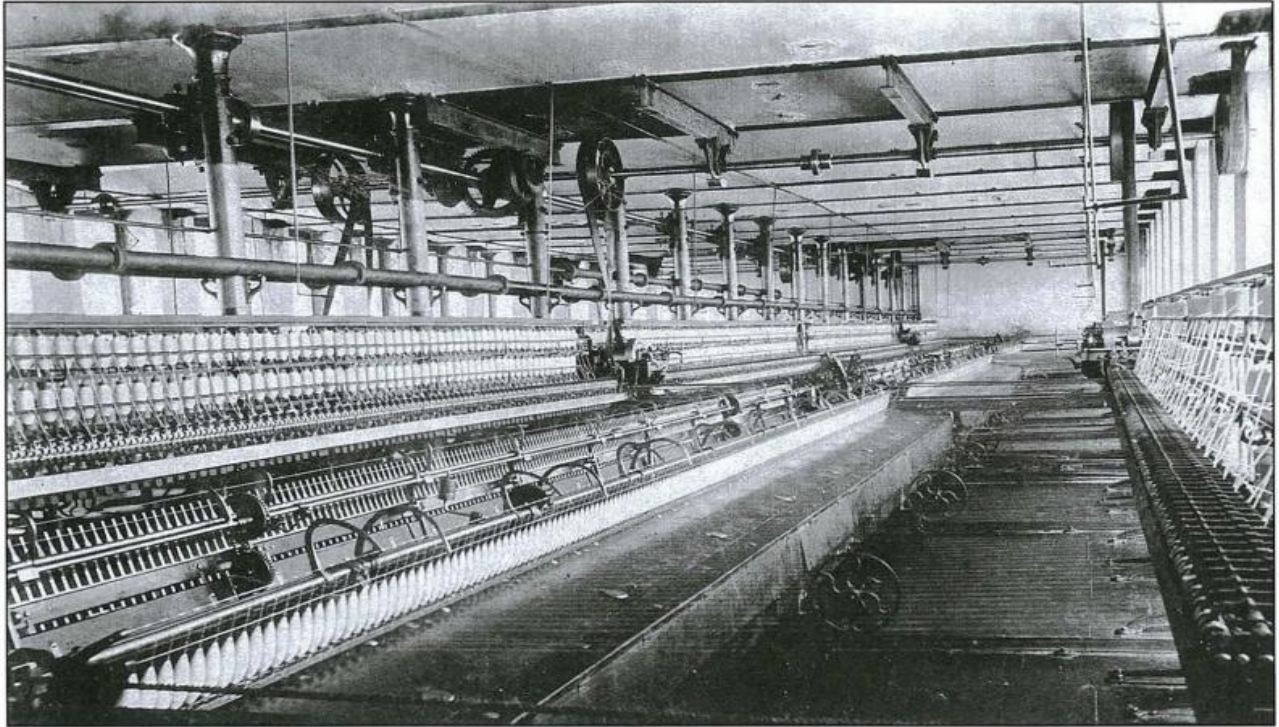
Tabel 10: Verkoopcijfers in fr. van de 'SA de Loth' in de periode 1880-1892.
Bron: *Moniteur des Intérêts Matériels, 1881-1893.*

In de tweede helft van 1883 is de algemene toestand van de wol-industrie ongunstig. De prijs van ruwe wol is enorm gestegen, terwijl de prijs van de wollen stoffen te kampen krijgt met een continue waardevermindering. De concurrenten uit Engeland en Frankrijk verlagen - om hun productie te kunnen behouden - stelselmatig hun prijzen, wat in België natuurlijk gevoeld wordt. De stock van de Belgische fabrikanten stapelt zich op en de verkoop neemt af. De 'SA de Loth' kan zich goed handhaven en het verkoopcijfer van de maatschappij, gaat tegen de tendens in naar omhoog.(105)

De spinnerij met 14.416 spindels voldoet in 1883 niet langer aan de behoeften van de weverij. Om de aankoop van woldraad nog verder te doen afnemen en om van de douanetaksen - die ermee gepaard gaan - verlost te zijn, wordt voor de tweede maal in korte tijd de spinnerij uitgebreid. De spinnerij, opgericht in 1879, zal na

104 *Moniteur des...*, Supplément au n°18, 30/4/1882, SA de Loth, Assemblée Générale 21/3/1882.

105 *Moniteur des...*, 1884 Supplément au n°17, SA de Loth, Assemblée Générale 27/4/1884, pp. 8,9 en 10.

Afbeelding 35. Bedrijfsfotoboek 1881, foto 29: spinnerij.

4 jaar activiteit opnieuw worden omgevormd tot een pakhuis. Een nieuw spinatelier wordt geïnstalleerd in een nieuw gebouw, dat 10.000 nieuwe spindels kan doen werken samen met voorbereidende procédés. 4.800 spindels en de machines bestemd voor de voorbereiding, treden in werking vanaf januari 1884. Ook de ververij en het appreteeratelier op Sint-Pieters-Leeuw worden helemaal vernieuwd en vergroot. Tegelijkertijd met de grote verbouwingen wordt in 1883 ook de stoomkracht opgetrokken. De nieuwbouw heeft een waarde van 156.432,93 fr. en er worden nieuwe machines geplaatst voor een bedrag van 212.602,12 fr.(106) In 1884 bereiken de productie en verkoop dan ook een hoogtepunt sinds de stichting van de NV in 1859. Het cijfer stijgt boven de 8,5 miljoen fr. De verkoop van stoffen, waarvan de prijs gestabiliseerd is, neemt nog steeds de bovenhand.(107)

Een nieuw bedrijf in Spanje

Ondanks de uitbreidingen kan men halverwege de jaren 1880 nog steeds niet volledig aan de vraag beantwoorden. Daarom is het nodig om nogmaals de productiecapaciteit op te drijven. Voor een dergelijke uitbreiding kiest men niet langer voor de fabriek van Lot - omdat het arbeidspotentieel in de omgeving al optimaal benut wordt - maar opteert men voor een land waarmee men al langer handel drijft en waar de productie zeker een afzetmarkt zou vinden.

106 *Moniteur des...*, 1884, Supplément au n° 17, SA de Loth, Assemblée Générale 27/4/1884, p.8,9,10.; RA, *Provinciaal Bestuur Brabant*, n° 229, Hinderlijke inrichtingen, Dossier SA de Loth, toelating voor het plaatsen van een stoomketel, 5/9/1883.

107 *Moniteur des...*, 1885, Supplément au n° 13, SA de Loth, Assemblée Générale 24/3/1885.

Gezien de goede relaties met het cliënteel in Spanje, beslist het bestuur een fabriek te bouwen in San Andrés de Palomar, bij Barcelona, met een gelijkaardig productieproces als de fabriek te Lot. Het grote voordeel van de fabriek in Spanje is dat men hierdoor de invoerrechten vermijdt. De werkzaamheden starten in het werkjaar 1885.(108)

Het eerste werkjaar is zeer ongunstig voor het nieuwe bedrijf in Spanje. Op 8 juli 1886 gaat men daarom over tot het stichten van een zelfstandige NV, de 'Société Lainière Barcelonaise', met een kapitaal van 1,5 miljoen, verdeeld over 3.000 aandelen van 500 fr. Hiervan bezit de S.A. de Loth er 2994.(109)

De situatie zal echter niet verbeteren. De Raad van Bestuur had teveel vertrouwen gesteld in de Directeur-generaal, Karl Schäfer: "...il faut bien que nous vous fassions l'aveu que la régénération de votre Société par son ancien Directeur-général nous portait naturellement et facilement à le considérer comme un industriel dont le jugement était sûr. Nous avons compris, il y a dix ans, que nous devions l'investir de toute notre confiance et lui laisser une large initiative pour mener à bonne fin l'œuvre qu'il avait entreprise."

Ze lieten hem teveel initiatief nemen. De oprichting van het nieuwe bijhuis in Spanje werd onvoldoende onderzocht en de cijfers bleken niet overeen te stemmen met de praktijk. De invoerrechten op stoffen die men ontweek door een fabriek in Spanje in te planten, werden ruim gecompenseerd door de rechten die moesten betaald worden op de buitenlandse grondstoffen, die de voorkeur wegdroegen van het cliënteel. Volgens de Raad van Bestuur stelt het probleem zich ook bij de arbeiders. Ze zijn te duur, te weinig geschoold en bovendien gaan ze regelmatig in staking. In het jaarverslag staat: "Ce n'est pas que la population ouvrière de San Andrés fût inintelligente, au contraire; mais elle est insoumise et exigeante. Question de race et de climat sans doute." (110)

Door zijn falen neemt de Directeur-generaal in 1887 ontslag. De aandeelhouders vragen in de algemene vergadering van 16 januari 1888 de liquidatie aan van het nieuwe bedrijf.(111) Zo ver komt het echter niet want dankzij een reorganisatie kan in 1889 de schuld afgelost worden en vanaf dan wordt er winst gemaakt.(112) In de jaren 1890 draait de fabriek in Spanje op volle kracht en draagt zij bij tot de winst van de 'SA de Loth'.

De Spaanse fabriek groeit uit tot één van de grootste wolweverijen van het land en specialiseert zich in wollen dekens (serge). In 1907 bevat het bedrijf 4.000 spindels en 262 weefgetouwen. Hierbij moeten we wel opmerken dat de gemiddelde grootte van een Spaans textielbedrijf veel kleiner was dan elders in Europa. Dit bedrijf zal actief blijven tot in het begin van de jaren 1960.(113)

108 *Moniteur des...*, 1885, Supplément au n° 13, n°24, SA de Loth, Assemblée Générale du 24/3/1885.

109 *Moniteur des...*, 1887, Supplément au n° 25, n°14, SA de Loth, Assemblée Générale 22/3/1887.

110 *Moniteur des...*, 1888, Supplément au n° 27, n° 18, SA de Loth, Assemblée Générale 27/3/1888.

111 Ibid.

112 *Moniteur des...*, 1889, supplément au n° 27, n° 25, SA de Loth, Assemblée Générale du 26/3/1889.

113 BENAUL J. M. en DEU E., *The Spanish wool industry, 1750-1935: Import substitution and regional relocation*, XII Economic History Congress, Buenos Aires, juli 2002.

De tweede helft van de jaren 1880

In 1885 zorgt de waardevermindering van de afgewerkte producten nu ook voor een daling van het verkoopcijfer van de SA de Loth. De activiteit van de ateliers en de verkoop blijven echter constant. De ruwe wol daalt tot 20 % in prijs, de wollen stoffen tot 25 à 30 %. Volgens het jaarverslag zijn dergelijke prijzen sinds 1848 niet meer voorgekomen.(114)

Vanaf 1886 gaat de crisis met prijsschommelingen de verkoop wel doen afnemen. Om overproductie tegen te gaan is het noodzakelijk de productie af te bouwen. In april van dat jaar wordt het dieptepunt van de crisis bereikt. Vanaf mei gaan de prijzen van ruwe wol door hevige speculatie opnieuw stijgen. De weverij kan slechts in beperkte mate en gedurende een korte periode profiteren van deze prijsverhoging. Want de prijsstijgingen worden niet gevolgd door de afgewerkte producten, die door de concurrenten nog steeds aan de oude prijs worden verkocht. In september beginnen de prijzen opnieuw terug te lopen, tot 20 %. De nieuwe ontwaarding in het laatste trimester zorgt ervoor dat men op het einde van het jaar terug op het niveau staat van begin 1886.(115)

In de verkoop stijgt het aandeel van stoffen tegenover het aandeel van de draden, gekamde wol, enz... slechts matig. Men kan dus niet zeggen dat de weverij tussen 1879 en 1886 nog verder aan belang wint.

	Stoffen	%	Draden, gekamde wol, ...	%
1879-80	4.111.938	75	1.352.884	25
1886	5.388.266	77	1.577.497	23

Tabel 11: Een vergelijking van de verkoop van stoffen en draden in 1879-80 en 1886. Bron: *Moniteur des Intérêts Matériels*, 1884, Supplément au n°17, SA de Loth, Assemblée Générale 27/4/1884, p.8,9,10. ; *Moniteur des...*, 1887, Supplément au n° 25, Sa de Loth, Assemblée Générale 22/3/1887.

De dalende trend die in 1885 was begonnen, zet zich verder. In 1887 kennen alle takken van de wolindustrie een slechte periode. De economische en politieke situatie verlamt de nieuwe impulsen van de uitbreiding van het bedrijf volledig.(116) De combinatie van een hoge grondstofprijs en een lage prijs voor het afgewerkte product, leidt tot een verlieslatende verkoop.

De directie probeert een remedie te vinden in het op punt stellen van de productiemethoden. En met succes, want in evenveel werkuren wordt dat jaar 238.035 meter stof meer geproduceerd dan het jaar ervoor. Op die manier kan men de kostprijs van de stoffen laag houden.

114 *Moniteur des...*, 1886, Supplément au n° 27, n°20, SA de Loth, Assemblée Générale 23/3/1886

115 *Moniteur des...*, 1887, Supplément au n° 25, n°14, SA de Loth, Assemblée Générale 22/3/1887.

116 In 1886 vindt er in België een grote sociale oproer plaats. Als een epidemie verspreidt de onrust zich over het land.

Overall breken spontaan stakingen uit, wordt er geplunderd, vernield en brand gesticht.

De getraumatiseerde regering neemt het initiatief een 'Commission du Travail' op te richten. De jaren nadien zullen de eerste sociale wetten worden gestemd.

DENYS L. "Trends in de sociaal-economische toestand van de Belgische arbeiders rond 1886", in: *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, jg. 5, 1974, n°3-4, pp.361-427.

Men neemt ook verschillende maatregelen om verzekerd te zijn van een afzetmarkt. De binnenlandse afzet wordt in 1887 meer dan ooit geremd door buitenlandse concurrentie. Om weerstand te bieden aan deze concurrentie wordt SA de Loth verplicht haar prijzen te verlagen tot deze die in het buitenland gebruikt worden. Men werkt voortdurend aan buitenlandse relaties en aan het creëren van nieuwe afzetmarkten. Er wordt ook een grote zorg besteed aan de keuze van grondstoffen en aan de goede fabricatie van de producten. Door deze maatregelen kan men de verkoop in Engeland op regelmatige basis doen plaatsvinden.

Een bijkomend probleem is de gewijzigde vraag. De vraag naar effen, alledaagse en ruwe stoffen, die tot dan de basis van de productie vormde, is sterk geminderd. Men geeft nu de voorkeur aan fantasie-, dunne en zachte stoffen. Een radicale omschakeling in de productie is niet mogelijk omdat hiervoor de vernieuwing van machines vereist is. Toch produceert de fabriek, door een aantal nieuwe weefgetouwen te installeren, nieuwe artikelen, waaronder de fantasieartikelen met zijde. Op het einde van 1886 stopt men tijdelijk met de productie van breiwol.

In de tweede helft van de jaren 1880 wordt de variatie aan stoffen dus uitgebreid. Dit alles veroorzaakt kosten die zwaar drukken op de begroting, terwijl de gunstige resultaten pas later verwacht worden. De onderhoudskosten van machines die dienen voor het kammen en het voorbereiden van het spinnen, zijn eveneens opgelopen doordat het normale onderhoud hiervan de laatste jaren was verwaarloosd.

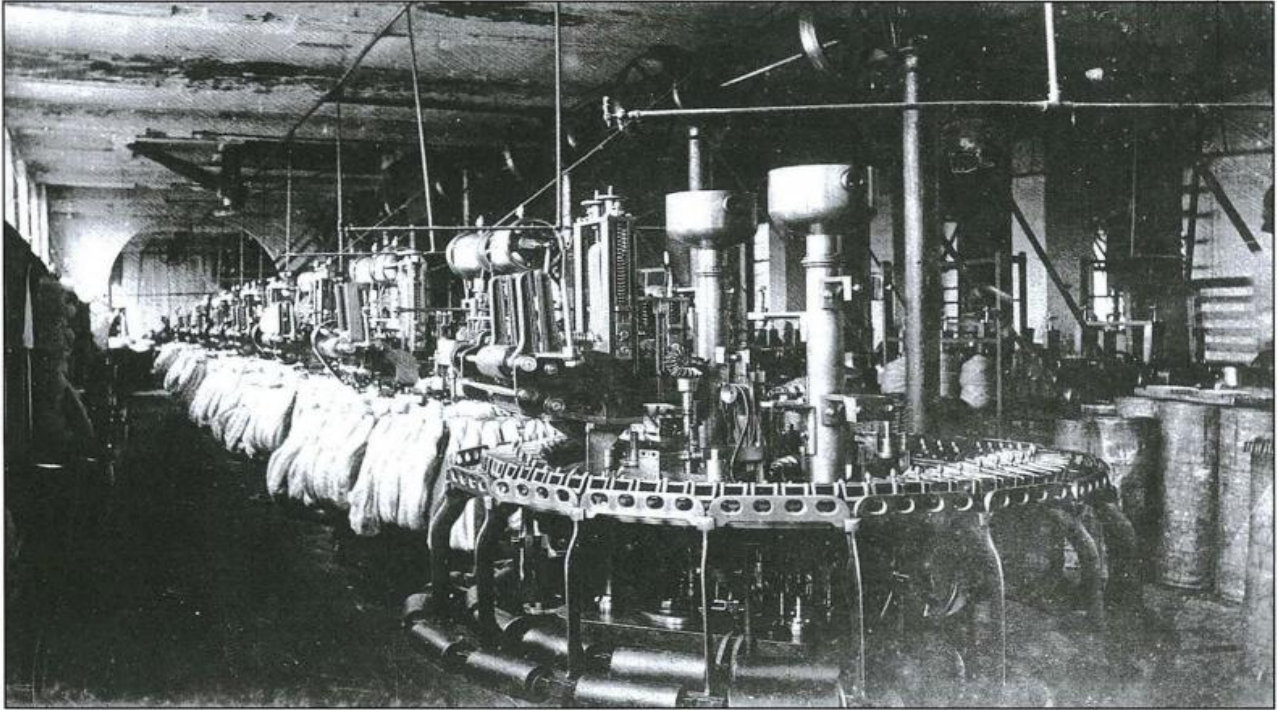
De plotse verschuiving in de directie in 1887 zorgt ook voor problemen. De schadevergoeding die aan de voormalige directeur wordt uitbetaald en ook de reorganisatie van de diensten die de verschuiving als gevolg heeft, zorgt voor bijkomende kosten. Léon Duchêne wordt de nieuwe hoofdbestuurder.

In 1887 wordt de reconstructie van de gebouwen, gedeeltelijk verwoest door de brand van 1880, afgerond. De woldraad voor de weverij en de voorraden worden er nu opgeslagen, hetgeen tot dan in ongunstige omstandigheden gebeurde. In een nieuw gebouw worden de bureaus ondergebracht omdat de oude ontoereikend waren geworden. Ook de opslagruimte voor ongebleekte stoffen en gekleurde draden en de machines voor het kammen en kaarden van de wol worden in de nieuwbouw gevestigd. De kostprijs van de nieuwe gebouwen loopt op tot bijna 50.000 fr.(117)

Door de crisis blijft ook in 1888 de opbrengst van de verkoop verder dalen. Het verminderde verkoopcijfer is volledig te verklaren door de prijsdalingen, want het aantal meter stof dat werd afge-

117 *Moniteur des...*, 1888, Supplément au n° 27, n° 18, SA de Loth, Assemblée Générale 27/3/1888.

voerd stijgt van 2.885.723 meter in 1887 naar 2.956.851 meter in 1888. De afgewerkte producten verminderen opnieuw sterk in waarde, terwijl de grondstofprijs stijgt. Het verschil tussen de waarde van ruwe wol en het afgewerkte product bedraagt op het einde van 1888 maar liefst 12 tot 15 %.

Afbeelding 36. Bedrijfsfotoboek 1881, foto 25: machines van de kammerij.

In 1888 vindt de tweede fase plaats in de omschakeling naar meer gevraagde en meer winstgevende producten. De productie van merinos- en kasjmierartikelen wordt verder afgebouwd en er worden nieuwe machines geïnstalleerd voor een waarde van 97.901,18 fr.

Ondanks de slechte situatie trachten de bestuurders van de fabriek de ateliers dus op volle kracht te laten draaien: "...*tout d'abord pour assurer à notre population ouvrière son travail constant et régulier, et aussi pour maintenir à nos relations et à nos débouchés leur importance acquise.*" (118)

De eerste maanden van 1889 wordt de gang van zaken nog sterk geremd door de lage prijzen van de afgewerkte producten. Geleidelijk zal daar verandering in komen. Het waardeverschil tussen het ruwe product en het afgewerkte product wordt steeds kleiner. Voor het eerst in vijf jaar stijgt het verkoopcijfer weer, hoewel het aantal bestellingen constant blijft. Alleen de verkoop van breiwool doet het minder goed.

Men wil de toekomst van de maatschappij vrijwaren door de machines en het materiaal steeds op het niveau te houden van de nieuwste ontwikkelingen. (119)

118 *Moniteur des...*, 1889, supplément au n° 27, n° 25, SA de Loth, Assemblée Générale du 26/3/1889.
119 *Moniteur des...*, 1890, Supplément au n° 24, n° 17, SA de Loth, Assemblée Générale du 25/3/1890.

Het jaar 1890 begint goed, maar gaandeweg slaat de conjunctuur om. In tegenstelling tot de dalende verkoop van stoffen, is breiwool het enige wolproduct waarvan de verkoop stijgt. Op het einde van 1890 is de verkoop maar liefst met 15% gedaald in vergelijking met het jaar ervoor. Dit ondanks een investering ten belope van 300.000 fr. voor de vernieuwing van een groot deel van het machinepark.⁽¹²⁰⁾ De nieuwe machines die geplaatst worden zijn twee stoomketels, een stoommachine en nieuwe machines voor de kammerij, de weverij en het appreteeratelier.

Jaar	Nieuwe gebouwen	Nieuwe machines
1881	74.000	395.848
1882	0	64.944
1883	156.433	212.602
1884	0	78.700
1885	37.346	83.337
1886	3.687	18.148
1887	49.488	79.891
1888	38.766	97.901
1889	20.007	53.908
1890	116.125	299.448
1891	11.811	198.943

Tabel 12: Waarde van de nieuwe gebouwen en machines in de wolfabriek in de periode 1881-1891.

Bron: *Moniteur des Intérêts Matériels, 1882-1892.*

De jaren 1890

Rond 1890 is de wolfabriek van Lot één van de belangrijkste textiel fabrieken, niet alleen van België, maar van alle industriële centra omdat het een geïntegreerd bedrijf is waarin alle behandelingen aanwezig zijn die de ruwe wol moet ondergaan om als afgewerkt product de fabriek te verlaten.

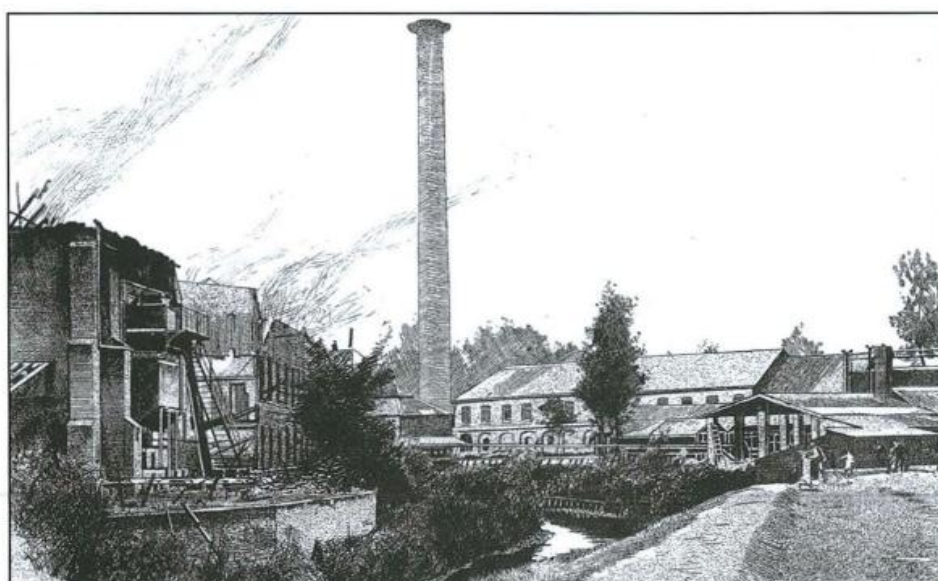
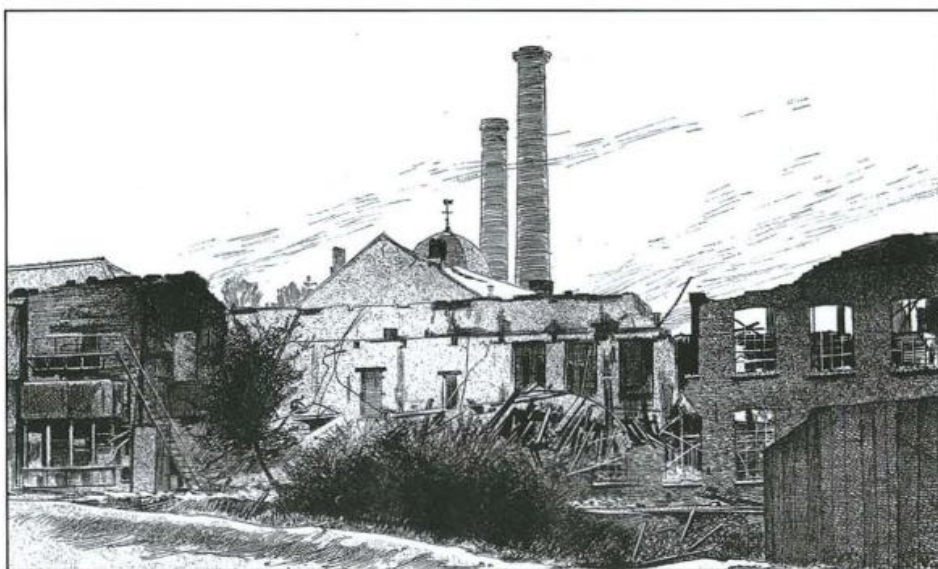
De Belgische wolspinnerij is in die periode verdeeld over drie gebieden. Verviers, Dinant en Lot. In Lot dienen de draden voornamelijk voor eigen fabricatie van rokken en bekleding. In het rapport van de wereldtentoonstelling in Antwerpen uit 1894 omschrijft men de wolweverij van Lot als "*l'établissement le plus vaste et le plus complet que nous rencontrons en Belgique dans ce genre d'industrie*". De fabriek gebruikt volgens het rapport op dat moment de meest moderne methodes.⁽¹²¹⁾

120 *Moniteur des...*, 1891, Supplément au n° 25, n°21, Assemblée Générale du 21/3/1891.

121 *L'illustration Européenne*, nr 25, 1890, blz.388.; *Exposition Universelle d'Anvers 1894. Rapports*, Brussel, 1895, pp. 83, 98-99 en 105.

In 1891 wordt het bedrijf nog steeds getroffen door de crisis. De slechte toestand wordt deze keer niet veroorzaakt door de grondstofprijzen - deze blijft stabiel - maar wel door de toename van het aantal wolfabrieken, vooral in Duitsland en Frankrijk. Een overproductie zorgt voor een prijsdaling van het afgewerkte product. Bovendien heeft men de Noord-Amerikaanse markt gesloten, hetgeen vooral de merinos-artikelen en de producten met kasjmier en Chinese satijn treft.(122)

Op 4 augustus 1892 krijgt de fabriek van Lot te maken met een brand. Hierover zijn we goed ingelicht dankzij twee krantenartikels.(123) Over de oorzaak van de brand tast men volledig in het duister: Spontane ontbranding, ten gevolge van de grote warmte wordt niet uitgesloten. De vleugel die de wasserij, de kammerij en

122 *Moniteur des...*, 1892, Supplément au n° 24, n°22, Assemblée Générale du 22/3/1892.

123 *Le Patriote Illustrée*, 14/8/1892; *De Vlaamsche Patriot*, jg. 5, n°7, 14/8/1892.

Afbeeldingen 37 en 38. *Le Patriote Illustré*, 14 augustus 1892. Prenten van de door de brand vernielde gebouwen.

de breiwoolspinnerij bevat en die gelegen is op het grondgebied van Sint-Pieters-Leeuw, wordt erg beschadigd. De brand zorgt dan ook voor het stilleggen van de productie van de breiwoldraden en de gekamde wol.

De brand wordt opgemerkt door één van de nachtwakers die rond 9 uur zijn ronde doet. Nadat alarm wordt geslagen, snellen de pompiers van de fabriek onmiddellijk toe. Sinds 1891 was er namelijk in het complex een brandspuit aanwezig.⁽¹²⁴⁾ Maar dit volstaat niet om de brand te overmeesteren. De Burgemeester moet om hulp telegraferen naar Brussel. Om 10 uur vertrekken de brandweerlui vanuit Brussel-Zuid met een speciale trein richting Lot. Bij hun aankomst heeft de brand zich al enorm uitgebreid. Men kan enkel nog proberen de naburige gebouwen van de vlammen te redden. De hele nacht wordt doorgeblust. Pas rond 5 uur 30 heeft men de brand onder controle.

Het dalende verkoopcijfer van stoffen in 1892 houdt enerzijds verband met de brand, maar is ook te verklaren door de lage prijzen en het opzeggen van verscheidene handelsakkoorden. De protectionistische maatregelen verstoren de buitenlandse relaties en werken negatief op de gang van zaken. Door een tijdige reorganisatie van de diensten - geplaatst onder een speciaal directiecomité - en door het verbeteren van het productierendement, valt de schade al bij al nog mee. De daling van het verkoopcijfer bedraagt 519.215,10 fr.⁽¹²⁵⁾

De fabrieksgebouwen op Sint-Pieters-Leeuw worden in de jaren 1890 tweemaal sterk vergroot. De eerste keer bij de reconstructie na de brand (1892-93) en vervolgens ook in 1897. De laatste verbouwing zorgt waarschijnlijk voor bijkomende opslagruimte.

Over de jaren 1890 zijn we verder slecht gedocumenteerd. De jaarverslagen die normaal in de krant 'Moniteur des Intérêts Matériels' verschijnen ontbreken voor de jaren 1894 tot en met 1899. Bijgevolg hebben we ook geen verkoopcijfers voor die jaren. Wat we wel hebben zijn de jaarlijkse balansrekeningen uit de 'Recueil Financier'.

In 1893 kan de NV door de belangrijke winst van de 'Société Lainière Barcelonaise', waarvan de SA de Loth de grootste aandeelhouder is, haar kop boven water houden. De bonus bedraagt slechts 9.549 fr. Ook de jaren daarna verbetert de toestand van de wolindustrie niet en draagt het Spaanse bedrijf bij tot de winst van de NV.

De fabriek in Leuze wordt weer opgestart door er nieuwe weefgetouwen te installeren. Dit gebeurt, gezien de verdubbeling van de waarde van gefabriceerde goederen in de loop van 1895.

124 RA, *Hinderlijke inrichtingen*, n° B 790, toelating voor het plaatsen van een 'pompe à incendie à vapeur' (16 pk.), 29/6/1891.

125 *Moniteur des...*, 1893, Supplément au n° 24, n°23, SA de Loth, Assemblée Générale du 28/3/1893.

In 1898 wordt voor het eerst een verlies opgetekend. De slechte situatie wordt veroorzaakt door het grote prijsverschil tussen de ruwe wol en het afgewerkte product. Bovendien lijdt de Société Lainière Barcelonaise sterk onder de wisselkoersen.⁽¹²⁶⁾ Ook het verkoopcijfer voor 1898 is zeer laag, nl. 4.136.130,71 fr.⁽¹²⁷⁾ In 1899 is het resultaat weer beter.

Jaar	Winst/Verlies	Waarde goederen
1890	87.003	1.670.279
1891	14.779	1.472.253
1892	280.937	1.665.406
1893	9.549	1.823.623
1894	159.163	1.646.501
1895	222.280	3.388.660
1896	256.704	3.696.785
1897	202.767	3.558.724
1898	-361.678	3.685.283
1899	637.292	4.745.295
1900	-687.806	2.831.411

Tabel 13: Winst- en verliescijfers en waarde van de gefabriceerde goederen in fr. van de 'SA de Loth' in de periode 1890-1900.

Bron: *Recueil Financier* 1891-1901.

De gegevens over de totale stoomkracht en de tewerkstelling in de jaren 1890 lopen sterk uiteen. Volgens een artikel in 'l'illustration Européenne' uit 1890 geeft de 'SA de Loth' werk aan zo'n 1.600 arbeiders en wordt de fabriek aangedreven door drie stoommachines, samen goed voor 1.100 Pk. Op de Wereldtentoonstelling van Antwerpen in 1894 wordt het totaal aantal Pk voor de weverij op 1.180 geschat en de tewerkstelling op zo'n 1.800 arbeiders.

De officiële cijfers van de Industrietelling van 1896 zijn opnieuw verschillend. Het tewerkstellingcijfer bedraagt 1.443 en de totale stoomkracht 850 Pk. In vergelijking met de voorgaande cijfers zijn deze wel heel laag. De waarheid zal wellicht ergens in het midden liggen.

Wat we zeker weten is dat in 1891 (400 Pk) en 1893 (680 Pk) de stoomkracht wordt opgetrokken in de gebouwen te Dworp. In 1891 en 1895 komen er stoomketels bij.⁽¹²⁸⁾ De verdeling van het tewerkstellingscijfer over de verschillende afdelingen van de fabriek geeft ons een beeld van het belang van die verschillende

126 *Recueil Financier*, 1894-1900.

127 *Moniteur des...*, 1900, Supplément au n° 24, n°35, SA de Loth, Assemblée Générale du 27/3/1900.

128 RA, *Provinciaal Bestuur Brabant*, n°229, Hinderlijke inrichtingen, Dossier SA de Loth, aanvraag voor het plaatsen van een stoommachine, 24/1/1891, december 1893; aanvraag voor het plaatsen van een stoomketel, juni 1891, 26/8/1895.

afdelingen. Meer dan de helft van de arbeiders werkt in 1896 in de weverij. Slechts 1/5 is tewerkgesteld in de spinnerij. Het appretieren is goed voor 11%. De kammerij, de wasserij en de ververij stellen respectievelijk 5, 4 en 3% van het personeel te werk.

Afbeelding 39. Bedrijfsfotoboek 1881, foto 46: één van de vele foto's van de arbeiders tewerkgesteld in de fabriek van Lot.

Voor en tijdens wereldoorlog I

1900 is een slecht jaar voor de wolindustrie. Door de enorme prijsschommelingen verliezen de klanten het vertrouwen in de producten. Door een staking van de arbeiders in Lot in februari 1900 kunnen belangrijke bestellingen niet op tijd worden geleverd.⁽¹²⁹⁾

De duurte van wol en katoen blijft voor een moeilijke situatie zorgen. Het aantal bestellingen neemt af en de ateliers draaien dan ook niet op volle kracht. De jaren 1900 en 1901 zijn vooral slecht voor de verkoop van de gekamde wol. De verkoop van stoffen stagneert in de periode 1900-1902, en daalt in 1903. Voor de breiwoolspinnerij zijn de jaren 1902-1903 rampzalig.

Ondanks de duurte van de grondstoffen, kan de fabriek in 1904 toch een bescheiden winst maken van 240.435,54 fr: Er zijn echter nog altijd te weinig bestellingen om de ateliers op volle kracht te doen draaien.⁽¹³⁰⁾

Het slechte resultaat van de fabriek in 1906 moet worden toegeschreven aan de dure grondstofprijzen en aan een staking van de arbeiders.⁽¹³¹⁾

Voor een echte stijging in de verkoop moet men wachten tot 1907. Het hogere verkoopcijfer dat jaar is echter niet het gevolg

¹²⁹ *Moniteur des...*, Supplément au n°24, n°35, SA de Loth, Assemblée Générale 26/3/1901.

¹³⁰ *Moniteur des...*, Supplément au n°29, n°31, SA de Loth, Assemblée Générale 28/3/1905; *Moniteur des...*, Supplément au n°32, n°26, SA de Loth, Assemblée Générale 27/3/1906.

¹³¹ *Moniteur des...*, Supplément au n°35, n°32, SA de Loth, Assemblée Générale 26/3/1907.

van een hogere productie, maar wel het resultaat van de verkoop van een groot deel van de stock die de laatste jaren was gevormd.(132)

Daarna krijgt de verkoop opnieuw rake klappen. De daling in 1909 komt enerzijds door de algemene slechte toestand en anderzijds door het tekort aan exportbestellingen voor gekamde draden en stoffen.(133)

Jaar	Stoffen	Breiwol	Gekamde wol	Totaal
1898				4.136.131
1899	4.907.383	263.250	443.636	5.614.269
1900	4.412.954	201.507	268.457	4.882.918
1901	4.417.745	229.998	286.802	4.934.545
1902	4.336.601	158.304	320.590	4.815.495
1903	3.961.153	141.090	239.449	4.341.691
1904	4.408.468	184.770	306.140	4.899.377
1905	4.286.103	209.958	344.229	4.840.290
1906	3.990.303	193.086	345.586	4.528.976
1907	4.957.972	226.347	730.633	5.914.952
1908	4.302.160	197.083	288.732	4.787.976
1909	3.726.526	200.429	624.593	4.551.548

**Tabel 14 .Verkoopcijfers in fr. van de 'SA de Loth' in de periode 1898-1909.
Bron: *Moniteur des Intérêts Matériels, 1900-1910.***

In 1910 meldt het jaarverslag dat het steeds moeilijker wordt de producten op buitenlandse markten kwijt te raken, omdat in die landen de eigen textielindustrie tot ontwikkeling komt.(134)

In de jaren vóór de oorlog blijft de situatie moeilijk door een hoge grondstofprijs. Een dalende consumptie zorgt voor een moeizame verkoop van stoffen zowel in België als in het buitenland.(135)

Tussen 1900 en 1910 wordt tweemaal de stoomkracht opgetrokken, één keer in Dworp (1904) en de andere keer in Sint-Pieters-Leeuw (1905).(136) Terwijl de totale stoomkracht in de fabriek in 1896 nog 850 Pk bedroeg, is dit in 1910 1.230 Pk. Het aantal arbeiders daalt van 1.443 naar 1.211. Het aandeel van de tewerkstelling in de verschillende ateliers blijft tamelijk stabiel. Het aandeel van de weverij bedraagt 54%, dat van de ververij 3% en van de kammerij-wasserij 8%. In de spinnerij neemt het aandeel van de tewerkstelling toe en bedraagt nu 27%. Met een aandeel van 8% verliest het appreteeratelier als enige aan belang.

In 1911 komen er drie nieuwe stoomketels bij in de fabrieksbouwen van Dworp en in 1912 evenveel in de ateliers op Sint-Pieters-Leeuw. De stoomkracht wordt het jaar erna in beide gemeenten vermeerderd.(137)

Vanaf 1910 zijn er geen verkoopcijfers meer voorhanden. In de balansrekeningen kunnen we duidelijk de oorlogsjaren onderscheiden. De winstcijfers van de NV schommelen in de periode 1910-1913 rond de 500.000 fr. De winst is het kleinst in de jaren 1917 en 1918.

132 *Moniteur des...*, Supplément au n°37, n°35, SA de Loth, Assemblée Générale 24/3/1908.

133 *Moniteur des...*, Supplément au n°29, n°19, SA de Loth, Assemblée Générale du 23/3/1909.

134 *Moniteur des...*, Supplément au n°29, n°23, SA de Loth, Assemblée Générale du 22/3/1910.

135 *Moniteur des...*, n°11, 25/1/1914, p.304.

136 GA Beersel, *archief gemeente Dworp*, n° 752.2, Hinderlijke inrichtingen, aanvraag voor het plaatsen van 2 stoompompen in Dworp, 30/7/1900; aanvraag voor het plaatsen van een stoommachine van 6 Pk (voor het aandrijven van de draadopwinde-rij en de draadopzetterij), 15/2/1904; Kadaster Vlaams-Brabant, Kadastrale legger gemeente Sint-Pieters-Leeuw, n° 1633.; het kadaster geeft aanwijzingen voor het vermeerderen van de stoomkracht te Sint-Pieters-Leeuw in 1905.

137 GA Beersel, *archief gemeente Dworp*, n° 752.2, Hinderlijke Inrichtingen, aanvraag voor het plaatsen van 3 stoomketels, 1911; Kadaster Vlaams-Brabant, plaatsen van 3 generatoren in 1912 te Sint-Pieters-Leeuw, vermeerdering van de stoomkracht in 1913 (zowel te Dworp als te Sint-Pieters-Leeuw).

Afbeelding 40 - Beschrijving van drie stoomketels, 1911.
Bron: GA Beersel, Archief gemeente Dworp, n°752, 2 Hinderlijke Inrichdingen; aanvraag voor het plaatsen van 3 stoomketels, 1911.

ETABLISSEMENTS JACQUES PIEDBOEUF
Société Anonyme
JUPILLE-LIEGE

Loth le 8 Feillet 1911.

Messieurs les Bourgmestre et Echevins,

Tout d'abord, l'honneur de solliciter l'autorisation de placer dans votre établissement, situé à Loth sous Courmuffe, section A n° 32 du cadastre, 3 chaudières à vapeur ci-après décrites:

Forme et système

Forme: Cylindrique à fond bombé, surmontée d'un dôme de vapeur.
Système: à "Tuyaux Intérieurs" (en acier)
Description d'une chaudière:

Dimensions

Corps principal: Longueur: 10,500; Diamètre: 2,200.
Épaisseur: tôles du corps: 14 $\frac{1}{2}$;
fond bombé: 22 $\frac{1}{2}$.
Foyers: (Deux): Longueur: 10,500; Diamètre: 1,100/1,000
incliné sur toute la longueur.
Épaisseur: tôles à feu: 12 $\frac{1}{2}$;
le reste: 11 $\frac{1}{2}$.
Dôme de vapeur: Hauteur: 0,700; Diamètre: 0,650.
Épaisseur: tôles et fond bombé: 13 $\frac{1}{2}$.

Pression huit Kilogrammes.

Chauffage ordinaire.

Surface de chauffe 100 mètres carrés.

Surface de grille 3,33 $\frac{1}{2}$ mètres carrés.

Appareils de sûreté

Deux soupapes de surversement progressif de 35me de diamètre, charge n° 190,064

Un manomètre métallique système Bourdon.

Deux indicateurs de niveau d'eau à tube de verre.

Un sifflet d'alarme système "Black".

Ces chaudières ont été construites par les ÉTABLISSEMENTS JACQUES PIEDBOEUF, société anonyme à Jupille.

Tout annexé à notre demande, en double expédition, un plan de chaudières et un plan des lieux.

Tout oser espérer que vous accueillerez notre demande, et nous avons, Messieurs, l'honneur de vous présenter l'assurance de notre considération distinguée.

SOCIÉTÉ ANONYME DE LOTH
L'Agent-Capitaine, L'Administrateur-Délégué
[Signature]

Jaar	Winst/Verlies	Waarde goederen
1910	569.114	2.583.707
1911	533.526	2.599.952
1912	498.706	2.536.996
1913	467.506	2.861.297
1914	95.455	2.898.992
1915	165.273	937.972
1916	185.218	145.653
1917	1.190	144.396
1918	2.064	135.375
1919	229.890	2.888.273
1920	1.293.016	2.947.985

Tabel 15: Winst- en verliescijfers en waarde van de geproduceerde goederen in fr. van de 'SA de Loth' in de periode 1910-1920.

Bron: *Recueil Financier*, 1912-1921.

Vóór en na de oorlog hebben de geproduceerde goederen een gemiddelde waarde van meer dan 2,5 miljoen fr. Tijdens de oorlog is dit veel minder. In augustus 1914 wordt de productie dan ook voor vier jaar stilgelegd.⁽¹³⁸⁾ Mogelijk verwijst de waarde van de goederen voor de jaren 1915-1918 naar de stock opgeslagen in de magazijnen. Door opeisingen zal deze stock verminderen naar mate de oorlog vordert.

Het interbellum

Na de oorlog wordt de schade opgemeten: de fabriek in Leuze is grotendeels vernield. De machines zijn er niet langer bruikbaar. De gebouwen in Lot hebben de 1ste Wereldoorlog beter doorstaan. Tijdens de oorlog worden er wel machines, grondstoffen en afgewerkte produkten opgeëist.

De heropstarting na de oorlog verloopt moeizamer dan verwacht. De maatschappij krijgt een vergoeding voor oorlogschade van 400.000 fr. De helft hiervan dient voor herstellingen, de andere 200.000 fr. is bedoeld als herbeleggingsvergoeding.⁽¹³⁹⁾

De politieke crisis van de eerste wereldoorlog zorgt voor een ernstige ontwrichting van de wereldeconomie. Op economisch vlak kennen we een sterke inflatie en een wanordelijke munthervorming. Het begin van de jaren 1920 is ongunstig voor de textielsector. De hoge prijzen voor grondstoffen en de voorzichtigheid van klanten bij het plaatsen van bestellingen maken het de industrie zeer moeilijk. Ook de sociale wetten uit die periode bezorgen

138 *Kroniek van vijftienvintig jaar Lot 1927-1952*, Lot, 1952, s.p.
139 *Recueil Financier*, 1920.

de industriële kopzorgen. Zo komt in 1921 de wet op de 48-uren week er door en in 1924 de wet op het verplichte pensioenstelsel. In de jaren '30 grijpen veel landen terug naar het nationaal protectionisme door hun markten af te sluiten en door het doorvoeren van opeenvolgende devaluaties. De jaren 1930 worden dan ook crisisjaren die hun hoogtepunt kennen tijdens de Tweede Wereldoorlog. In het begin van de jaren '20 krijgt de wol-fabriek niet voldoende bestellingen om de activiteit van de ateliers te verzekeren. Vanaf 1921 produceren bepaalde afdelingen dan ook voor rekening van derden.⁽¹⁴⁰⁾

Op het einde van de jaren '20 en in de jaren '30 laat de 'SA de Loth' zich steeds meer in met andere fabrieken, o.a. op aansturen van de nieuwe Gedelegeerd- Bestuurder André Drèze uit Heusy. In zijn kielzog worden ook Henri Laloux uit Luik en Jacques Chaffoo uit Verviers bestuurders. Met hun drieën beïnvloeden ze in deze periode het beleid sterk.

De samenwerking met andere maatschappijen is bedoeld om de productie van ruwe grondstof tot de verkoop van afgewerkt product te verzekeren. In 1928 neemt de SA de Loth deel aan de stichting van de maatschappij Sobelta door de fabriek van Leuze in te brengen. De NV is ook aandeelhouder van andere NV's, zo-

Jaar	Winst/Verlies	Waarde goederen
1921	1.632.512	1.594.745
1922	1.994.771	2.183.320
1923	2.585.657	4.080.991
1924	2.024.749	6.482.585
1925	1.382.742	6.336.036
1926	1.729.752	7.948.619
1927	814.568	9.485.007
1928	1.968.341	10.419.969
1929	1.382.243	9.055.025
1930	-2.304.617	14.536.593
1931	-4.116.451	9.325.722
1932	-5.580.203	6.683.890
1933	-4.119.960	6.817.617
1934	-5.543.955	5.995.221
1935	-7.402.197	5.299.097

Tabel 16 .Winst- en verliescijfers en waarde van de geproduceerde goederen in fr. van de 'SA de Loth' in de periode 1921-1935. Bron: Recueil Financier, 1917-1936

140 Recueil Financier, 1928.

Afbeelding 41. Detail luchtfoto Lot, reeks luchtfoto's Het Laatste Nieuws.

als de 'SA Luxembourgeoise Union Lainière et Textile', de 'Etablissements J. et A. Drèze' en de 'Compagnie Délainage'. Deze bedrijven gaan in het begin van de jaren '30 echter allemaal failliet. Het kapitaal dat de maatschappij had geïnvesteerd gaat verloren.

Met de overname in 1930 van een textiel fabriek in Sint-Niklaas, de 'NV Walburg', wil men nieuwe arbeidskrachten aantrekken. In deze fabriek maakt men producten bestemd voor klanten in Engeland. Door deze overname stijgt de waarde van gefabriceerde goederen van de SA de Loth enorm.

Door het dalen van het Pond Sterling zal de uitvoer van de fabriek in Sint-Niklaas stil komen te liggen, waardoor ze in 1931 de deuren moet sluiten. De machines worden naar Lot overgebracht.

In 1930 wordt voor de eerste keer een groot verlies opgetekend. De schulden stapelen zich de volgende jaren op. In juli 1932 worden de ateliers van de ververij en appretuur uit noodzaak stilgelegd. Begin 1933 ondergaat de spinnerij hetzelfde lot. Nog enkel de weverij blijft draaien. Om de kostprijs van de stoffen te kunnen verlagen wordt de weverij gemoderniseerd door ze elektrisch te laten werken.(141)

In de eerste plaats door de financiële problemen, maar ook door de economische crisis, gaat de situatie van de maatschappij steeds verder achteruit. In 1934 bedraagt het tekort al meer dan drie kwart van het kapitaal. In maart 1935 wordt een eerste voorstel tot liquidatie verworpen. Uiteindelijk wordt de 'SA de Loth' op 18 januari 1938 geliquideerd.(142)

141 Recueil Financier, 1934.

142 Recueil Financier, 1936.

Gebruikte afkortingen

ARA: Algemeen Rijksarchief.

RA: Rijksarchief Anderlecht.

GA Beersel: Gemeentearchief Beersel.

KKBr: Kamer van Koophandel van Brussel.

SA de Loth: Société Anonyme de Loth.

Erratum

Het vorig nummer leverde een aantal drukfouten op. We willen ons hiervoor verontschuldigen.

Het verbeteren van de teksten verloopt uitstekend maar af en toe wordt er nog wat laattijdig gesleuteld of toegevoegd en dan loopt het verkeerd. We doen er alles aan om dit in de volgende nummers absoluut te vermijden.

Op de omslag behoorde er te staan "Gedenksteen van Kanunnik Josephus Winderickx in het zijportaal van de Sint-Michiels en Sint-Goedele kathedraal te Brussel: marmeren plaat met ingelegde witmarmeren letters en sierlijst."

In het nummer 19 moet op pagina 15 (23) Pierre O vervangen worden door Jozef O en op pagina 27 (35) Jozef Timmermans door René Timmermans.

Colofon

En het dorp zal duren...

Is het trimestrieel tijdschrift van het
Heemkundig Genootschap "van Witthem" - Beersel

januari - maart 2004 - nummer 21 - jaargang 6

voorzitter	Marc Desmedt Dwersbos 109 1650 Beersel 02. 377.27.94
ondervoorzitter	Edgard Winderickx Brouwerijstraat 18 1653 Dworp 02. 380.30.14
secretaris	Michel Vastiau Leeuwerikenlaan 10 1650 Beersel 02. 380.54.38
penningmeester	Piet Van Capellen Boomgaardstraat 12 1653 Dworp 02. 380.35.48

inlichtingen tijdens de kantooruren in het gemeentehuis te Beersel - dienst cultuur
op telefoonnummer 02.356.66.78

Prijs van dit nummer € 6,20 - jaarlijks lidgeld bedraagt € 17, te storten op rekeningnummer
001-3114341-38 van het Heemkundig Genootschap "van Witthem" Beersel, met de vermelding
van naam, voornaam en adres, gevolgd door de aanduiding "LIDGELD".

Werkten mee aan dit nummer: Henri Coudron, Giedo Debusscher, Marc Desmedt,
Joke Vandenbussche en Liberte Walschot.

Samenstelling: de redactieraad
Verantwoordelijke uitgever: Marc Desmedt

Eindvormgeving en druk: Drukkerij B.V.B.A. Mariën-Deneyer - Dworp

*Heemkundig
Genootschap
"van Witthem"*